

Tekstitysten laatu av-kääntäjien keskusteluissa ja blogeissa

Maija Heikkilä
Kieli-, käännös- ja kirjalli-
suustieteiden yksikkö
Käännöstiede (saksa)
Tampereen yliopisto
Marraskuu 2014

Tampereen yliopisto
Käännöstiede (Saksa)
Kieli-, käännös- ja kirjallisuustieteiden yksikkö

MAIJA HEIKKILÄ: Tekstitysten laatu av-kääntäjien keskusteluissa

Pro gradu -tutkielma, 83 sivua + liitteet [4 sivua] ja saksankielinen lyhennelmä 10 sivua
Marraskuu 2014

Pro gradu-tutkielmani aihe on av-käännösten laatu kääntäjien näkökulmasta. Tutkimukseni aineisto on peräisin erilaisilta av-kääntäjien keskustelufoorumeilta sekä av-kääntäjien itse ylläpitämistä blogeista. Aihe on käännöstieteellisen tutkimuksen kannalta relevantti, koska kääntämisen laatu käsitteenä ei ole yksiselitteinen eikä sitä ole käännöstieteen tutkimuksessa onnistuttu muotoilemaan kaikkia tyydyttävällä tavalla. Lisäksi jo av-käännösten luonne aiheuttaa sen, että maallikot arvostelevat niitä voimakkaammin kuin muita käännöksiä. Taustan tutkimukselleni muodostavat mm. Kristiina Abdallahin ajatukset kääntämisen tuotantoverkostoista sekä kääntämisen etiikka. Pohdin analyysiosiossa sitä, minkälaisena av-kääntäjät näkevät oman roolinsa laadukkaan käännöksen tuottamisessa, sekä sitä, minkälainen käännös ammattilaisten mielestä on laadukas tai laadultaan riittämätön.

Aineiston muodostavat keskustelupalstoista suomalainen av-kääntäjät.fi, amerikkalainen Proz.com sekä saksalainen XING Übersetzer Lounge. Blogeista tutkin suomalaista av-kääntäjät.fi-blogia sekä saksalaisen av-kääntäjän ylläpitämää blogia. Tutkimusmetodinä olen käyttänyt diskurssianalyysia. Tavoitteenani on tutkia, minkälaisia puhumisen tapoja ja käsityksiä laadusta keskusteluissa ja blogeissa on. Haluan myös selvittää, mitkä seikat kääntäjien mielestä vaikuttavat käännöksen laatuun. Kääntäjillä oman alansa asiantuntijoina on arvokasta tietoa siitä, miten työolot ja käännösprosessi vaikuttavat laatuun.

Analyysissä tulee selväksi, että av-kääntäjät havainnollistavat laatua ja sen ehtoja varsin erilaisilla tavoilla. Av-käännösala ja sillä tapahtuneet muutokset ovat vaikuttaneet näihin käsityksiin. Esimerkiksi alalla vallitseva palkkiotaso ja toimeksiantajien vaatimukset työtahdin kiristämisestä ovat monien kääntäjien mielestä selvästi laatua heikentäviä seikkoja. Kääntäjät tiedostavat kuitenkin myös oman vastuunsa laadun tuottamisessa, ja av-kääntäjät harjoittavatkin monisyistä reflektointia oman toimintansa perusteista. Laatu on kääntäjille varsin monitahoinen käsite. Yleisesti ottaen av-kääntäjät arvostavat luovuutta, kielellistä rikkautta ja oikeakielisyyttä. Av-käännöksen tulee olla katsojajaystävällinen ja ottaa huomioon katselutilanne.

Av-kääntäminen on ammatti, mutta kääntäjillä on työhönsä myös muita motiiveja kuin toimeentulon saaminen. Ideologiset tekijät ja omien näkökantojen edistäminen voivat olla työn motiiveina. Av-kääntämisen tutkimuksen haasteena onkin selvittää tulevaisuudessa, miten kääntäjien omat laatukäsitykset saataisiin yhdistettyä toimeksiantajien ja muiden käännösprosessin osapuolten laatukäsityksiin. Nykyinen kehitys alalla tulee todennäköisesti jatkumaan, joten käännöstieteen tulisi kiinnittää huomiota laadun turvaamiseen tuotantoverkostoissa.

Avainsanat: Kääntämisen laatu, av-kääntäminen, sosiaalinen media, kääntämisen etiikka, tuotantoverkostot

Sisällysluettelo

Tekstitysten laatu av-kääntäjien keskusteluissa ja blogeissa

Sisällysluettelo

1. Johdanto.....	1
2. Audiovisuaalinen kääntäminen ja sen tutkimus	4
2.1 AV-kääntäminen käytännössä	4
2.1.1 Tekstitysprosessi.....	4
2.1.2 Av-käännösten ominaispiirteitä	5
2.1.3 Dubbaus vs. tekstitys	6
2.1.4 Av-kääntäjän rooli tuotantoprosessissa ja kääntäjän ammattimaisuus	7
2.1.5 Av-kääntämisen ongelmia	7
2.1.5.1 Puheesta tekstiksi	8
2.1.5.2 Kulttuurisidonnaisten ilmausten kääntäminen	8
2.2 Av-käännösten tutkimus	9
2.2.1 Suuntauksia av-kääntämisen tutkimuksessa	9
2.2.2 Vastaanottotutkimus.....	10
3. Kääntämisen laatu	11
3.1 Mitä on laatu?.....	11
3.2 Normit ja kääntämisen laatu	12
3.3 Kääntäjät ammattiryhmänä ja kääntämisen ammattimaisuus	13
3.3.1 Kääntäjän ammattitaito	14
3.3.2 Kääntäjän status ja kääntäminen professiona	14
3.3.3 Kääntäjä tuotantoverkostoissa	16
4. Kääntämisen etiikka.....	19
4.1 Yleistä kääntämisen etiikasta	19
4.2. Kääntämisen luonne ja ekvivalenssi.....	20
4.3 Kääntäjän vastuu ja kääntäminen yhteistyönä.....	22
5. Sosiaalinen media	24
5.1 Yleistä sosiaalisesta mediasta	24
5.2 Keskustelupalstat	25
5.3 Blogit	26
5.4 Sosiaalinen media ja kääntäjät.....	27
6 Aineisto ja metodit	29
6.1 Aineiston valinta ja luokittelu	29
6.2 Tutkimusmetodeista.....	31
7. Keskustelujen analyysi.....	32
7.1 Maallikot mukana ammattilaisten keskusteluissa	32
7.1.1 Kriittiset maallikot.....	32
7.1.1.1. Laadun määrittelyä.....	32
7.1.1.2 Kielellinen oikeellisuus	33
7.1.2 Myönteisesti suhtautuvat maallikot	35
7.1.2.1 Ammattilaisuus laadun takeena.....	35
7.1.2.2 Alalle pyrkivät maallikot	35
7.2 Ammattilaisten näkemykset av-kääntämisen laadusta	37
7.2.1 Kääntämisen reunaehtoja ja tuotantoprosessia korostavat	37
7.2.1.1. Toimeksiantajan vastuu laadusta	37
7.2.1.2 Voiko kääntäjä kieltäytyä?	39
7.2.2 Kääntäjän vastuuta korostavat.....	42

7.2.2.1 Kääntäjät laadun varmistajina	42
7.2.2.2 Ammatillaisen määrittelyä	43
7.2.2.3 Vääriä käsityksiä kääntämisestä	45
7.2.3 Kieleen ja teknisiin asioihin keskittyvät	46
7.2.3.1 Kielelliset seikat kääntäjän ammattitaidon osana	46
7.2.3.2 Käännösstrategioiden ja-metodien vaikutus käännösten laatuun	49
7.3 Yhteenveto	51
8. Blogien analyysi	53
8.1 Tuotantoprosessia ja av-kääntämisen reunaehdoja korostavat	53
8.2 Kääntäjän vastuuta korostavat	56
8.2.1 Kuka on pätevä arviomaan käännöslaatu?	57
8.2.2 Kääntäjien mainitseminen hyvänä esimerkkinä	59
8.3 Oikeakielisyyteen ja teknisiin seikkoihin keskittyvät	59
8.3.1 Luovuus hyvän käännöksen tuntomerkkinä	60
8.3.2 Av-käännösten erityspiirteet	61
8.3.3 Yksittäisten virheiden huomaaminen	62
8.3.4 Millainen on huono käännös?	63
8.4 Idealistikääntäjät	64
8.5 Yhteenveto	66
9. Lopuksi	67
Aineistolähteet	70
Lähteet	70
Liitteet	80
Taulukko 1.	80
Taulukko 2.	82
Deutsche Kurzfassung	84
2 Audiovisuelle Übersetzung und der Stand der Forschung der AV-Übersetzungen	84
3 Übersetzungsqualität	85
4 Ethik der Übersetzung	86
5 Soziale Medien	86
6 Korpus und Methoden	87
7 Analyse der Diskussionen	88
8 Analyse der Blogs	90
9 Schlussfolgerungen	92

1. Johdanto

Kääntäjän ammatilla ei tunnu menevän hyvin. Yksittäiset ammatin harjoittajat menestyvät hyvinkin, mutta kääntämisestä ammattina on viime vuosina puhuttu yhä enemmän negatiiviseen sävyyn. On puhuttu kääntäjän näkymättömyydestä (Venuti 1995, 14), kääntäjien alisteisesta asemasta (Simeoni 1998), kääntäjänkoulutuksen riittämättömyydestä pätevien ammattilaisten kouluttajana (Schopp 2012, 331) ja hurjimmillaan on jopa visioitu kääntäjien korvaamista käännöskoneilla (Järvenpää 2014). Kaiken kaikkiaan tilanne vaikuttaa melko synkältä.

Yksi syy heikkoon tilanteeseen lienee se, että kääntäjän ammattiin liittyy useita väärinkäsityksiä. Maallikon käsitys kääntämisestä saattaa olla se, että kääntäjä pelkästään korvaa sanoja toisilla sanoilla (Schopp 2012, 324). Ihmisillä ei kenties ole realistista käsitystä siitä, mitä kääntäminen ammattina vaatii, ja että kyse on muustakin kuin sanoista. Arvostusta voi vähentää myös se tosiseikka, että vieraita kieliä osaavat maallikot arvostelevat herkästi käännösten laatua ja virheiden löytäminen käännöksistä on suhteellisen helppoa. Käännöstä tutkiva maallikko ymmärtää, että käännöksestä puuttuu jotakin tai että se ei vastaa täysin alkuperäistä tekstiä, mutta ei ymmärrä syytä tähän.

Tässä tutkimuksessa selvitän käännösten laatua ja laadun edellytyksiä av-kääntäjien omien mielipiteiden pohjalta. Av-käännöksillä tarkoitetaan tässä yhteydessä tv-sarjojen ja elokuvien tekstityksiä ja dubbauksia. Käsitteellä voidaan viitata myös muiden multimodaalisten tekstien käännöksiin. Valitsin tämän aiheen, koska mielestäni laatua tutkittaessa on ensiarvoisen tärkeää kuunnella niiden mielipiteitä, jotka työtä käytännössä tekevät. Heillä on arvokasta ensi käden tietoa laadun edellytyksistä ja siitä, miten käännös syntyy. Samantyyppisistä aiheista on Suomessa tehty joitakin tutkimuksia, mm. Tarmo Hietamaan ja Tiina Kurvin pro gradu -tutkielmat (Hietamaa 2012, Kurvi 2013).

Av-kääntäminen valikoitui aiheekseni, koska televisio -ja elokuvatekstitysten laadusta on puhuttu julkisuudessa viime vuosina laajemminkin (Väliaho 2012). Alalla on ollut paljon mullistuksia, etenkin sen jälkeen, kun MTV3 ulkoisti käännöstoimintansa monikansalliselle käännösalan yritykselle. Tämä puolestaan johti kääntäjien joukkoirtisanoutumiseen. Pyrin selvittämään, mitkä kaikki

asiat vaikuttavat av-kääntäjien laatukäsityksiin. Etenkin *av-kääntäjät.fi*-keskusteluissa ja saman sivuston blogissa oletettavasti näkyy myös av-käännösalan tapahtumien vaikutus. Haluan myös selvittää, onko erimaalaisilla av-kääntäjillä erilaisia mielipiteitä laadusta.

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, minkälainen av-käännös on ammattilaisten itsensä mielestä hyvä tai huono. On mielenkiintoista tietää, mitkä tekijät käännöksessä kiinnittävät keskustelijoiden huomion positiivisella tai negatiivisella tavalla. Koska ala on jatkuvassa myllerryksessä, osaavat kääntäjät todennäköisesti nimetä tiettyjä seikkoja, jotka edesauttavat tai vaikeuttavat laadukkaiden käännösten tuottamista. On myös mielenkiintoista tutkia, minkälaisena kääntäjät näkevät oman vastuunsa laadun tuottamisessa, ja minkälainen osuus käännösprosessin muilla osapuolilla heidän mielestään on.

Tutkimusaineistoksi olen valinnut keskustelupalstoista suomalaisen *av-kääntäjät.fi*-foorumia, amerikkalaisen *Proz.com*in sekä saksalaisen *XING Übersetzer Lounge*n, jota ylläpitää saksalainen kääntäjien ammattijärjestö BDÜ (Bundesverband der Dolmetscher und Übersetzer e.V). Blogeista tutkin suomalaista *av-kääntäjät.fi*-sivuston blogia, jolla suomalaiset av-kääntäjät kommentoivat ajankohdittaisia aiheita, jotka liittyvät av-kääntäjien työtaisteluun sekä muihin kääntäjiä kiinnostaviin aiheisiin. Toiseksi blogiksi valitsin saksalaisen Markus Trappin *Text & Blog* -blogin. Valintaperusteissa painoi vahvasti se, että näillä aineistoilla saisin mahdollisimman laajan ja eri maita kattavan otannan av-kääntäjistä.

Tutkimusmetodini on diskurssianalyysi ja pyrin löytämään kommentteista säännönmukaisuuksia sekä erilaisia puhumisen tapoja. On mahdollista, että kääntäjien erilainen asema työmarkkinoilla vaikuttaa heidän mielipiteisiinsä. Kaikki kääntäjät eivät suinkaan työskentele samoilla ehdoilla, vaan käännösmarkkinat ovat jakautuneet varsin vahvasti sekä Suomessa että maailmanlaajuisesti. Voidaan puhua käännösmarkkinoiden alemmasta kerroksesta, jossa monikansalliset käännösalan yritykset teettävät käännöksiä varsin edulliseen hintaan käyttäen usein apuna erilaisia käännösmuistiohjelmia ja konekäännöksiä. Markkinoiden ylemmän osan muodostavat hyvin palkatut kääntäjät ja laatu-tietoiset asiakkaat, jotka ovat valmiita maksamaan enemmän saadakseen huolellisesti tehtyjä, joskin hintavampia käännöksiä. (Lossner 2014.) Koska keskusteluissa ja blogeissa kommentoivat kääntäjät voivat työskennellä varsin erilaisissa oloissa, eivätkä kaikki ehkä edes ole kokopäiväisiä av-kääntäjiä, voivat myös näkemykset laadusta vaihdella. Kääntäjät eivät suinkaan ole yhtenäinen ihmisryhmä, joka kokee asiat samalla tavalla.

Luvussa 2 esittelen av-kääntämisen luonnetta ja erityisesti sitä, miten se eroaa muista kääntämisen lajeista. Teen myös lyhyen katsauksen av-kääntämisen tutkimuksen nykytilaan. Luvussa 3 pohdin kääntämisen laatua, ja sitä, miksi se kaikista määrittely-yrityksistä huolimatta on edelleen varsin ongelmallinen käsite. Luvussa 4 käyn läpi kääntämisen etiikan perusteita, ja miten etiikkaa voidaan soveltaa tähän tutkimukseen. Luvussa 5 esittelen käyttämäni aineiston syvällisemmin, ja luvuissa 6 ja 7 analysoin keskustelupalstoilta ja blogeista keräämääni aineiston. Luvussa 8 teen yhteenvedon tutkimuksen tuloksista ja pohdin, minkälaisia jatkotutkimuksia aiheesta voitaisiin tehdä.

2. Audiovisuaalinen kääntäminen ja sen tutkimus

2.1 AV-kääntäminen käytännössä

Audiovisuaalisia käännöksiä tarkasteltaessa on olennaista huomioida av-kääntämisen olemus ja lainalaisuudet. Av-kääntäminen on monella tapaa erilaista kuin esimerkiksi asiatekstien tai kaunokirjallisuuden kääntäminen, joten av-käännösten tutkimuskin on väistämättä erilaista.

2.1.1 Tekstitysprosessi

Yleisimmin tekstityksen toimeksiantaja, useimmiten tuotanto- tai jakeluyritys, antaa toimeksiannon jollekin av-käännöksiin erikoistuneelle käännöstoimistolle. Elokuva tai ohjelma katsotaan ensin läpi käännöstoimistossa, jotta varmistetaan siitä, että kopio on ehjä ja mahdollisessa dialogilistassa on kaikki tarvittava informaatio. Alkuperäisestä ohjelmasta tehdään työkopio, jossa elokuvaversion 24-freiminen versio muutetaan 25-freimiseksi. Yksi freimi vastaa yhtä perinteisen filmin kuvaa. (Diaz Cintas & Remael 2007, 30.) Jotkut tekstitysohjelmat, kuten Suomen Yleisradion käyttämä Text Yle, mittaavat repliikkien pituudet ja näyttävät ne tietokoneen näytöllä. Ohjelma laskee valmiiksi, ehtiikö vastaanottaja lukea tekstityksen sille varatun ajan aikana. Tekstittäjän työhön kuuluu nykyisin myös ajastus (spotting.) Kääntäjän on määriteltävä jokaiselle repliikille ruutuuntuloaika ja ruudusta- lähtöaika. (Vertanen 2007, 166.)

Ennen lähes jokaista tekstityksen työvaihetta varten tarvittiin erikoistunut teknikko, mutta digitekniikkaan siirtymisen jälkeen prosessista on tullut yksinkertaisempi. Myös nykyiset käännösohjelmat ovat entistä helppokäyttöisempiä. (Jüngst 2010, 30.) Joskus kääntäjä saattaa joutua työskentelemään pelkän dialogilistan avulla näkemättä elokuvaa tai pelkän filmin avulla ilman käsikirjoitusta. Tässä tapauksessa käännös tulisi tarkistaa mahdollisten virheiden varalta. (Diaz Cintas & Remael 2007, 30–31.) Ohjelma saattaa olla myös valmiiksi ajastettu eli repliikkien pituus ja tekstityksen ruudusaoloaika on ennalta määriteltä, mikä heikentää tekstityksen laatua. Ajastus ei ole käyttökelpoinen eri kielillä, koska kielten rakenteet ovat hyvin erilaiset. (Jüngst 2010, 32.) Tekstityksen tehtyään kääntäjä tallentaa sen jossakin erityisesti tekstitykseen sopivassa DOS- eli ASCII-tiedostomuodossa ja lähettää sen käännöstoimiston yhteyshenkilölle, yleensä sähköpostina (Vertanen 2007, 149).

2.1.2 Av-käännösten ominaispiirteitä

Av-kääntäminen eroaa väistämättä muusta kääntämisestä, koska tekstitykselle on varattu tietty tila ja tekstityksen tulee ilmestyä ruutuun samaan aikaan puheen kanssa. Kääntäjän ratkaisuihin vaikuttaa se tosiseikka, että hän ei käännä pelkästään tekstiä vaan multimodaalista kokonaisuutta (Kokkola 2007, 203). Sanojen rinnalla kuva ja ääni (mukaan lukien musiikki ja äänitehosteet) määrittelevät käännöksen mahdollisuuksia ja rajoja. Koska elokuvan dialogi on usein moninkertaisesti tekstitykseen varatun tilan kokoinen, on kääntäjän pakko valita dialogista olennainen edustamaan dialogin kokonaisuutta. (Kokkola 2007, 203.)

Koska tekstitys johtaa osittain puheen merkityksen katoamiseen, av-kääntäminen ei ole ollut kovinkaan arvostettua käännöstieteen piirissä. Audiovisuaalista kääntämistä on kutsuttu muun muassa ”välttämättömäksi pahaksi”, ”rajoitetuksi kääntämiseksi” ja „sopeuttamiseksi”. (Gambier 1994, 278; Jaskanen 1999, 7.) Alkuvaiheen tutkimuksissa painotettiin usein av-kääntämisen ongelmallisuutta ja alistuneisuutta alkutekstille (Gambier 2007, 84). Monet käännöstieteen tutkijat ovat vältelleet av-kääntämistä, eikä sen usein ole katsottu kuuluvan lainkaan käännösten alaan. Useat käännöstieteen käsitteet ja teoriat eivät toimi enää, kun niitä yritetään soveltaa av-kääntämiseen. (Diaz Cintas 2004, 1.) Esimerkiksi Gambier on kuitenkin sitä mieltä, että tekstitystä ei tule nähdä ainoastaan niin sanotun ”originaalin” tiivistelmänä. Lyhentäminen ja tiivistäminen eivät ole ominaista ainoastaan av-käännöksille, vaan myös esimerkiksi tulkkaukselle. (Gambier 2007, 278.)

Lähdetekstin ja käännöksen samanaikaisuus tekstityksissä vaikuttaa av-kääntäjien näkyvyyteen ja ihmisten mielipiteisiin käännöksistä, koska vastaanottaja voi katsoessaan ohjelmaa vertailla käännöstä kuulemaansa puheeseen. Tämä johtaa niin sanottuun feedback-effektiin. Katsoja odottaa automaattisesti, että ruudulle ilmestyy kirjaimellinen vastine alkuperäistekstille. (Diaz Cintas & Remael 2007, 56.) Dubbauksessa tätä ongelmaa ei ilmene, koska dubatussa ohjelmassa alkuperäinen puhe on korvattu käännetyllä puheella. Feedback-effekti voimistuu dvd-aikakaudella, koska dvd:tä katsoessa katsoja voi vaivattomasti kelata ohjelmaa ja vertailla helpommin käännöstä ja puhetta. Vertailun seurauksena kääntäjä pyrkii tekemään tekstityksestä foneettisesti ja morfologisesti mahdollisimman samankaltaisen kuin lähdeteksti on ollut. (Diaz Cintas & Remael 2007, 56.)

2.1.3 Dubbaus vs. tekstitys

Audiovisuaalisten ohjelmien kääntämiseen on useita eri metodeja. Yleisimmät ovat dubbaus, tekstitys ja voice-over ,jossa alkuperäinen puhe on jätetty dubbauksen alle. (Diaz Cintas 2003, 195). Yleisesti ottaen Euroopan maat ovat jakautuneet vahvasti dubbaus -ja tekstitysmaihin. Suuret Länsi-Euroopan maat Ranska, Saksa, Italia ja Espanja suosivat dubbausta, kun taas pienemmissä maissa suositaan tekstitystä (Diaz Cintas 2003, 195–196). Pohjoismaat ovat perinteisesti tekstitysmaita. Voice-overia käytetään yleisesti Puolassa, Baltian maissa ja joissain muissa Itä-Euroopan maissa. (Diaz Cintas 2003, 196.)

Eri metodien valintaan vaikuttavat vahvasti mm. taloudelliset seikat ja tottumus (Diaz Cintas 2004, 1). Kun yleisö on tottunut tiettyyn käännösmetodiin, se odottaa näkevänsä ulkomaiset ohjelmat ja elokuvat sillä tavalla käännettynä. Suomessa tekstitys on vakiintunut käännösmuodoksi siksi, että kyseessä on pieni valtio ja taloudelliset resurssit ovat rajalliset. Suomessa kokeiltiin aikuisille suunnatun televisiosarjan dubbausta, mutta voimakkaan katsojapalautteen vuoksi kokeilu lopetettiin. (Gambier 2007, 81.)

Av-kääntämisen alalla on tehty jonkin verran vertailevaa tutkimusta, varsinkin tekstitystä suosivissa maissa (Koolstra, Peeters & Spinhof 2002, 347). Tekstitys on ollut usein elokuvaharrastajien suosima käännösmuoto, koska sen katsotaan säilyttävän paremmin alkuperäisen elokuvan muodon ja tunnelman (Jüngst 2010, 27). Tekstityksiä on puolustettu sillä argumentilla, että tekstityksien lukeminen parantaisi katsojien lukutaitoja ja tekstityksen on todettu myös kehittävä katsojien vieraiden kielten taitoa (Koolstra et al. 2002, 340–341). Tekstityksessä katoaa kuitenkin väistämättä suuri osa alkuperäisestä merkityksestä, koska tekstin lukeminen on hitaampaa kuin kuunteleminen. Näin ollen kääntäjän on pakko tiivistää tekstiä radikaalisti. (Mera 1998, 77.)

Dubbaus ei ole yleensä ollut kovin arvostettu käännösmuoto. Sitä on pidetty vähemmän autenttisenä kuin tekstitystä, koska alkuperäiset äänet on korvattu uusilla. Dubbauksen eduksi voidaan laskea se, että se muuttaa audiovisuaalista kokonaisuutta vähemmän kuin tekstitys. Dubatussa ohjelmassa on vain kuva ja ääni, ei tekstiä. (Mera 1998, 80.) Joidenkin mielestä tekstitys ”tahrää” kuvaa ja vähentää elokuvan visuaalista vaikutusta (Koolstra et al. 2002, 336). Sen on pelätty vievän katsojan huomion pois kuvasta (Koolstra et al. 2002, 331). Dubbauksen ongelmana on huulisynkronia. Sen aikaansaamiseksi käännöstä saatetaan joutua muokkaamaan, jotta kuva ja sana olisivat mahdollisimman yhteneväiset (Helin 2008, s. 133). Dubbaus voi tuntua luonnottomalta, koska täydellistä huuli-

synkroniaa on mahdotonta saada aikaan (Koolstra et al. 2002, 338). Eri metodien käyttö riippuu myös yleisöstä, jolle ohjelma on suunnattu. Muutoin tekstitystä käytävissä maissa lapsille suunnatut ohjelmat usein dubataan (Koolstra et al. 2002, 349).

2.1.4 Av-kääntäjän rooli tuotantoprosessissa ja kääntäjän ammattimaisuus

Nykyisten tekstitysohjelmien ansiosta kääntäjän tehtäviin kuuluu myös ajastus sekä visuaalisista seikoista, kuten tekstin asettelusta huolehtiminen. Näin kääntäjällä on enemmän työtä, mutta myös enemmän vastuuta lopputuloksesta. (Jüngst 2010, 30.)

Yhä enenevässä määrin kääntäjän työnkuva on laajentunut tehtäviin, joita ovat perinteisesti tehneet filmitoimittajat. Näitä ovat esim. ohjelmien nimeäminen, lyhyiden selosteiden eli viikkotekstien kirjoittaminen ohjelmista ja aikakoodiraporttien laatiminen. Kääntäjät saattavat joutua myös määrittelemään ikärajoja ohjelmille ja elokuville. (Pellonperä 2012, 1.) Aiemmin kääntäjä on saattanut toimittaa käännöksen toimeksiantajalle tekstitiedostona. Av-kääntäjän työnkuva on huomattavasti monipuolisempi kuin ennen ja kääntäjiin kohdistuvat vaatimukset ovat lisääntyneet (Jüngst 2010, 7).

Kääntäjän on ehdottomasti kyettävä työskentelemään kovankin paineen alaisena, koska etenkin elokuvan kääntämiseen saattaa olla käytettävissä hyvin vähän aikaa. Työn voi joutua aloittamaan keskeneräisellä materiaalilla ja kääntäjä voi joutua työskentelemään pelkän tekstilistan avulla. (Hartama-Heinonen 2008, 198.) Av-kääntäjän ammatti on niin laaja-alainen, että suuri osa varsinaisesta ammattitaidosta opitaan työskentelemällä av-kääntäjänä. Yliopistojen kurssit eivät ajallisesti ja sisällöllisesti riitä ammatin omaksumiseen. (Jüngst 2010, 31.) Huolimatta ammatin vastuullisuudesta av-kääntäjää ei usein arvosteta luovan työn tekijänä. Monissa maissa kääntäjän nimeä ei edes mainita ohjelman lopputeksteissä, eikä kääntäjillä kaikissa maissa ole tekijänoikeutta tekemäänsä käännökseen. (Diaz Cintas & Remael 2007, 40.)

2.1.5 Av-kääntämisen ongelmia

2.1.5.1 Puheesta tekstiksi

Kielellinen materiaali on se osa av-käännöstä, joka varsinaisesti tekee siitä käännöksen (Chaume 2004, 4). Puhe käännettävässä av-esityksessä on luonteeltaan suullista ja spontaania. Tekstityksen kannalta tämä on ongelma, koska siinä puhe muutetaan kirjoitettuun muotoon. Tekstityksen tutkijat ovat huomanneet, että tekstityksiin hyvin harvoin sisällytetään puhekielisyysä. Mutta puhekielen käyttäminen tekstityksissä ei sekään ole ongelmatonta. Tästä esimerkkinä on Anne Jäckelin tutkimma La Haine- elokuva ja sen tekstitys. Ranskalaisista lähiönuorista kertova elokuva tekstitettiin englanniksi korvaamalla ranskalaislangi afroamerikkalaisten suosimalla slangilla. Tämä aiheutti hämmennystä ja negatiivisia reaktioita sekä katsojissa että kriitikoissa. (Jäckel 2001, 10.)

Tekstittäjän todellinen haaste onkin saada kirjoitettu kieli kuulostamaan mahdollisimman autenttisesti ja puhujan suuhun sopivalta. On myös huomioitava, että puheeseen ja dialogiin sisältyy paljon muutakin kuin sanat. Puhujan ikä, sukupuoli, ym. kielen ulkopuoliset tekijät sekä paralingvistiset tekijät kuten ilmeet, pään/silmien liikkeet, asennot, äänen voimakkuus ja sävyt ovat osa dialogia. Nämä tekijät pysyvät samana tekstitetyssä ohjelmassa, kääntäjä tiivistää puhutut sanat tekstitykseen. Näin ollen käännöksen tehtävä on luoda kohtausten välille sama looginen yhteys kuin alkuperäisessä puheessa. (Hajmohammed 2004, 5.)

2.1.5.2 Kulttuurisidonnaisten ilmausten kääntäminen

Av-käännöksiin liittyvistä ongelmista yksi vaikeimpia on kulttuurisidonnaisten termien ja ilmausten kääntäminen. Sama haaste liittyy tietenkin kaikkeen kääntämiseen, mutta av-käännöksissä tekstityksen rajattu tila ja dubbauksen huulisynkronian vaatimus vaativat luovia ratkaisuja. Kääntämisen tutkijat ovatkin kehittäneet erilaisia strategioita kulttuurisidonnaisten termien kääntämiseen. Näitä ovat käännöslainat, sananmukainen kääntäminen, eksplisiittistäminen, korvaaminen, transpositio (kulttuurisen konseptin vaihtaminen toiseen), uusien termien keksiminen, lisäykset ja poistot. (Diaz Cintas & Remael 2007, s. 202.)

2.2 Av-käännösten tutkimus

2.2.1 Suuntauksia av-kääntämisen tutkimuksessa

Av-kääntämisen tutkimus on lisääntynyt viime vuosina jopa niin paljon että siitä on tullut Diaz Cintas (Diaz Cintas 2004, 10) mukaan muotia opiskelijoiden ja tutkijoiden parissa. Av-kääntämisen alaan ei kuulu pelkästään elokuvien ja tv-ohjelmien tekstitys ja dubbaus. Myös esimerkiksi oopperakäännökset, selostustekstit, tiettyjen Internet-sivujen käännökset ja videopelien lokalisointi sisältävät kuvaa, sanaa ja ääntä, joten ne voivat kuulua myös av-kääntämisen alaan. Vaikka käännöstiede omana alanaan on monissa maissa vakiintunut osaksi yliopistojen opetus -ja tutkimustoimintaa, on audiovisuaalinen kääntäminen jäänyt paljon vähemmälle huomiolle. Perinteisesti av-kääntäjän ammatti on opittu työtä tekemällä käytännössä, ei yliopiston kursseilla. (Diaz Cintas 2003, 203.)

Käännöstieteessä alettiin ymmärtää jo 1980-luvulla, että kääntämisessä ei ole kyse pelkästään kielestä, vaan se kuuluu myös semiotiikan alaan eli tutkii merkkejä, merkkijärjestelmiä ja merkkiprosesseja (Hartama-Heinonen 2008, 115). Kääntämisen tutkijat ovat kiinnostuneet yhä enemmän tekstien ja diskurssien multimodaalisuudesta. Kyse on teksteistä, joissa yhdistyvät erilaiset äänen, kielien, liikkeen tai kuvan ja näiden yhdistelmien merkkijärjestelmät. (Hartama-Heinonen 2008, 115.) Esimerkiksi tv-ohjelma voidaan nähdä mediatekstinä, jonka visuaalinen perusmateriaali on kuva ja auditiivinen perusmateriaali on sana, jolloin mediateksti on sanan ja kuvan merkityksineen yhdistävä kokonaisuus (Immonen 2008, 18).

Audiovisuaalisen kääntämisen tutkimus laajenee jatkuvasti. Sen tutkimuskohteina eivät ole pelkästään tekstitys ja dubbaus, vaan myös voice-over, selostus ja välitekstit. (Cattrysse 2001, 5.) Multimodaalisten tekstien joukkoon luetaan mm. mainokset, lehdet, lasten kirjallisuus, Internet-sivut, videopelit ja CD-romit (Cattrysse 2001, 6).

Av-kääntämisen tutkimuksen kehitystä kuvaa se, että aiheen nimi on vaihdellut. Aluksi puhuttiin elokuvakääntämisestä, myöhemmin audiovisuaalisesta kääntämisestä. Termiä ruutukääntäminen on käytetty, kun on haluttu lukea mukaan myös videopelit ja CD-Romit. Yhä enenevässä määrin on käytetty termiä multimodaalinen kääntäminen. (Diaz Cintas 2003, 194.) Audiovisuaalinen kääntämisen haasteena on ottaa huomioon kääntämisen uudet muodot, esimerkiksi kuulovammaisille suunnattu av-kääntäminen. Tähän käytetään usein intralinguaalista eli lähdekielistä tekstittämistä,

jossa kuuroille ja heikkokuuloisille pyritään välittämään puheen lisäksi myös muut ääniraidalla kuuluva äänimateriaali, kuten musiikki, taustääänet yms. On olemassa myös interlinguaalista eli vieraasta kielestä käännettyä tekstittämistä, joka on suunnattu kuulovammaisille. Tätä menetystä käytetään erityisesti DVD-julkaisuilla. (Diaz Cintas 2003, 119–200.)

2.2.2 Vastaanottotutkimus

Vastaanottotutkimus eli reseptiotutkimus on aihe, jota ei käänntöstieteessä ja av-kääntämisen alalla ole tutkittu paljoakaan (Tuominen 2011, 193). Tämä on erikoista ottaen huomioon, että tekstitykset elokuvissa ja televisiossa ovat luetuimpia käännöksiä ihmisten arjessa (Diaz Cintas 2004, 1). Näin ollen av-käännösten vastaanottotutkimus voisi tuoda kääntäjiä lähemmäksi heidän tuotteidensa loppukäyttäjiä, eli käännösten vastaanottajia. Suomessa vastaanottotutkimusta ovat tehneet mm. Tiina Tuominen pro gradu-tutkielmassaan Bridget Jonesin kulttuuritöyssyt alluusoiden kääntäminen ja reseptio vuodelta 2004 sekä Minna Pihlajamäki (2008), joka tutki lasten näkökulmaa av-käännöksen vastaanottoon. Vahvimmillaan vastaanottotutkimus on ollut Etelä-Euroopassa, jossa sitä ovat tehneet mm. Rachele Antonioni, Delia Chiaro ja Adrian Fuentes Luque (Tuominen 2011, 193). Vastaanoton tutkimuksessa on usein keskitytty tiettyihin kääntäjän kannalta ongelmallisiin aiheisiin, kuten huumorin kääntämiseen (Chiaro 2008; Fuentes Luque 2003).

3. Kääntämisen laatu

3.1 Mitä on laatu?

Kääntämisen laatu on käsitteenä varsin monitahoinen ja vaikeasti määriteltävä. Sille ei ole kehitetty tyhjentävää selitystä tai kriteerejä. Tämä johtunee siitä, että käänntiede on vielä varsin nuori tieteenala. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, ettei kääntämisen laatua olisi pohdittava. Oman osansa keskusteluun ovat tuoneet henkilöt, jotka itse eivät ole kääntäjiä. Käännösten laatu on aihe, josta monilla ihmisillä on oma mielipiteensä. Hyvä esimerkki tästä ovat Jouni Paakkisen *Käännöskukkasia* -kirjat ja nettisivut, joihin hän on koonnut käännösvirheitä. (Paakkinen 2003.) Paakkinen tosin huomauttaa kirjansa esipuheessa, että hän ei pyri saattamaan kääntäjien ammattitaitoa millään tavalla huonoon valoon ja että hän arvostaa kääntäjien työtä (mts. 5-6). Siitä huolimatta nämä kokoelmat luovat kuvaa kääntämisestä mekaanisena toimintana ja ne keskittyvät enimmäkseen yksittäisten ilmausten kääntämiseen. Maallikoiden huomio keskittyy usein alkuperäisen tekstin ja käännöksen vastaavuuteen. Omassa kandidaatintutkielmassani tarkastelin käännösten laadusta käytyjä verkkokeskusteluja ja ylivoimaisesti suurimman osan viesteistä muodostavat käännösten yksityiskohdista kirjoittavat. (Heikkilä 2010, 2.) Tämän pro gradu -tutkielman tarkoituksena on tutkia kääntäjien itsensä mielipiteitä laadusta ja heidän omaa rooliaan laadun muodostumisessa ja määrittelyssä. Asiaa käsitellään tarkemmin aineisto- ja metodiluvussa.

Kääntäjän roolin tutkimista laadun näkökulmasta on vaikeuttanut se, että perinteisesti käänntieteessä on keskitytty varsin vahvasti kääntämisen tuotteisiin ja kääntämisen prosessiin, eikä niinkään kääntäjiin itseensä (Dam & Korning Zethsen 2009, 1). Andrew Chesterman (Chesterman 2009, 13, 16) kyseenalaistaa käänntieteen kysymyksenasettelun, jonka James Holmes (Holmes 1994/2000) esitti hahmotellessaan käänntieteen sisältöä. Chesterman peräänkuuluttaa kääntämisen sosiologiaa ja yhteiskunnallisempaa otetta kääntämisen tutkimukseen sekä kääntäjien itsensä nostamista tutkimuksen kohteeksi Jonkin verran tutkimusta on tehty kääntäjien näkyvyydestä ja arvostuksesta (esim. Venuti 1998). Feministiset käänntieteilijät ovat tuoneet esiin naiskääntäjiä ja kääntämisen sukupuolellisia ulottuvuuksia. Kääntämisen taloudellisista reunaehdoista ja käänntöalan tuotantoverkostoista on kirjoittanut muun muassa Kristiina Abdallah (2003, 2012). Uskon, että sellaiselle tutkimukselle on tarvetta, jossa annetaan kääntäjille itselleen mahdollisuus määritellä laatua.

Koska laadulla ei ole yleisesti hyväksyttyä määritelmää, on kääntäjillä alansa asiantuntijoina käytännön kokemusta ja tietoa siitä, mitä kääntämisen laatu merkitsee. Laatua on mahdotonta tarkastella ottamatta huomioon kääntämisen taloudellisia reunaehtoja, kääntäjän statusta ja työn luonnetta.

3.2 Normit ja kääntämisen laatu

Kääntämisen laadusta puhuttaessa on olennaista huomioida implisiittiset ja eksplisiittiset normit, joita laadun arvioinnissa käytetään pohjana. Kysymys normeista liittyy olennaisesti siihen, minkälaisena toimintana kääntäminen nähdään ja mitä pidetään kääntämisen tarkoituksena. Tavallisesti käännöksen hyvyttä on arvioitu ekvivalenssin eli lähtö- ja kohdetekstin vastaavuuden perusteella. Ekvivalenssista on taas tehty erilaisia versioita, kuten Eugene Nidan muodollinen ja dynaaminen ekvivalenssi. Dynaaminen ekvivalenssi pohjautuu siihen, että käännös kuulostaa mahdollisimman luontevalta ja vastaa mahdollisimman paljon kohdekielen normeja sekä kohdekulttuurin odotuksia. Dynaamisesti ekvivalentti käännös pyrkii saamaan aikaan mahdollisimman samankaltaisen vaikutuksen vastaanottajaan kuin alkuperäinen teksti. (Nida 2000, 129.)

Ekvivalenssia ei siis tarvitse tulkita täysin kirjaimellisesti kuvaamaan sannmukaista kääntämistä tai pelkkää sanojen vaihtamista toisiin. Ekvivalenssin mittaaminen on äärimmäisen vaikeaa, vaikka käännös ja alkuteksti ovatkin yleensä varsin vahvasti kiinni toisissaan. Kääntämisen tarkoituksena voidaan sitä paitsi jopa pitää käännöksen erottamista alkutekstistä. Kersti Juva (Juva 2005,26) mukaan käännöstä ei ole tarkoitettu luettavaksi alkutekstin varjossa, vaan se elää omaa elämäänsä kohdekulttuurissa. Juva (mp.) määrittelee käännöksen epäidenttiseksi kaksosiksi, ei kloonausyritykseksi.

Ekvivalenssin korostaminen pohjautuu usein näkemykseen kääntämisestä toimintana, jossa alkuperäisteksti korvataan toisella ja käännöstä pidetään toissijaisena alkuperäiseen nähden (House 2009, 3). Kääntämisen ideaalina on pidetty sitä, että kääntäjä olisi mahdollisimman huomaamaton ja näkymätön. Äärimmäisen esimerkin tästä tarjoaa Kaisa Koskinen kuvaillessaan Euroopan unionin käännöstoimintaa. Käännösten laatijana ei pidetä kääntäjää, vaan kaikkia Käännöspalvelun kääntäjiä yhdessä. (Koskinen 2000b, 60.) Käännöksiä ei itse asiassa edes nimitetä käännöksiksi, vaan rinnakkaisversioiksi, ikään kuin sama asiakirja olisi laadittu alun perinkin eri kielillä. Tämä luo il-

luusion käännöspalvelusta koneena, josta haluttaessa ilmaantuu tarvittava määrä erikielisiä asiakirjoja. (Koskinen 2000b, 54, 60.)

Usein kääntämisessä normien ja laadun määrittelijöinä toimivat vastaanottajien oletukset, tietyn kulttuurin käännösperinne sekä erilaiset taloudelliset ja ideologiset taustatekijät (Chesterman 1997,64.) Chesterman määrittelee kolme ammatillista normia, jotka ohjaavat käännösprosessia ja jotka perustuvat ammatillisina ja pätevinä pidettyjen kääntäjien toimintaan. Chestermanin mukaan ammattilaisina pidetyn ryhmän työ luo pohjaa ammatillisille normeille ja näiden normien noudattaminen puolestaan on tekijä, joka erottaa ammattikäntäjät harrastelijoista. (Chesterman 1997, 67 - 68.) Nämä kolme normia ovat vastuullisuusnormi (the accountability norm), viestinnällisyysnormi (the communication norm) ja suhdenormi (the relation norm). Vastuullisuusnormi edellyttää, että kääntäjä on vastuussa toiminnastaan alkuperäistekstin kirjoittajalle, toimeksiantajalle, käännöksen vastaanottajille ja muille osapuolille. (Chesterman 1997, 68.) Viestinnällisyysnormin mukaan kääntäjän toiminnan johtolankana tulee olla viestinnän tekeminen helpoksi kaikille osapuolille kulloisenkin tilanteen vaatimukset huomioonottaen. Kolmas normi on luonteeltaan lingvistinen ja se ilmaisee millä tavalla käännös eroaa muista viestinnän muodoista. Suhdenormin pohjalta kääntäjän on varmistettava, että lähdetekstin ja kohdetekstin välillä vallitsee soveltuva vastaavuussuhde. (Mts. 67.)

3.3 Kääntäjät ammattiryhmänä ja kääntämisen ammattimaisuus

Yksi merkittävä kääntämisen laatuun vaikuttava tekijä on se, että kääntäjien ammattiryhmä ei ole kovin järjestäytynyt ja alalle pääsemiseksi ei ole olemassa vakiintuneita kriteereitä. Kääntämistä pidetään usein eräänlaisena sihteerintyönä. Kääntäjien ammattiryhmän sisällä ei usein vallitse samanlaista solidaarisuuden tunnetta kuin muilla ammattiryhmillä ja kääntäjät alkavat tehdä yhteistyötä vasta tilanteen käydessä sietämättömäksi. On tavallista, että kääntäjä joutuu yksin etsimään tunnustusta ammatilleen ja taitojensa mukaista palkkiota, ilman ammattiryhmän tukea. Useissa maissa on kuitenkin kääntäjien ammattijärjestöjä ja monissa maissa on mahdollista suorittaa virallisen tai auktorisoidun kääntäjän tutkinto. Näitä maita ovat esimerkiksi Suomi, Ruotsi, Kanada ja Argentiina. Muutamassa maassa jopa säädellään pääsyä alalle ja kääntäjiksi haluavilta vaaditaan käännösjärjestöjen hyväksyntä. Näin tapahtuu tietyissä Kanadan osavaltioissa, Norjassa, Tanskassa ja Argentiinassa. (Gouadec 2007, 245–247, 254.) Olisi varmasti kaikkien osapuolten etu, että kääntäminen profiloituisi selkeämmin ammatiksi ja että alalla toimivia säänneltäisiin tarkemmin. Tosin

kääntäjän ammatin luvanvaraiseksi tekemisestä on olemassa erilaisia mielipiteitä kääntäjienkin keskuudessa (Gouadec 2007, 252). Erityisen paha tilanne on kaunokirjallisuuden kääntäjillä. Esimerkiksi Saksassa kaunokirjallisuuden kääntäjien palkkiot eivät ole nousseet 30 vuoteen ja moni kääntäjä joutuu elämään noin tuhannella eurolla kuussa, vaikka tekee viikossa työtunteja reilusti yli keskiarvon (Zoch 2004, 1).

3.3.1 Kääntäjän ammattitaito

Minkälaisia ominaisuuksia kääntäjällä tulisi olla? Se vaatimus, joka maallikolla tulee ensimmäisenä mieleen, on useamman kielen hallinta. Kääntäjällä on oltava erinomainen äidinkielen taito. Lisäksi hänen on tunnettava lähtökielen ja kohdekielen väliset rakenteelliset erot ja tunnettava kohdekielen tekstilajien ominaispiirteet. Välttämätöntä on hyvä yleissivistys ja tieto ympäröivästä maailmasta. Kulttuurien tuntemus on ehdoton, koska kääntäjä ei käännä pelkkiä sanoja vaan myös kulttuuria. Erikoisalojen ja niiden termien hallinta on myös olennaista. Koska yhden ihmisen on mahdotonta tietää kaikesta, on kääntäjän osattava hakea tietoa tehokkaasti ja monipuolisesti. (Vehmas-Lehto 2004, 40–43.) Av-kääntäjän on edellä mainittujen taitojen lisäksi osattava löytää puheesta olennainen ja merkitys on mahdutettava pieneen tilaan (Aulavuori- Rosvall 2012, 2).

Douglas Robinson (Robinson 1997, 23) kuvaa tyypillistä kääntäjää ja toteaa, että kääntäjällä on usein näyttelijän ominaisuuksia ja hän kykenee käyttämään muistiaan uusien asioiden omaksumiseen nopeasti. Kääntäjät ovat Robinsonin mukaan ihmisiä, jotka lukevat paljon ja monipuolisesti. Heillä on usein taipumus hakea uusia elämyksiä ja kokemuksia matkustelemalla, asumalla ulkomailla ja havainnoimalla ympärillä olevien ihmisten tapaa käyttää kieltä. Kääntäjällä saattaa olla monia ”persoonallisuksia” ja hän on koko ajan valmiina uppoutumaan uuteen käännökseen ja sen maailmaan, kun toimeksianto tulee. (Mp. 23.)

3.3.2 Kääntäjän status ja kääntäminen professiona

Käännöstieteessä on 2000-luvulla esitetty ajatus, että kääntäjän ammatti on varsin vähän arvostettu ja että ammatin status on matala (Abdallah 2012; Sela-Sheffy 2005). Robert C. Sprung toteaa, että kääntäjillä on pitkään ollut imago-ongelma. Käännöspalveluiden ostajat eivät usein ole tietoisia siitä, mitä taitoja ammattimainen kääntäminen vaatii. Kääntäjät eivät saa työstään paljoa kiitosta, heidät huomataan vasta jos käänöksessä on virheitä. Sprungin mukaan useimmat markkinointijohtajat muistavat käänöksistä kysyessä lähinnä käännösvirheitä. (Sprung 2000, xii.) Käännöstie-

teellisessä keskustelussa on keskitytty pitkälti kääntäjän näkyvyyden problematiikkaan ja niihin syihin, miksi kääntäjä on usein varjossa (Dam & Korning Zethsen 2009, 1). Jonkin verran huomiota ovat saaneet osakseen myös kääntämisen ideologiat ja kääntäjän eettinen vastuu sekä kääntäjän toimijuus. Tutkimuksissa kääntäjän roolista ja statuksesta on usein käytetty sosiologisia termejä ja käsitteitä, kuten sosiologi Pierre Bourdieun hahmottelemaa käsitettä ”habitus.” (Kinnunen & Koskinen 2010b, 4-5.) Habituksen käsitteen soveltaminen käänöstieteeseen pohjautuu siihen seikkaan, että kääntäminen on pohjimmiltaan sosiaalista toimintaa ja ympäristötekijät vaikuttavat siihen. Habitusteoriaa on kuitenkin kritisoitu siitä, että se pikemminkin mukautuu vallitseviin käsityksiin kääntäjistä alistuvina palvelijoina kuin pyrkii muuttamaan asenteita.

Simeonia mukaillen Sela-Sheffy (2005, 3) toteaa kääntäjien olleen jo vuosisatojen ajan alemmassa asemassa muihin kulttuurialalla toimiviin ammattilaisiin nähden. Kääntäjän alhainen status ei ole ikuinen, muuttumaton tosiseikka. Kääntäjillä on ollut merkittävä rooli maailmanhistoriassa, mm. renessanssin aikana. Ennen 1500-luvun puoliväliä kääntäjiä pidettiin arvostettuina ja jopa sankarillisina tieteen, opin ja kulttuurin välittäjinä. Susan Bassnetin mukaan painotaidon kehittäminen johti siihen, että alkuperäistekstiä alettiin pitää lähes jumalallisena kokonaisuutena ja kääntäjän tehtävä oli vain kääntää alkuperäinen teksti. Alkuperäistekstistä tuli ensisijainen kaikkiin muihin verrattuna. (Bassnett 1996, 19.)

Helle v. Dam ja Karen Korning Zethsen ovat tutkineet tarkemmin niitä tekijöitä, jotka ovat johtaneet siihen, että kääntäminen ammattina ei ole korkeasti arvostettu. Heidän tutkimuksensa kohteina olivat tanskalaiset kääntäjät. On huomattavaa, että Tanska on maa, jossa jo vuodesta 1910 lähtien on ollut voimassa kääntäjien auktorisointijärjestelmä. (Dam & Korning Zethsen 2010, 196.) Tanskan käänösmarkkinoita pidetäänkin yhtenä maailman järjestäytyneimmistä (mts. 197). Tästä huolimatta kääntäjillä ei ole Tanskassa samaa statusta kuin muilla virallisen aseman saaneilla ammattilaisilla (Dam & Korning Zethsen 2010, 202-203).

Usein sihteerit tekevät kääntäjän työtä ja näin ollen käänösten käyttäjillä on vaikeuksia erottaa monikielisen sihteerin ja kääntäjän työtä toisistaan. Vaikka kääntäjän nimike onkin suojattu Tanskassa, eivät koulutuslaitokset ja kääntäjien ammattijärjestöt ole onnistuneet tuomaan esille kääntäjän työn vaatavuutta. Tutkimukseen osallistuneet kääntäjät kertovat, että kääntämistä pidetään usein ”välttämättömänä pahana”, eikä suinkaan yrityksen toimintaan lisäarvoa tuovana tekijänä. (Dam & Korning Zethsen 2010, 202–203.) Kääntäjien arvostukseen vaikuttaa myös se, että kääntäminen on naisvaltainen ammatti ja kääntäjiä pidetään usein kotirouvina, jotka kääntävät harrastuksenaan.

Kääntäjien ja perinteisesti miesvaltaisten ammattien, kuten kirjanpittäjien ja lakimiesten, välillä on suuri ero. (Mts., 206–207.)

Katanin (Katan 2009, 135) tutkimuksessa suurin osa kääntäjistä kuitenkin uskoo, että heillä on paljon vaikutusvaltaa työnsä tuloksiin ja että heillä koulutettuina asiantuntijoina on viimeinen sana työnsä tekemisessä. Kääntäjien auktoriteettia kuitenkin vähentää se tosiseikka, että asiakkaalla on usein mahdollisuus muuttaa ja muokata kääntäjän tekemää tekstiä. Tätä Katan kuvailee Derberia (Derber 1982, 169) mukaillen ”ideologiseksi proletarisaatioksi” eli kyvyttömyydeksi päättää oman työnsä tulosten hyödyntämisestä. (Mp.135.)

3.3.3 Kääntäjä tuotantoverkostoissa

Kääntämisen laadusta tehtävissä tutkimuksissa on olennaista ottaa huomioon käänösalan rakenne ja kääntäjän rooli osana suurempaa kokonaisuutta. Myös vuonna 2010 käyttöön otettu uusi laatustandardi ISO 2600 ottaa huomioon yhteiskuntavastuun ja eettiset kysymykset yritysten toiminnassa. Eurooppalainen laatu­normi SFS-EN 15038 edellyttää kääntäjän huolehtivan tekemänsä työn laadusta ja ammattitaitonsa ylläpitämisestä. (Abdallah 2012, 36–37.)

Laadunvarmistuksen tärkeyttä korostaa myös se seikka, että kään­nösteollisuus on kasvanut viime vuosina kovaa vauhtia. Euroopan Unionin vuonna 2009 teettämän tutkimuksen ”Study on the size of the language industry in the EU” mukaan kieliteollisuus on nopeasti kasvava ala Euroopassa. Sen kasvuvauhti on 10 prosenttia vuodessa ja liikevaihto vähintään 8,4 miljardia euroa vuodessa. (LTC 2009, 20.) Suurimpia syitä tähän ovat talouden kansainvälistyminen ja Internetin kehittyminen maailmanlaajuisesti viestintävälineeksi. Kääntäminen toimintana on kaupallistunut ja saavuttanut maailmanlaajuiset mittasuhteet suhteellisen myöhään ja ala on heikosti säädelty. Kään­nösten määrän lisääntyessä laadun varmistamisesta on tullut yhä vaikeampaa. (Youyi 2005, 51.) Kään­nö­sala on paitsi kasvanut, myös muuttunut rakenteellisesti. Kuten monilla muillakin aloilla, kään­nösalalla työtä on pyritty ulkoistamaan mahdollisimman paljon. Harvat yritykset pitävät enää vakituisia kääntäjiä. Yleinen suuntaus on ollut siirtää kään­nöstoiminta kään­nöstoimistoille. Yritykset keskittyvät näin ydintoimintaansa.

Kään­nöstoimistojen kasvu on lisännyt kääntäjien määrää ja yhä useammat kääntäjät toimivat ali­hankkijoina, usein yrittäjän tai freelancerin asemassa. (Gouadec 2007, 304.) Näin muodostuu kää­

nösalan tyypillinen tuotantoketju. Monet käännösalan yritykset tarjoavat muitakin palveluita kuin käännöksiä. Kääntäjän asema tällaisessa verkostossa on kieltämättä erilainen kuin suoraan asiakkaalle työskenneltäessä. Käännöstoimistot tyypillisesti organisoivat laajoja monikielisiä projekteja, joissa on kyse tuhansista sivuista. Yksittäinen kääntäjä on varsin pieni osa tässä kokonaisuudessa. (Abdallah & Koskinen 2007, 674–675.)

Näyttää siltä, että kääntäjää ei pidetä kovinkaan tärkeänä osana tuotantoketjua. Austermühliä (2006) siteeraten Abdallah ja Koskinen toteavat, että suurten käännösalan yritysten, kuten SDL:n ja Lionbridgen vuosikertomuksissa on hyvin vähän mainintoja itse kääntäjistä. Kääntäjillä on hyvin vähän mahdollisuuksia vaikuttaa omaan työhönsä ja työehtoja voidaan muuttaa käännöstoimiston yksipuolisella päätöksellä. Monien vakituisten kääntäjienkin työsuhteet ovat alkaneet muistuttaa yrittäjyyttä. Palkka saattaa esimerkiksi olla yhä enemmän provisiopohjaista eli pohjautuu tehdyn työn määrään. (Abdallah & Koskinen 2007, 682–683.)

Koska kääntäjät eivät saa osakseen suurtakaan arvostusta, ovat monet kääntäjät jättäneet käännöstyön kokonaan. Tämä puolestaan johtaa helposti siihen, että laadusta välittävät kääntäjät jättävät alan ja huonoa työtä tekevät jäävät. Vaikka monet tutkijat ovat ehdottaneet ratkaisuksi alan ongelmiin kääntäjän ammatin arvostuksen ja kääntäjien näkyvyyden lisäämistä, on todennäköisempää, että monet kääntäjät perustavat mieluummin oman toimiston tai vaihtavat jollekin toiselle alalle. (Chan 2005, 3-4.) Hanna Risku (Risku 2004,185) on haastatellut teknisen viestinnän alalle siirtyneitä kääntäjiä. He perustelevat siirtymistään sillä, että he eivät halua enää tehdä sihteerin töitä kääntäjän työn ohessa ja että he haluavat välttää kääntäjän työtä, jonka he kokevat varsin epäkiitollisena. Myös käännöstöiden epäsäännöllisyys ja huono työtilanne mainittiin. (Mp. 185.)

Globalisaatiolla on nähty olevan myös positiivisia vaikutuksia käännösalaan. Mikäli kääntäjä onnistuu erikoistumaan tiettyihin aihealueisiin, tuottamaan hyvää laatua ja tarjoamaan oheispalveluita, voi globalisaatio tehdä käännöstyöstä vaihtelevampaa ja taloudellisesti palkitsevampaa. Myös globalisaation vaikutuksesta kääntäjien palkkatasoon on erilaisia näkemyksiä. Teollisuusmaiden kääntäjät eivät välttämättä häviä hintakilpailussa alemman palkkatason maissa toimiville kääntäjille, mikäli asiakkaat arvostavat heidän tekemänsä työn laatua. Kääntäjän on nykyisessä tilanteessa tärkeää tuntea markkinatilanne ja asiakkaidensa tarpeet. (DePalma, Rudavin & Sabel 2009, 11.)

Kääntäjän rooli tuotantoverkostoissa on erityisen korostunut av-käännösosalalla. Suomessa av-kääntäjät ovat jakautuneet vahvasti kahtia. YLE:lle ja MTV3:lle työskentelevät kääntäjät ovat vuoteen 2012 asti olleet Yhtyneet-työsopimuksen piirissä ja he saavat parempaa palkkaa kuin käännöstoimistoille työskentelevät. (Ihander & Sorsa 2010, 1.) Tilanne on muuttunut, koska MTV3 on ulkoistanut käännöstoimintansa Broadcast Textin tytäryhtiölle (HS 2012). Palkkaerot kääntäjien välillä ovat huomattavat. Käännöstoimistolle työskentelevän kääntäjän palkka on 20–70 % Yhtyneet-sopimuksen piirissä olevien palkoista. Suomen av-käännösmarkkinoilla toimii yksi suomalainen yritys Pre-Text Oy sekä kansainvälisiä yrityksiä, kuten Broadcast Text, SDI Media ja pienempiä ulkomaisia yrityksiä. Kääntäjät työskentelevät useimmiten yrittäjinä, joten he vastaavat itse eläkkeistään ja sosiaaliturvastaan. Heillä ei ole myöskään tekijänoikeuksia käännöksiinsä. Palkkiot alalla ovat olleet jatkuvasti pienenemään päin. (Ihander & Sorsa 2010, 1.)

4. Kääntämisen etiikka

4.1 Yleistä kääntämisen etiikasta

Kääntämisen laadusta puhuttaessa tulee väistämättä esiin kysymys kääntämisen etiikasta. Koko kääntämisen historian ajan on keskusteltu kääntämisen moraalista ja siitä, millainen käännökseen tule olla. Useimmiten tämä määrittely on tapahtunut vastakkainasettelun kautta: vapaa vs. uskollinen käänнос. Kääntämisen etiikkaan liittyy sekä kollektiivinen moraal (toimintasäännöt), oikeudelliset tekijät (esim. tekijänoikeuslainsäädäntö), sosiaaliset normit sekä tiettyä käännökstilannetta koskevat normit. (Koskinen 2000a, 15.) Kääntämisen etiikka on saanut osakseen varsin paljon huomiota viime vuosina. Koska kääntämisessä on kyse kielten ja kulttuurien välisestä kommunikatiosta, on luonnollista, että toiminnan eettinen pohja tulee kyseenalaistetuksi. Itse asiassa jo pelkkä tietyn tekstin kääntäminen tai kääntämättä jättäminen on eettinen valinta itsessään. Näin kääntäjä joutuu eettisen valinnan eteen jo silloin kun hänelle tarjotaan toimeksiantoa. Kääntäjä voi myös valita, vahvistaako hän tiettyä ideologiaa vai etäännykö hän siitä käyttämällä tiettyä strategiaa. On tietenkin selvää, että kääntäjä ei voi aina valita toimeksiantojaan etiikan pohjalta. Mikäli hänellä on valinnan vapaus, kääntäminen signaloi Bakerin mielestä tekstin ideologista hyväksymistä. (Baker 2006, 105.)

Kääntämisen etiikan tutkimuksessa nouseekin esiin aiheita, joita pidetään kulloinkin olennaisina. Näitä ovat kääntäjän lojaalisuus eri osapuolille, kääntämisen vapaus, kääntäjän näkyvyys, kääntäjän vaikutusmahdollisuudet, tekijänoikeuskysymykset sekä ideologioiden vaikutus kääntämiseen. (Chesterman 2001, 147.) Käsitelen näitä teemoja tässä luvussa, mutta työn suppeuden vuoksi teemoja ei voi käsitellä kovin kattavasti. On kuitenkin tärkeää pohtia sitä, miksi tietyt seikat ovat tärkeitä kääntämisen etiikalle. Tutkimuksen aiheen kannalta hedelmällisintä on tutkia niitä aiheita, joita kääntäjällä tulee esille työssään. Abdallahin (Abdallah 2010) tutkimuksessa kääntäjät kokivat, että he eivät saa työssään kaikkea tarvitsemaansa tietoa ja että heidän asemansa käännökسالan tuotantoverkostossa on rakenteellisesti epäoikeudenmukainen. Kääntäjät myös kokevat usein olevansa kahden toimeksiantajan välissä. Eri toimijoiden välillä saattaa olla epäluottamusta ja jotkut verkoston osapuolet saattavat toimia opportunistisesti välittämättä muiden eduista. Kääntäjän työhön sisältyy runsaasti epävarmuutta ja aina ei ole edes tietoa siitä, kuka tekstin alkuperäinen toimeksiantaja on. (Mp. 20-21.) Kääntäjä voi myös kokea eettistä stressiä, koska tuotantoprosessin muut osapuolet eivät välttämättä ole eettisesti sitoutuneita yhteistyöhön. Laatu on vaikea ylläpitää, mikäli työn

suorittaminen nopeasti ja mahdollisimman edulliseen hintaan on ykkösprioriteetti. (Abdallah 2010, 24).

On olemassa tietenkin paljon eettisiä ongelmatilanteita, jotka eivät johdu taloudellisista reunaehdoista tai käänösalan erityispiirteistä. On selvää, että kääntäjä työskentelee tiettyjen realiteettien puitteissa, mutta hänellä on moraalinen ja eettinen vastuu omasta toiminnastaan. Kääntäjät ovat yksilöitä ja heillä ei ole etiikasta samanlaisia mielipiteitä. Jo niinkin perustavanlaatuinen asia kuin kääntämisen tarpeellisuus tietyssä tilanteessa ei ole itsestään selvää.

Anthony Pym (Pym 1995) on huomauttanut, että käännöstoiminnasta aiheutuu huomattavia kustannuksia. Kääntäminen vaatii vaivannäköä, taloudellisia resursseja ja kääntämiseen sisältyy virheen riski. (Mp.597.) Näin ollen Pymien mielestä Euroopan unionin tulisi säästää käännöskustannuksissa ja siirtyä muutamaa viralliseen kieleen sekä korvata nykyinen käännöstoiminta lisäämällä kielten opiskelua ja teettämällä konekäännöksiä. EU on hänen mukaansa merkki kielellisestä nationalismista eikä niinkään järkevästä pitkän aikavälin toiminnasta. (Mts. 601.) Koskinen puolustaa EU:n kielipolitiikkaa sillä, että EU-tekstit ovat jo äidinkielellä luettuna haastavia tekstejä ja pienten kielten puhujia rangaistaisiin kaksinkertaisesti, mikäli he joutuisivat lukemaan tekstit vieraalla kielellä (Koskinen 2000b, 53).

4.2. Kääntämisen luonne ja ekvivalenssi

Kääntämisen etiikan määrittelyyn on vaikuttanut se, että kääntäjän velvollisuutena on pitkään pidetty alkuperäisen tekstin mahdollisimman tarkkaa jäljentämistä. Ekvivalenssi-käsitteen juuret juontuvat kauas historiaan, vaikka sanaa itsessään ei käytettykään. Silja Saksa (Saksa 2004) selvittää, että jo muinaisessa Mesopotamiassa oli tapana kääntää sananmukaisesti. Mesopotamialaiset halusivat kunnioittaa sumereita, jotka keksivät kirjoitustaidon. Ihmisillä oli käsitys sanan myyttisestä voimasta ja tämä näkyy nykyäänkin Raamatun ja muiden uskonnollisten tekstien kääntämisessä. (Mp. 21.)

Ekvivalenssi on ollut varsin näkyvä niissä metaforissa, joita käännöksistä ja kääntämisestä on käytetty. Perinteisesti kääntäminen on nähty kahdella tavalla: joko mekanistisena ja toissijaisena toimintana tai toisaalta vaarallisena toimintana, joka johtaa alkuperäisen tekstin merkityksen muuttamiseen ja tekstin katoamiseen. Käännöstutkija Eugene Nida (Nida 1989) on kuvannut kääntämistä toiminnaksi, jossa sanat ovat ikään kuin matkalaukkuja, joiden sisällä on erilaisia vaatteita. Pääasia

on, että vaatteet saapuvat perille ehjänä. (Mp. 92.) Kääntämistä on kuvailtu myös sukupuolittuneilla metaforilla. Usein käännöksestä on käytetty termiä ”Les belles infideles” eli käännös on joko kaunis ja petollinen tai ruma ja uskollinen. (Munday 2008, 131.) Tämä kuvaa kontrastia muodollisesti vastaavan, mutta kirjallisesti huonon tai sujuvan, mutta vapaan käännöksen välillä.

Voidaan tietenkin kysyä, onko olemassa muita ekvivalenssin muotoja kuin sanatarkkuus. Pym mukaan näyttää siltä, että ekvivalenssia on todellakin vain kahdenlaista (Pym 2007, 286). Schleiermacher (Schleiermacher 2007) on todennut kääntäjän joko jättävän kirjailijan rauhaan ja tuovan lukijan kohti kirjailijaa, tai jättävän lukijan rauhaan ja tuovan kirjailijan lähemmäksi lukijaa (Mp. 15).

Pym toteaa, että käännökset luovat oletuksen tulkinnallisesta yhdenmukaisuudesta ja että tämä on ekvivalenssin todellinen sisältö. Ekvivalenssi on aina luonteeltaan oletettua ekvivalenssia. Kääntäjä onkin ekvivalenssin tuottaja ja viestinnän ammattilainen, jonka asiakkaat maksavat siitä uskosta, että B on jollain tavalla sama kuin A. (Pym 1995, 167.) Kääntäjällä itsellään on lopullinen vastuu päätösten tekemisestä ja siitä, missä määrin alkuperäinen teksti otetaan huomioon käännöksessä.

On tietenkin melko selvää, että ekvivalenssi ei sovi kovin hyvin tekstityksiin, sillä tekstitystä lukeva katsoja usein ymmärtää ainakin jonkin verran lähdekieltä ja hän usein huomaa, että käännös ei ole sanatarkka (Jänis 2004, 74). Jotkut ovat kuitenkin sitä mieltä, että ekvivalenssi on ainakin tietyssä määrin mahdollista. Henrik Gottlieb (Gottlieb 1994, 265) toteaa, että ekvivalenssi sopii nimenomaan teknisten tekstien, kuten käyttöohjeiden, käännöksiin. Näissä teksteissä pääpaino on informatiivisella aineksella, ei niinkään kulttuurilla tai kielellä. Ekvivalenssi tarkoittaa näiden tekstien kohdalla termien vastaavuutta ja ilmausten tarkkuutta. Elokuva- ja tv-käännösten arviointiin Gottlieb suosittelee autenttisuuden ihannetta eli käännöksen tulisi saada katsojassa aikaan mahdollisimman samankaltainen vaikutus kuin minkä alkuperäisteksti on saanut aikaan (mts. 265). Tämän näkökohdan ongelmana on se, että yleisön reaktioita voi olla vaikeaa ennustaa etukäteen. Vastaanottoa tulisi tutkia enemmän psykologisilla menetelmillä, ei pelkästään silmänliiketutkimuksilla. Gottliebin ajatus funktionaalisesta riittävydestä on kuitenkin kannatettava, etenkin kun tekstittäminen on itsessään varsin haastavaa ja sisältää paljon erilaisia rajoitteita. (Gottlieb 1994, 266.)

Ekvivalenssia on tarkasteltu myös toisesta, varsin radikaalista näkökulmasta. Jotkut tutkijat, etenkin dekonstruktioismia edustavat, ovat kyseenalaistaneet ajatuksen alkuperäisestä lähdetekstistä, johon verrattuna kääntäjä on aina alisteisessa asemassa. Vertauskuvana voidaan käyttää Raamatun kerto-

musta Baabelin tornista, jossa kielten sekoittuminen on seuraus Jumalan tuomiosta. Arrojo puhuu kirjoittajan ”kuolemasta” ja lukijan nousemisesta tekstin määrittelijäksi. Lukija luo tekstiin itse merkityksiä ja kirjoittajasta tulee vieras, joka joko kutsutaan tai ei kutsuta osaksi lukijan kokemusta. (Arrojo 1995, 23.) Varsin tunnettu on myös Lawrence Venutin (Venuti 1998, 10–11) ajatus kääntäjän näkymättömyydestä. Venutin näkemys on, että käännöksen tulisikin näyttää ja tuntua mahdollisimman vieraalta ja on suorastaan toivottavaa, että käännöksessä on piirteitä, jotka osoittavat sen olevan käännös. Näin rikotaan illuusio siitä, että käännös olisi sama teksti kuin lähtöteksti. Tämä pohjautuu ajatukseen angloamerikkalaisen kulttuurin ylivoimaisuudesta ja kääntäjän vastarinnasta vallitsevia voimasuhteita vastaan. Englanti on maailman käännetyin lähdekieli, mutta myös yksi niistä kielistä, joille käännetään vähiten. (mts.10.)

On kuitenkin epäselvää, kuinka hyvin alkutekstiä kyseenalaistavat teoriat soveltuvat tekstitykseen. Tekstityksen nimenomainen tarkoitushan on selvittää katsojalle, mitä ruudussa tapahtuu ja antaa hänelle mahdollisuus nauttia ohjelmasta omalla äidinkielellään. Sama tarkoitus on myös voice-overilla ja dubbauksella. Ekvivalenssi on olennainen käsite tekstityksessä, vaikka käännökseen joudutaankin tekemään paljon muutoksia. Katsoja voi kenties pettyä, mikäli käännös ei hänen mielestään ole tarpeeksi tarkka, mutta täydellinen vastaavuus on käytännössä saavuttamaton ihanne.

4.3 Kääntäjän vastuu ja kääntäminen yhteistyönä

Kääntäjän vastuu ja rooli käännösprosessissa liittyy läheisesti kääntämisen etiikkaan. Justa Holz-Mänttari (Holz-Mänttari 1984) on teoriassaan translatorisesta toiminnasta ottanut huomioon kääntäjän aseman asiantuntijana. Työnjaon eriytyessä eri ihmisistä tulee eri aihealueiden asiantuntijoita ja käytännössä ihmisten on pakko tehdä yhteistyötä saavuttaakseen tavoitteensa. (Mp. 41, 93.) Pym (Pym 2000, 182) huomauttaa, että Holz-Mänttärin teoria ei vastaa siihen kysymykseen, mitä tulisi tehdä, jos prosessin eri osapuolilla on olennaisesti toisistaan eroavia tavoitteita tai erilaisia mielipiteitä siitä, miten tavoitteeseen päästään. Aikaisemmissa luvuissa on käsitelty kääntäjän suhdetta käännöstoimistoon ja jossain määrin toimeksiantajaan, mutta käännösprosessiin kuuluvat myös kollegat eli muut kääntäjät sekä tekstin vastaanottaja. Kuten muissakin kääntämiseen liittyvissä kysymyksissä, ei kääntäjän vastuusta eri osapuolille ole yksimielisyyttä.

Pymin (Pym 1992, 164-5) mielestä kääntäjä on pääasiallisesti vastuussa kääntäjien ammattikunnalle ja muille ammatin harjoittajille. Kääntäjät omaksuvat norminsa professionaalista kontekstistaan ja kääntäjien ammattikunta pysyy pystyssä sisäisten tarkastusmekanismiensa avulla (Mp. 164-5). Syy tähän on luottamus. Kääntäjien ryhmänä on oltava uskottava. Jotta heitä voitaisiin pitää ammattinsa luotettuina edustajina, on ammatin saatava osakseen arvostusta. (s.166-7.) Kääntäjän vastuuta voidaan tarkastella myös palvelunäkökulmasta: ammattimainen kääntäjä harjoittaa palveluammattia ja asiakas maksaa hänen tekemästään työstä. Tällöin korostuu käännoksen tarkoitus eli skopos ja kääntäjän toimintaa ohjaa vaatimus toimimisesta asiakkaan määrittelemän tavoitteen saavuttamiseksi. (Risku 2009, 42.) Kääntäjän tulee noudattaa asiakkaan antamia ohjeita ja tuntea vastuunsa myös tekstin lukijaa ja alkuperäistä kirjoittajaa kohtaan (Robinson 1997, 8-9).

Kääntäjän ammattiylpeys voi joissain tilanteissa johtaa siihen, että kääntäjä ei ota riittävästi huomioon prosessin muita osapuolia. Kääntäjä saattaa käyttää tietynlaista kieltä sulkeakseen joitakin henkilöitä pois. Hän voi käyttää absoluuttista valtaansa jättämällä lukijan ulkopuolelle. Kääntäjä, joka ymmärtää vieraan kielen hienoudet ja moninaiset merkitykset voi tietoisesti tai tiedostamattaan osoittaa ylemmyyttään tuottamalla sananmukaisia käännoksiä. Lukija joutuu itse selvittämään epäselviksi jääneet kohdat. (Fawcett 1995, 186.) Fawcett (Fawcett 1995) argumentoi, että kysymys lukijan inklusiivisesta tai eksklusiivisesta kohtelusta on koko ”vapaa vs. kirjaimellinen”- keskustelun takana.

Kääntäjä voi ammattia harjoittaessaan joutua tilanteisiin, joissa hänen on valittava ne eettiset normit, joiden pohjalta hän toimii. Kääntäjän työhön ei ole olemassa mitään yleispäteviä, kaikkiin tilanteisiin sopivia sääntöjä, vaan on otettava huomioon tilanne. Jos kääntäjä on kykenevä ajattelemaan etiikkansa perusteita ja kysymään etiikkaan liittyviä kysymyksiä, on se parempi kuin joustamattomat käytöskoodit. (Abdallah 2011, 148.) Mikäli kääntäjä tai kääntämisen opiskelija ymmärtää, miten käännoksala toimii ja mitä sen taustalla on, hän ei todennäköisesti suostu ammattitaitoa polkeviin palkkioihin tai huonoihin työoloihin (mts. 149).

5. Sosiaalinen media

5.1 Yleistä sosiaalisesta mediasta

Tässä tutkimuksessa kääntäjien mielipiteitä etsitään nimenomaan sosiaalisen median sisältöjen parista. Keskustelupalstat ja blogit ovat esimerkkejä palveluista ja toiminnoista, joita nimitetään sosiaalisiksi mediaksi. Vaikka Internetin historia ulottuu aina 1960-luvulle saakka, käytetään termiä ”Web 2.0” yleisesti kuvaamaan Internetin kehityksen toista vaihetta sekä sen sosiaalisia ja teknisiä ominaispiirteitä. Web 2.0:n tunnusmerkki on aiempaa sosiaalisempi lähestymistapa sisällön tuottamiseen ja jakamiseen. (Törrönen 2008, 9, 18–19.) Yhteisöjen ja blogien lisäksi sosiaalisessa mediassa on paljon muita palveluita, jotka panostavat yhteisöllisyyteen ja hyödyntävät kollektiivista älyä (mts. 21). Tyypillistä näille palveluille on se, että toiminnan keskipisteessä on käyttäjä sekä hänen kokemuksensa ja tunteensa (Heinonen 2009, 6). Käytetyimpiä sosiaalisen median sovelluksia ovat mm. Wikipedia, Youtube, Facebook, delicious, Digg.com, LinkedIn ja Flickr (Lietsala & Sirkkunen 2008, 13).

Internetiin ja sosiaaliseen mediaan on sen olemassaolon aikana kohdistettu paljon toiveita ja pelkoja. 1980-luvulla Internetin visioitiin tuovan mukanaan uuden viestinnän vapauden aikakauden. Virtuaaliset yhteisöt mahdollistaisivat koko maailman kattavan kommunikaation. Internetin toivottiin luovan uuden yhteisöllisyyden, jossa ihmiset muodostavat ryhmiä yhteisten arvojen ja mielenkiinnon kohteiden pohjalta. (Castells 2001, 119.) Sähköisen viestintäteknologian on nähty poistavan ajan ja paikan rajat ja muuttavan maailman globaaliksi kyläksi, jossa sijainnilla ei ole merkitystä. Sähköinen viestintä edustaa joskus jopa ihmiskunnan lopullista voittoa luonnonvoimista, koska se mahdollistaa ihmisiä toisistaan erottavien maantieteellisten rajojen ja sosiaalisten järjestelmien ylittämistä. (Fernbeck 1997, 36, 39.)

Sosiaalisella medially on nähty olevan myös vakavia haittavaikutuksia. Verkkoviestinnän on pelätty johtavan mm. kulttuurin pinnallistumiseen ja ammattimaisen kulttuuriteollisuuden alasajoon. And-

rew Keen (Keen 2007) syyttää teoksessaan *The Cult of the Amateur* sosiaalista mediaa harrastelijoiden nostamisesta ammattilaisten ja asiantuntijoiden sijaan tiedon ja kulttuurin tuottajiksi. Esimerkkinä hän käyttää Internettietosanakirja Wikipediaa, jossa kuka tahansa voi tuottaa sisältöä ja näin ollen tiedon varmuudesta ei Keenin mielestä ole takeita. (Mp. 15, 27, 26–37.) Internetin on väitetty johtavan myös sosiaalisen elämän köyhtymiseen ja yhteisöllisyyden vähenemiseen yhteiskunnassa, koska virtuaalinen viestintä korvaisi jossain vaiheessa henkilökohtaisen viestinnän (Castells 2001, 116).

5.2 Keskustelupalstat

Keskustelupalstat (tai keskusteluryhmät) ovat yksi suosituimmista sosiaalisen median käyttötavoista. Keskustelupalstalla tarkoitetaan Internet-palvelua, jossa voi lukea useiden ihmisten lähettämiä, yhteen koottuja viestejä ja jossa toiset lukijat voivat vastata niihin. Keskustelupalstat jaetaan kahteen ryhmään: synkronisiin eli reaaliaikaisiin ja asynkronisiin eli ei-reaaliaikaisiin palveluihin. (Aapo 2005, 20.) Tässä tutkielmassa keskustelupalsta tarkoittaa nimenomaan asynkronista keskusteluryhmää. Asynkronisia keskustelupalstoja ovat usenet-ryhmät ja www-pohjaiset keskustelufoorumit. Näille tyypillistä on se, että keskustelu liittyy johonkin tiettyyn aiheeseen, toisin kuin synkronisissa chat-palveluissa. (Mts. 20.)

Keskusteluryhmät ovat eräänlaisia virtuaalisia yhteisöjä, joskin käsitteen ”yhteisö” soveltamisesta Internetiin on erilaisia näkemyksiä. Verkkoyhteisöt ovat mahdollistaneet kuulumisen yhteisöön ilman paljastumisen vaaraa. Yhteisöstä on helppo lähteä, mikäli keskustelu ei tunnu enää mielekkäältä. Virtuaaliyhteisöissä muodostuneiden ihmissuhteiden aitoutta on epäilty, mutta toisaalta niiden on nähty mahdollistavan ennakkoluulottoman ja tasa-arvoisen kommunikaation. (Song 2009, 1, 18–19.) Kun ensimmäiset virtuaaliryhmät kehitettiin 1970-luvulla tieteentekijöiden yhteydenpitoa varten, olivat virtuaaliryhmät ei-kaupallisia sovelluksia (Schubert & Schrott 2001, 517).

Sosiaalista mediaa on totuttu kuvaamaan perinteisessä mediassa usein negatiivisin termein ja keskusteluryhmien on pelätty edistävän esimerkiksi lasten hyväksikäyttöä. Sosiaalisen median on väitetty olevan haitallista nimenomaan lapsille ja nuorille. (Smith 2008, 137–138.) Sosiaalisen median luonteeseen kuuluukin anonyymiys. Käyttäjä voi halutessaan viestiä nimettömänä tai luoda itselleen erilaisia virtuaalisia identiteettejä halujensa mukaan. Virtuaalisessa yhteisössä ihminen voi paljastaa itsestään uusia puolia ja kokeilla eri rooleja. (Dervin & Abbas 2009, 4 -5.) Internet ja sen viestintä-

täfoorumit ovat luoneet uusia mahdollisuuksia myös rikollis- ja viharyhmille, kuten uusnatseille. Valtiot eivät kykene enää säätelemään haitallisen materiaalin levittämistä, koska globaalissa verkossa kaikki materiaali on kaikkien luettavissa. (Zickmund 1997, 185 - 6.)

Ihmisten on helpompi ilmaista negatiivisia ajatuksiaan Internetin välityksellä ja näin ollen aggressiivisuus ja riitely ovat osa verkkokeskustelujen kulttuuria (Niemi-Pynttari 2009, 215). Keskustelupalstalle kirjoittaja saattaa olla ”trolli” eli henkilö, joka pyrkii provosoimaan väittelyjä. Tästä seuraa usein ns. ”fleimaus”, jolla tarkoitetaan verkkokeskustelulle tyypillistä verbaalisen väkivallan muotoa. (Arpo 2005, 166.) Monet tutkijat ovat kuitenkin todenneet, että anonyymiys mahdollistaa myös henkilökohtaista viestintää suuremman rehellisyyden. Esimerkiksi homoseksuaalien on helpompi paljastaa suuntautumisensa verkkoyhteisössä ennen asian kertomista sukulaisille tai ystäville. (Green & Carpenter 2011, 44.) Song (Song 2009) toteaa, että monet verkkoyhteisöt ovat siirtyneet alkuperäisestä yhteisöllisyyden ja kollektiivisen identiteetin ajatuksesta yksilöiden tarpeisiin keskittyväksi, personalistiseksi toiminnaksi. Käyttäjät kyllä osallistuvat aktiivisesti yhteisön toimintaan, mutta lähtökohtana on käyttäjän oman potentiaalinen toteuttaminen ja hänen kiinnostuksen kohteensa. (Mp.115.) Useimmat verkkoyhteisöt ja keskustelupalstat ovat kuitenkin yhteisöjä siinä mielessä, että niillä on yhteiset säännöt ja jonkinlaiset sanktiot sääntöjen rikkojille. Verkkoyhteisö nimittää yleensä palstoille moderaattoreita tai sheriffejä, jotka valvovat aiheessa pysymistä, puuttuvat konflikteihin ja rankaisevat tarvittaessa sääntöjen rikkojia. Moderaattori voi myös toimia ”isäntänä”, jolloin hän tuo inhimillisen kosketuksen virtuaaliseen ympäristöön ja pyrkii tekemään ympäristöstä mahdollisimman viihtyisän. (Song 2009, 53–54.)

5.3 Blogit

Kuten jo todettiin, Web 2.0 on mahdollistanut käyttäjän nousemisen passiivisesta kuluttajasta informaation ja sisällön tuottajaksi. Tämä on aiheuttanut sen, että rajat ammattilaisten ja lukijoiden välillä ovat hämärtyneet. Blogeja on kutsuttu ”personalisoiduksi journalismiksi”, jolle on tyypillistä ensimmäisen käden kerronta, henkilökohtaiset kokemukset sekä kaksisuuntainen viestintä sisällön luoja ja käyttäjän välillä. (Guedes-Bailey, Cammaerts & Carpentier 2008, 72.) Blogi on säännöllisesti päivitettävä web-sivu, jolla päivitettyt merkinnät on järjestetty julkaisuajankohdan mukaiseen järjestykseen uusimmasta vanhimpaan. Blogeja on eri tarkoituksiin. Joissain käsitellään henkilökohtaisia teemoja, joissain otetaan kantaa politiikkaan tai tarjotaan linkkejä valituille sivuille. (Trammell & Keshelashvili 2005, 968.)

Blogin ylläpitämiseen on valittavissa erilaisia sovelluksia. Käyttäjä voi valita open source-ohjelmiston, jolla blogia voi luoda halutunlaiseksi muokkaamalla koodia. Internet tarjoaa myös palveluita blogin luontiin ja ylläpitämiseen, ja niihin voi halutessaan hankkia maksullisia lisäpalveluita. Blogien yksi alaryhmä ovat mikroblogit, joissa käyttäjä voi lähettää lyhyitä, yleensä korkeintaan 140-merkkisiä viestejä välittömästi mikroblogipalveluihin, kuten Twitteriin. Mikroblogin avulla ihmiset ja yritykset jakavat uutisia, päivittävät statustaan ja käyvät keskustelua. (Safran, Garcia-Barrios & Ebner 2012, 105.) Blogille tunnusomaista on käyttäjän näkyvyys ja joistakin bloggaajista tulee julkkiksia, mikäli heidän blogejaan pidetään erityisen kiinnostavina (Trammell & Keshelashvili 2005, 168).

Blogit ovat myös osa sitä uutta tiedon tuottamisen ja jakamisen mallia, johon liittyvät myös muun muassa open source-ohjelmistot eli ohjelmistot, joita kuka tahansa voi muokata. Blogit ovat tarkoitukseltaan lähellä journalismia, jolla tarkoitetaan joukkoviestinnän ajankohtaista, faktapohjaista ja yhteiskunnallisesti suuntautunutta ainesta, aineksen käsittelyä ja tuotantokulttuuria. Blogien yhdesä muodostama blogosfääri luo itse omaa mediaansa, jossa on paljon alakulttuurisia aineksia. (Luostarinen 2010, 7-8.) Verkkomedioita, kuten Wikipediaa, pidetäänkin anti-autoritäärisinä projekteina. Uudet tiedon tuottamisen tavat kyseenalaistavat perinteiset akateemiset, tieteelliset ja journalistiset auktoriteetit ja ne haastavat yhteiskunnan valta-asetelmat, jotka perustuvat koulutukseen ja taustainstituutioon. (Lievrouw 2011, 199.) Blogit ovat mahdollistaneet poliittisen vaikuttamisen sellaisissa maissa, joissa ei välttämättä muuten olisi siihen mahdollisuuksia. Mikroblogipalvelu Twitteriä pidettiin tärkeänä apukeinona ja mahdollistajana Iranissa vuonna 2009 tapahtuneissa protesteissa maan itsevaltaista hallintoa vastaan. (Morozov 2011, 2.)

5.4 Sosiaalinen media ja kääntäjät

Minkälaisia mahdollisuuksia sosiaalinen media tarjoaa kääntäjille? Sosiaalisen median yleistyttyä on verkkoon tullut yhä enemmän myös kääntäjien ylläpitämiä ja kääntämiseen liittyviä verkkoyhteisöjä ja blogeja. Jo vuonna 1995 Roger Chriss kehotti kääntäjiä verkostoitumaan ympäri maailmaa sijaitsevien kollegoidensa kanssa ja jakamaan tietoa ja kokemuksia (Chriss 1995, 43). McDonough (McDonough 2007) jakaa kääntäjien verkostot kolmeen ryhmään: ammatti-suuntautuneisiin, käytäntöön suuntautuneisiin, koulutukseen suuntautuneisiin ja tutkimussuuntautuneisiin. Ammatti-suuntautuneet verkostot ovat olemassa ammattiryhmän etujen edistämistä ja statuksen nostamista

varten. Näihin verkostoihin McDonough lukee erilaiset kääntäjäjärjestöt, kuten American Translators` Association (ATA) ja käännöstoimistojen järjestöt. Käytäntöön suuntautuneissa verkostoissa jäsenet keskustelevat käännöksistä, hakevat tietoa tai harjoittavat liiketoimintaa. Näitä ovat esimerkiksi verkkoyhteisö *Proz.com* tai erilaiset Google-ryhmät. Koulutukseen suuntautuneissa ryhmissä jäseniä yhdistävät kääntäjien koulutukseen liittyvät asiat ja esimerkkinä tästä ovat yliopistojen verkostot. Tutkimussuuntautuneet verkostot tuovat yhteen käännöstieteen tutkijoita ja tutkimuksesta kiinnostuneita, kuten European Society for Translation Studies (EST). (Mp. 796–798.)

Tässä tutkimuksessa keskityn nimenomaan käytäntöön suuntautuneisiin yhteisöihin, sillä niissä todennäköisimmin kääntäjät keskustelevat virtuaalisesti kääntämistä koskevista asioista. Tutkimus saattaa sivuta myös muita verkostoja. Myös kääntäjien ylläpitämät blogit tuovat tietoa kääntäjistä ja siitä, miten he määrittelevät laadun. Uskon, että kääntäjien äänen kuunteleminen sosiaalisen median kautta auttaa kuromaán umpeen sitä kuilua, joka käännöstieteessä vallitsee teorian ja käytännön välillä. Kuten Miriam Schlesinger (Schlesinger 2009) huomauttaa, vasta kokemus auttaa huomaamaan puutteet laadussa ja prosessi käännösten laadun parantamiseksi on jatkuva (Mp. 4).

6 Aineisto ja metodit

6.1 Aineiston valinta ja luokittelu

Kuten jo aiemmissa luvuissa kävi ilmi, tämä analyysi keskittyy kääntäjien omien mielipiteiden tutkimiseen. Aineistoni koostuu Internetin keskustelupalstoista ja blogeista. Vaikka olen tietoisesti valinnut kääntäjien keskustelufoorumeita ja blogeja, on viestien joukossa myös maallikoiden mielipiteitä. Keskusteluja ei ole mitenkään rajattu vain kääntäjille, ja lisäksi anonyymiyys on mahdollista, tosin anonyymien blogien osuus näyttää viime vuosina olleen laskusuunnassa. On myös mahdollista, että keskustelijat ilmoittavat väärän nimen. (Herring, Scheidt, Kouper & Wright 2007, 10.) Joissain palveluissa saattaa olla mahdollisuus kirjoittajan identifioimiseen: esimerkiksi *Proz.com*- verkkopalvelussa on ollut mahdollista hankkia henkilöllisyyden vahvistus tapaamalla joku palvelun moderaattoreista tai henkilökunnasta henkilökohtaisesti (Risku & Dickinson 2009, 62). Joidenkin blogien tarkoitus on samalla markkinoida kirjoittajan käännöspalveluita ja osoittaa kääntäjän pätevyyttä, jolloin blogi on yhteydessä bloggaajan ammatti-identiteettiin (McDonough-Dolmaya 2011, 83). Aineistossa on sekä anonyymejä että omaa nimeään käyttäviä kirjoittajia. Viestejä on kirjoitettu kolmella eri kielellä: suomeksi, saksaksi ja englanniksi. Liitteistä löytyvässä taulukossa 1 olen listannut kaikki käyttämäni keskustelut. Ensimmäisessä sarakkeessa on keskustelupalstan tai blogin nimi, toisessa keskusteluketjun tai kirjoituksen otsikko, kolmannessa viestien tai blogiin tulleiden kommenttien määrä sekä neljännessä keskustelun aloitus- ja lopetuspäivämäärät.

Valitsin viestit sillä perusteella, että niitä olisi erikielisinä ja ne käsittelisivät av-kääntämisen laatua eri näkökulmista. Olen käyttänyt keskusteluissa lähteenä kolmea eri palvelua: *av-kääntäjät.fi*-sivuston keskustelufoorumia, *Proz.com*- kääntäjäyhteisön foorumia sekä *XING Übersetzer Lounge*-ryhmää. Sivustolla *av-kääntäjät.fi* on linkkejä asiaa käsitteleviin blogeihin. Hain keskusteluja ja blogeja myös Google-haulla. Olen numeroinut keskusteluketjut ja blogikirjoitukset tämän tutkielman liitteinä olevissa taulukoissa (taulukko 1 ja taulukko 2) ja jatkossa viitataan niihin ”taulukon numero/viestin tai kommentin numero”, esim. 1/7. Mikäli kyseessä on varsinainen blogikirjoitus, merkitsen pelkän järjestysnumeron, esim. 18. Keskusteluketjuja on yhteensä 20 ja blogikirjoituksia samoin 20.

Vaikka sosiaalista mediaa onkin jonkun verran hyödynnetty käännöstieteellisessä tutkimuksessa (Tuominen 2012, Vuonokari 2008), on huomattava, että sosiaaliseen mediaan aineiston lähteenä

liittyy tiettyjä ongelmia. On varsin selvää, että jokainen keskustelupalsta ja blogi tarkastelee asioita tietystä, suppeasta näkökulmasta. Esimerkiksi sivusto *av-kääntäjät.fi* on perustettu vastaukseksi alalla ilmenneisiin epäkohtiin ja sen tarkoituksena on parantaa av-kääntäjien asemaa ja tiedottaa suurta yleisöä ammatista (*av-kääntäjät.fi*). Tästä osoituksena on myös sivuston *kehu käännöstä*-palvelu, jossa kävijä voi lähettää positiivista palautetta näkemästään av-käännöksestä. Näin luodaan selvää vaihtoehtoa vallitsevalle, käännösten virheisiin keskittyvälle diskurssille (*av-kaantajat.fi*).

Keskustelupalstoissa olen käyttänyt lähteenäni *Proz.com*-sivuston keskustelufoorumia. Valitsin *Proz.comin*, koska se on maailman suurin kääntäjien verkkoyhteisö (*proz.com*). Palvelun perusti Henry Dotterer vuonna 1999 ja 31.1.2013 mennessä palvelussa oli 617 486 jäsentä (Risku & Dickinson 2009, *proz.com*). Foorumin lisäksi sivusto tarjoaa muitakin palveluita, kuten käännöstöimeksiantojen välityspalvelun ja *KudoZ*-termipankin, jossa kääntäjät voivat kysyä kollegoiltaan termeistä ja auttaa toisia lähettämällä termiehdotuksia (*proz.com*). Suosiostaan huolimatta *Proz.com* on saanut osakseen rajuakin kritiikkiä. Sivustoa on syytetty muun muassa käännöspalkkioiden polkemisesta, koska sivustolla kääntäjiä etsivät toimeksiantajat saavat itse määritellä maksamansa palkkiot (Lossner 2012, Il Segno Di Caino 2012). Tästä huolimatta pidän *Proz.comia* hyvänä lähteenä, joskin sivustolla on varmasti myös kääntäjiä, jotka tekevät käännöstöitä vain satunnaisesti.

XING on eri alojen ammattilaisille ja yritysten henkilöstölle suunnattu verkostoitumis- ja yhteisöpalvelu, jossa käyttäjän on mahdollista etsiä kollegoitaan, etsiä tietoa yrityksistä, hakea uutta työpaikkaa tai osallistua erilaisiin ammattilaisille tarkoitettuihin keskusteluryhmiin (XING). Tutkimani *Übersetzer Lounge* on yksi näistä ryhmistä. Toisena saksankielisen aineiston lähteenä olen hyödyntänyt Hampurissa asuvan Markus Trappin blogia, joka käsittelee monia aiheita, muun muassa av-kääntämistä. Trapp ilmoittaa blogissaan työskentelevänsä Hampurin kaupungin kirjastossa ja olevansa entinen av-kääntäjä. (Trapp 2004-2014.)

Luvussa 7 hyödynnän tässä kuvailemaani luokittelua. Jotta saisin aineistosta irti olennaisen, on hyvä nähdä aineiston sisäiset yhtäläisyydet ja eroavaisuudet. Kandidaatintutkielmassani ryhmittelin kommentit sen mukaan, mihin asioihin kommentoijat kiinnittävät huomiota. Koska tällä kertaa mukana on väistämättä sekä ammattilaisten että maallikoiden viestejä, on se huomioitava analyysissä. Maallikoissa on nähtävissä erilaisia suhtautumistapoja käännöksiin. Olennaista on myös se, mitä ammattilaiskeskustelija pitää laadun edellytyksenä. Olen jaotellut keskustelijat seuraaviin kategorioihin: Kääntämisen reunaehtoja ja tuotantoprosessia korostavat, kääntäjän vastuuta korostavat, kielen ja teknisiin asioihin keskittyvät sekä idealistikääntäjät.

6.2 Tutkimusmetodeista

Tämän tutkimuksen ja aineiston analysoinnin metodina käytän laadullista tutkimusta ja erityisesti sisällönanalyysiä. Sisällönanalyysi käsitteenä viittaa paitsi tiettyyn tutkimusmetodiin, myös väljään viitekehukseen. Sisällönanalyysinä voidaan pitää kaikenlaista kirjoitetun, kuullun tai nähdyn sisällön tutkimista. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 91.) Koska aineistoni koostuu kirjoitetussa muodossa olevasta sosiaalisen median sisällöstä, etsin viesteistä tiettyjä puhetapoja eli diskursseja, joita käytetään av-kääntämisen laadusta puhuttaessa. On kiinnostavaa nähdä, millä tavalla ammattikäntäjien näkemykset eroavat maallikoiden kommentteista, miten he käsitteellistävät laadun ja millaisena he näkevät osansa käänösprosessissa.

Analyysiäni voidaan luonnehtia teoriaohjaavaksi analyysiksi (Tuomi & Sarajärvi 2009, 97). Aineiston käsittelyssä tukena on aiemmissa luvuissa esittelemäni teoriakehys, mutta aineisto tuo esiin myös uusia näkökohtia. Hyvä esimerkki hieman vastaavanlaisesta sisällönanalyysistä on Tiina Tuomisen väitöskirjassa (Tuominen 2012). Siinä hän tekee vastaanottotutkimusta käyttämällä apunaan tutkimusryhmiä. Sen lisäksi hän ottaa rinnakkaisaineistoksi Internetin keskustelufoorumit ja löytää niistä varsin erilaisia puhetapoja ja ajatuksia av-käännöksistä. (Tuominen 2012, 302–305.) Tuominen myös havaitsi, että Internet-keskustelu keskittyi pääasiassa käänösvirheiden ja käntäjien epäonnistumisten esiintuomiseen, vaikkakin otoksessa on myös suurta hajontaa. Henkilökohtaisessa viestinnässä negatiivisten ajatusten ilmaiseminen on selvästi epätodennäköisempää. Tämä vaikuttaa myös siihen, minkälaista palautetta av-kääntäjä saa tekemästään työstä. (Mts. 307.) Oma hypoteesini on kuitenkin, että virtuaalisessakin keskustelussa ammattilaisten keskustelu ei suuntaudu vain yksityiskohtiin, vaan ottaa huomioon koko käänöksen tuotantoprosessin.

7. Keskustelujen analyysi

Analyysissä olen valinnut tarkastelun painopisteiksi sen, miten ammattilaiset käsitteellistävät kääntämisen laatua, ja minkälaisena he näkevät käännösprosessin eri osapuolten roolin laadun muodostamisessa. Erityisesti minua kiinnostaa se, minkälainen osuus kääntäjillä itsellään on laadukkaan käännöksen tuottamisessa. Haluan myös tietää, minkälaiset seikat kääntäjien mielestä tekevät tietystä käännöksestä hyvän tai huonon. Vaikka tämän tutkimuksen tavoitteena onkin tutkia käännösalan ammattilaisten näkemyksiä laadusta, analysoin myös keskustelufoorumeille kirjoittavien maallikoiden kommentteja.

7.1 Maallikot mukana ammattilaisten keskusteluissa

Koska tutkimani keskustelupalstat ovat avoimia kaikille rekisteröityneille, keskustelijoiden joukossa on väistämättä myös maallikoita. Maallikoiden lähestymistapa ja tausta luonnollisesti vaihtelee varsin paljon. Voidaan kuitenkin olettaa, että keskusteluihin osallistuvilla maallikoilla on jonkinlaista ennakkotietämystä av-kääntämisestä, koska he ovat hakeutuneet ensisijaisesti kääntäjille suunnatulle sivustolle. Tätä analyysia varten olen jaotellut maallikot kahteen ryhmään: kriittisiin ja hyväksyviin maallikkoihin. Kaikki kommentit eivät tietenkään ole täysin yksiselitteisiä, mutta niissä on kaikissa havaittavissa tietty asennoituminen.

7.1.1 Kriittiset maallikot

7.1.1.1. Laadun määrittelyä

Keskusteluihin ja blogikirjoituksiin tutustuessani nousi selvästi esiin erilaisia teemoja. *Av-kääntäjät.fi* -keskusteluissa tavallista on, että palstaa seuraava maallikko kysyy jotain av-käännöksistä tai kommentoi ammattilaisten käymää keskustelua. Ketjussa ”Keskustelua käännös-ratkaisuista” keskustelun aloittaja (8/1) nimenomaisesti pyytää, että keskustelussa puhuttaisiin käännöksistä, ei kääntäjistä ja että nimiä ei mainittaisi. Maallikko vastaa tähän kritisoidulla yksittäisen ohjelman tekstitystä ja mainitsee kääntäjän nimen.

Esimerkki 1

Tänään esimerkiksi Neljän Tähten Illallinen -ohjelman tekstit puuttuivat ensimmäisiltä minuuteilta kokonaan niin että sivua 333 ei löytynyt aluksi ollenkaan, lisäksi välillä pitkiä ja

hauskoja kohtia jäi kokonaan välistä. Tekstit olivat omasta mielestäni rehellisesti sanottuna ala-arvoiset ja puutteelliset. (8/3)

Maallikko käyttää keskustelupalstaa palautteen antokanavana ja ilmaisee tyytymättömyytensä laatuun. Kääntäjän nimen mainitseminen osoittaa, että hän pitää nimenomaisesti kääntäjää syypäänä huonoon laatuun. Ketjussa ”Kysymys elokuvien käännöksistä” maallikko ihmettelee, miksi *Honky Tonk Man- ja Ihmemaa Oz*-elokuvien dvd- ja BluRay-versioissa ei ole laulujen tekstityksiä (9/1). Kirjoittaja selvästi tietää jotain av-kääntämisen lainalaisuuksista, sillä hän kysyy:

Esimerkki 2

Toinen seikka joka toistuu silloin tällöin on kohdat joissa ei puhuta mutta kuvaruudussa on silti tekstiä ja tätä ei ole käännetty, eikö ääninauhalla kääntäminen ole jo taaksejäänyttä historiaa?

Katsoja viittaa elokuvaan audiovisuaalisen kokonaisuutena, johon kuuluu myös musiikki. Katsojissa tyytymättömyyttä eivät siis herätä pelkästään kielelliset puutteet, vaan käännös kokonaisuutena ja ylipäätään käännöksen saatavuus. Vaikka englantia osataankin Suomessa kohtuullisen hyvin, huomaavat katsojat, mikäli tekstitys puuttuu. Kieleistä suhtautumista aiheuttaa myös se, että niissä on selviä virheitä ja epäluonnolliselta kuulostavia ilmauksia.

7.1.1.2 Kielellinen oikeellisuus

Ihmiset, jotka ovat jonkin erityisalan asiantuntijoita, ovat erityisen herkkiä huomaamaan virheet käännöksissä ja niiden sanastossa. Ketjussa ”Elokuvakäännökset” maallikko kyseenalaistaa käännösratkaisuja:

Esimerkki 3

Joka helkkarin Amerikkalaisen elokuvan käännöksessä missä käsitellään aseita joka käännöksessä on luoti Mikä helvetin luoti luoti on osa patruunaa mikä lähtee kun ase laukaistaan. Pelkällä luodilla ei tee yhtään mitään. (2/8)

Jotkut maallikot eivät erittele sitä, mikä käännöksissä heidän mielestään on huonoa. Eräs keskustelija moittii *Teho-osasto*-sarjan dvd-boksien käännösten laatua ketjussa ”Kysymys elokuvien käännöksistä”:

Esimerkki 4

olen nyt neljättä kautta kattomassa ja aivan kurkkuani myöten täynnä kamalaa käännöslaatua. (9/5).

Maallikoiden kommentteja voidaan perustellusti luonnehtia ekvivalenssiin keskittyviksi ja kääntäjien puolestaan merkityksen välittämiseen ja kääntämisen reunaehtoihin vetoaviksi. Maallikoille ehkä tyypilliseen tapaan he keskittyvät varsin suppeasti yksittäisiin virheisiin ja teknisiin seikkoihin, joiden he katsovat kuvaavan käännöksen heikkoutta.

Maallikoiksi voitaneen luokitella myös muiden alojen kääntäjät, jotka puhuvat av-kääntämisestä. *XING Übersetzer Loungen* ketjussa ”Fortbildung Untertitelung” asiatekstinkääntäjä ilmaisee olevansa myös kiinnostunut alasta ja valottaa käsityksiään av-kääntämisestä. Toinen kääntäjä vastaa asiatekstinkääntäjälle, että käännösvirheet häiritsevät häntäkin.

Esimerkki 5

Ich ärgere mich immer, wenn ich schlechte Untertitel lese und denke mir dabei: "Hey! Das haben sie doch gar nicht gesagt!" oder "Das haben sie völlig falsch übersetzt!" (18/2)

Esimerkki 6

Das hat mich auch geärgert, wenn ich letztens im Kino war. Da denke ich mir auch manchmal, dass ich das selbst besser gemacht hätte. (18/8).

Keskustelijat ovat profiiliensa perusteella ammattikäntäjiä, mutta heillä ei ehkä ole kovin vankkaa tietämystä av-kääntämisestä. Reaktioissa näkyy tyypillinen vastustavan vastaanottamisen asenne ja tekstityksen vertaaminen puheeseen. Maallikot olettavat, että tekstin ja puheen tulisi vastata toisiinsa.

7.1.2 Myönteisesti suhtautuvat maallikot

7.1.2.1 Ammatillaisuus laadun takeena

Melko neutraalisti kääntämiseen suhtautuu maallikko, joka tiedustelee ketjussa ”Fansubbers research project” *Proz.comissa* harrastelijatekstittäjien kokemuksia tutkimusprojektiaan varten (16/1). Nimimerkistä päätellen kirjoittaja on maallikko, joka harrastaa tekstittämistä. Sama kirjoittaja toteaa myöhemmin samassa keskustelussa:

Esimerkki 7

I’ve read that quite a large number of subtitlers started by subtitling for voluntary translation projects before they became professionals. So I suppose I’m not too wrong when I post here. (16/8)

Kommentista saa sen kuvan, että henkilö on itse mahdollisesti kiinnostunut urasta av-kääntäjänä. Harrastelijakääntäminen on muutenkin kiistanalainen aihe kääntäjien keskuudessa ja fanikääntäjät saatetaan kokea uhaksi ammatille, koska he eivät ole ammattilaisia. Kääntäjät toimivat näin ammatin portinvartijoina: Anthony Pymia (Pym 1995, 164-5) mukailleen ammatin harjoittajat huolehtivat laadunvarmistuksesta omilla tarkastusmekanismeillaan. He suojelevat ammattia pitämällä sen suljettuna harrastelijoilta. Aloitus saikin aikaan kiivaan väittelyn.

7.1.2.2 Alalle pyrkivät maallikot

Keskustelija on lähettänyt *XING Übersetzer Loungeen* tiedustelun av-käännöskursseista, joiden avulla hän voisi päästä alalle.

Esimerkki 8

Bisher hatte ich kaum Gelegenheit, mich in der Untertitelung zu versuchen. Ich habe lediglich zwei kurze Dokumentationen bearbeitet und es hat mir großen Spaß bereitet. Ich hätte wirklich Lust mich auf diesem Gebiet zu spezialisieren, hatte aber bei der Suche nach Weiterbildungsmöglichkeiten und Workshops nur mäßigen Erfolg. (18/1)

Kyseessä on alalle haluava maallikko, mutta hänen lähestymistapansa on erilainen kuin fanikäntämisestä tutkimusta tekevällä keskustelijalla. Hän haluaa hankkia muodollisen koulutuksen, joka pätevoittäisi alalle. Tässä hän noudattaa ajatusta kääntämisestä professiona, johon päästäkseen on täytettävä tietyt kriteerit. Käsitys kääntämisestä koulutusta vaativana asiantuntija-ammattina saa muilta kirjoittajilta positiivisen vastaanoton. Toinen av-käännösosalasta haaveileva vastaa:

Esimerkki 9

Geht mir auch so... Was habe ich z.B. auf arte schon für Murks gelesen und gedacht: "Muss man alles selber machen?" ;-). Aber wer weiß, vielleicht sind die manchmal völlig freien (und daher falsch anmutenden) Untertitelungen ja sogar gewollt, weil der deutsche Text etwa dieselbe Silbenzahl haben muss oder zu den Lippenbewegungen passen muss oder der Lesbarkeit wegen prinzipiell gekürzt werden muss oder oder. Will heißen, vielleicht stecken bei der Untertitelung besondere Zwänge und Mechanismen dahinter, die dem interessierten Laien nicht immer klar sind. (18/12)

Toinen kääntäjä taas toistaa aluksi kriittistä näkemystä av-kääntämisestä helppona työnä, johon pystyy lähes kuka tahansa kielitaitoinen ihminen. Sitten hän kuitenkin alkaa pohtia av-kääntämisen lainalaisuuksia. Hänen käsityksensä käännösten laadusta ei ole hyvä, mutta hän miettii syitä siihen, miksi asia on näin.

Joskus aloittelevat av-kääntäjät haluavat neuvoja ja kollegiaalista tukea kokeneemmilta kääntäjiltä, mikä voi aiheuttaa turhautumista ja ärsyyntymistä. Toinen av-kääntämisestä haaveileva kääntäjä kysyy ketjussa ”How to make my dream come true of working in subtitling/dubbing” vinkkejä alalle pääsemiseksi. Hän toteaa myös:

Esimerkki 10

I have heard that the pay in this field is very low. I don't care! It's my dream to work on films and I won't stop until I have at least tried it. (10/1).

Palkkausta vähättelevä aloitus kirvoittaa varsin kitkeriä kommentteja, ja aloittajaa kritisoidaan epäammattimaisesta asenteesta. Aloittaja ilmoittaa yllättyneensä kriittisistä vastauksista ja pohtii vastaajien motiiveja. Hän myös kiistää olevansa epäammattimainen.

Esimerkki 11

I am wondering: Why are you trying to talk me out of it? Is it because excited people like me are bringing down the pay for the rest of translators? (11/4).

Vaikuttaa siltä, että monet keskusteluihin osallistuvat maallikot ovat itse kiinnostuneita työstä av-kääntäjänä. Ammatillaiset helposti tyrmäävät heidät liian naiiveina ja idealistisina. Alasta kiinnostuneiden kommentit toisintavatkin käsitystä, jonka mukaan kääntäminen on kutsumusammatti, jonka harjoittajat eivät ole juurikaan kiinnostuneita rahan ansaitsemisesta. Heille tärkeintä on henkisen tyydytyksen saanti ja unelmien toteuttaminen. Alalle pyrkivät eivät välttämättä ole tietoisia alan realiteeteista.

7.2 Ammattilaisten näkemykset av-kääntämisen laadusta

7.2.1 Kääntämisen reunaehdoja ja tuotantoprosessia korostavat

Useilla ammatillaisiksi itsensä luokittelevilla keskustelijoilla laadun määrittelyssä keskeistä on sen prosessin ymmärtäminen, jonka tuloksena käänös on syntynyt. Tähän kuuluvat sekä eri osapuolet, jotka toimivat yhdessä käänösprosessissa sekä erilaiset tekniset rajoitteet, joita av-kääntämiseen liittyy. Nimenomaan ammatillisilla on oletettavasti tietoa siitä, miten av-käänöksiä tehdään ja miten käänösprosessi vaikuttaa laatuun.

7.2.1.1. Toimeksiantajan vastuu laadusta

Ketjussa ”Kysymys elokuvien käänöksistä” kääntäjä selittää vastauksessaan keskustelun aloittajalle, että dvd- ja BluRay-versioiden tekstitykset tehdään yleensä valmiiksi ajastettuina kakkoskäänöksinä, jolloin kääntäjällä ei ole päätäntävaltaa siihen, käännetäänkö elokuvissa olevien laulujen sanat vai ei (9/2). Kaksi keskustelijaa kehottaa *Teho-osasto*-sarjan dvd-boksien käänöksiin tyytymättömänä ottamaan yhteyttä levyjen julkaisijaan ja antamaan palautetta (9/6 ja 9/7). Palautteen antamista perustellaan näin:

Esimerkki 12

Julkaisija ei ehkä ymmärrä kääntämisestä mitään, mutta tuotteen ostajaa sen on syytä kuunnella. (9/7)

Ketjussa ”Laadun haasteet käännösalan tuotantoverkostoissa” aloittaja siteeraa uutista *The Pacific*-sarjan DVD:n uudelleenkiinnittämistä negatiivisen katsojapalautteen vuoksi (5/3) ja toinen keskustelija kysyy:

Esimerkki 13

Onkohan joku kysynyt esim. Hietaselta, mistä huono laatu johtuu ja mitä asialle aiotaan tehdä? (5/4).

Kommentissa mainittu Hietanen tarkoittaa Warner Bros.-yhtiön toimitusjohtajaa. Kääntäjät vetoavat siihen, että tuotantoketjun muilla osapuolilla ei ehkä ole tietämystä kiinnittämisestä, eivätkä he näin ollen ole sitoutuneet laatuun samalla lailla kuin kiinnittäjät.

Ketjussa ” Kysymys elokuvien käännöksistä” kiinnittäjä vastaa kysymykseen laulujen kiinnittämättä jättämisestä elokuvissa vetoamalla alhaisiin käännöspalkkioihin, joiden vuoksi laulujen kiinnittäminen ei välttämättä ole taloudellisesti kannattavaa (9/5). Tämän kaltainen näkemys on melko kaukana esim. Chestermanin (Chesterman 1997, 67 -68) esittämistä kiinnittämisen etiikkaa ohjaavista normeista. Mikäli käännösten keuhkoa laatua perustellaan alhaisilla palkoilla, ei kiinnittäjä ole vastuussa työstään juuri muille kuin itselleen. Kristiina Abdallah tosin on todennut, että laadukkaasti työn tekeminen voi olla mahdotonta, jos toimeksiantajalle laatua tärkeämpää on edullinen hinta (Abdallah 2010, 24). *Proz.comissa* tekstittäjän ammattilainen viittaa toimeksiantajien koviin vaatimuksiin ja kertoo, että av-kiinnittäjien huonot palkkiot Portugalissa pakottavat tekstittäjät työskentelemään nopeammin.

Epäselväksi tosin jää se, mikä kiinnittäjien vastuu laadusta keskustelijoiden mielestä on.

Esimerkki 14

Unfortunately here in Portugal I am always given by the company I work for between 2 to 3 days to subtitle a film. It's a lot of work in such a short time, but the Portuguese companies encourage us to do so by paying badly. Everyone I know that is a subtitler here in Portugal doesn't get paid much for a film, therefore we have to work fast and subtitle more. (16/7)

Kiinnittäjän katoamista ja työtehtävien laiminlyöntiä käsittelevässä ketjussa toinen kiinnittäjä asettuu puolustamaan toimeksiantannon tekemättä jättänyttä kiinnittäjää huomauttamalla, että tälle on voinut sattua jotain ja vetoamalla mahdollisiin seuraamuksiin kiinnittäjän maineelle.

Esimerkki 15

Darum sollten wir uns mit der Kollegenschelte zurückhalten. So etwas kann nachhaltig rufschädigend sein. Wenn man niemanden hat, der mit den laufenden Aufträgen vertraut ist oder überhaupt nur Zugriff auf den Arbeitsrechner hat, kann man im Falle eines Unfalls tatsächlich ungewollt verschwinden. (20/3).

Kääntäjien kommentaista näkyy selvästi turhautuminen toimeksiantajien asenteisiin. Eräs kokenut av-kääntäjä spekuloi jopa, että jakelijat ja tv-yhtiöt saattavat alkaa teettämään tekstityksiä harrastelijakääntäjillä.

Esimerkki 16

If cheap distributors and TV networks decide to further increase their profits, they might download these subtitle files by fansubbers for commercial use. Professional subtitle translators will be out of work, and spectators will often have to endure gibberish. (16/12).

7.2.1.2 Voiko kääntäjä kieltäytyä?

Keskusteluissa useat kääntäjät mainitsevat seikkoja, jotka olennaisesti vaikeuttavat heidän työtään ja tekevät hyvän laadun tuottamisen jopa mahdottomaksi. Ketjussa ”Some quality issues in subtitling” av-kääntäjä aloittaa kertomalla tekevänsä ajastuksia valmiiksi tekstitettyihin ohjelmiin. Hän pohtii, tulisiko hänen korjata tekstitysten virheitä ottaen huomioon, että ajastuksista saatu palkkio ei ole yhtä korkea kuin tekstityksissä. Hän kuvailee varsin yksityiskohtaisesti ajastettavissa ohjelmissä näkemiään ongelmia.

Esimerkki 17

Sometimes the perpetrator has no clue about subtitle translation and, quite honestly, I'd rather redo it from scratch. But is it worth doing at spotting rates? (mine is 1/3 of the translation rate). (13/1).

Esimerkki 18

Sometimes I get the impression that these people never watched the video itself; possibly just used a (slipshod?) transcript. When I ask about it, the client assures me it was not the case, as if they could know. (13/1).

Toinen av-kääntäjä puolestaan kertoo tehneensä tekstityksen, jossa käännettävä teksti oli valmiiksi käännetty venäjältä italiaksi.

Esimerkki 19

I have done subtitling on occasion (I do strictly IT>EN texts, DE>EN if the text is straightforward, but never for subtitles) and have been asked to provide subtitles for a Russian film; the subtitles had obviously been translated from RU>IT, meaning that some of the humour had already been lost in this first passage... (13/2).

Tässä viitataan huumorin kääntämisen vaikeuteen ja siihen käsitykseen, että käännettäessä osa tekstin merkityksestä väistämättä katoaa. Alkeellisia käännösvirheitä ihmettelevässä ketjussa toinen av-kääntäjä perustelee virheellistä tekstitystä toteamalla, että kääntäjien käyttämissä käsikirjoituksissa on paljon virheitä, mutta myöntää virheen alkeellisuuden.

Esimerkki 20

Many of the post-production scripts are transcripts, so they're only as good as the transcriber. I've come across some major mishearings in my time. That type of mistake should have been picked up at the proofing stage though. (17/4)

Kääntäjällä saattaa olla käytettävissä materiaalia, joka ei ole laadukasta ja se estää hyvän laadun tuottamista. Myös jonkin tietyn av-käännösmetodin käyttö saatetaan nähdä syyksi laatuongelmiin. *Proz.comin* keskustelualueella eräs kääntäjä esittää pitkään mieltään vaivanneen kysymyksen venäläisten elokuvien tekstityksestä.

Esimerkki 21

Recently I watched two Russian films produced in 2008/2009, and to my surprise not only were English parts "dubbed" the classic Russian/Eastern (?) way, without a change of voice in dialogues or turning down the volume of the original, so there's all three of them: English sound, Russian sound and German subtitling, but also the subtitling was as horrendous as ever. (I have never dealt with subtitling or dubbing, so I hope I can make myself understood without knowing the actual terms... (14/1)

Hänen mielestään venäläisten elokuvien tekstityksissä on eräänlaisen voice-overin käyttö. Myös tekstien kieliasu on hänen mielestään huono.

Esimerkki 22

The range of mistakes in the German subtitles is wide: orthographic mistakes, outdated "dictionary translations", bad grammar, etc. Often times the subtitles aren't understandable at all and it is quite obvious that they've never been proofread. (14/1).

Kirjoittaja ehdottaa huonon laadun syyksi elokuvastudioiden, kuten Mosfilmin, päätöksiä. Toisessa ketjussa av-käännösten huonoa laatua selitetään sillä, että työviihtyvyys ja laatu kärsivät liiallisesta kiireestä (16/9). Kaiken kaikkiaan kääntäjät ovat varsin laatutietoisia, mutta kokevat eettistä stressiä toimeksiantajan vaatimusten vuoksi. Mikäli työolot eivät ole tyydyttävät, voidaan tietysti kysyä, olisiko kääntäjillä mahdollisuus kieltäytyä tällaisista töistä. Eettiset ristiriidat ovat osa kääntäjien (ja muidenkin ammattilaisten) jokapäiväistä elämää, ja ammatin edustajien on tietenkin tehtävä itse päätöksensä. Yksi keskustelija näkee toimeksiantajan roolin myös laadun kannalta positiivisena:

Esimerkki 23

I have a feeling that companies tend to weed out fansubbers in the recruitment process purely from the point of view of it being easier to teach someone from scratch than to retrain someone who thinks they know it all already. (16/14).

XING Übersetzer Loungessa ammattikäntäjä puolustaa aiemmin ketjussa kritisoitua konekäännöstä, koska se sellaisenaankin auttaa esimerkiksi kuulovammaisia seuraamaan videoita. Lisäksi toiminnon ilmaisuus merkitsee, että siltä ei voi vaatia täydellisyyttä. Hän vertaa tekstitystä ruokaan: kun on kova nälkä, voi syödä mitä tahansa säilykeruokaa.

Esimerkki 24

Ich denke, das soll auch keine professionelle Untertitelung seitens Google sein, sondern ist ein weiterer Schritt in Richtung barrierefreies Internet. In so fern finde ich das richtig gut. Klar, die Qualität ist nicht der Renner, dennoch eröffnen Youtube/Google damit ganz neuen Zielgruppen - nämlich hörgeschädigten - die Möglichkeit, am Geschehen im Internet teilzuhaben. Und hey, es kostet nichts. Also nicht schimpfen. :) (19/14)

Esimerkki 25

Aber mit der Sprache ist es wie beim essen: Wenn man wirklich Hunger hat, dann isst man auch mal was "improvisiertes" alla Maggi aus der Konserve. (19/14)

Tätä suhtautumista luonnehtii tilannesidonnaisuus: laadulle asetetut vaatimukset tulee suhteuttaa siihen tarkoitukseen, johon käännöstä käytetään. Epäselväksi jää, käyttäisikö kirjoittaja samaa suhteellisen laadun käsitettä myös ihmisten tekemiin käännöksiin. Joka tapauksessa hän edustaa melko

modernia näkemystä, jonka mukaan huonokin käänös voi olla hyväksyttävä, mikäli se edistää viestintää kyseisessä tilanteessa, ja vastaanottaja ei odota parempaa laatua.

Joskus kääntäjäkin voi olla siis sitä mieltä, että käänöksen ei tarvitse olla hyvälaatuinen. Samakin keskustelija saattaa samassa ketjussa esittää kaksi varsin ristiriitaista näkemystä laadusta:

Esimerkki 26

If the customer is satisfied with any subtitles only for the sake of having them - ok. But translating from spoken dialogue is very risky. ...Better loose a job than do a bad job. (12/3)

Toisaalta huononkin laadun tekeminen voi olla hyväksyttyä, mutta periaatteessa kääntäjän ei lähtökohtaisesti tulisi tuottaa huonoa laatua. Kyse on varsin tilannesidonnaisesta laatuksityksestä.

7.2.2 Kääntäjän vastuuta korostavat

7.2.2.1 Kääntäjät laadun varmistajina

Suomalaisella *av-kääntäjät.fi*-palstalla on paljon kommentteja, joita voidaan luonnehtia tuotantolosuhteita korostaviksi. Samalla palstalla on kuitenkin myös paljon ammattilaisia, jotka vetoavat kääntäjiin laadun varmistamiseksi alalla. Kyseessä on luonnollisesti myös omien ja ammattikunnan etujen ajaminen. Av-käänösten laadusta gradun tehnyt henkilö on lähettänyt viestin *av-kääntäjiin*:

Esimerkki 27

Analyyttiseen, suomen kieltä vaalivaan ja kaikin puolin esteettisesti ruututekstejä tuotettavaan av-kääntämiseen vaaditaan tietoa ja taitoa. Emme me ole korvattavissa kenellä vain, ja meillä on asiantuntijoina oikeus asiallisiin työoloihin ja -ehtoihin. (10/1)

Esimerkki 28

Rekrytoijat vauhdissa -ketjussa olikin jo puhetta, että EMT-tiedostojen kääntämisestä kieltäytyminen voisi olla suomalaisten kääntäjien lahja maailmalle. (7/3)

Esimerkki 29

Itse olen sitä mieltä, että itseään kunnioittava kääntäjä tekee aina parasta mahdollista laatua. EMT-tiedostoilla tämän päämäärän saavuttaminen on tehty erittäin vaikeaksi, mutta silti käänösopojen käytön tarkoitus on saada käänös halvemmallä. Eihän tässä ole mitään järkeä. (7/9)

Keskustelussa ”EMT file” kääntäjät kokevat kakkoskäännösten käytön laatua heikentäväksi tekijäksi. Joidenkin kääntäjien mielestä laadun parantaminen alkaa sillä, että kääntäjä itse ymmärtää oman ammattinsa arvon, eikä suostu tekemään työtä toimeksiantajan (useimmiten käännöstoimiston) ehdoilla. Tähän näkemykseen sisältyy myös idealismia ja toiveikkuutta, sillä keskustelijoiden arvostelujen käännöstoimistojen palkkalistoilla on edelleenkin ihmisiä, jotka suostuvat näihin reunaeh-toihin.

Ketjussa ”Some quality issues on subtitling” aloittaja on turhautunut siihen, että hän joutuu oikolu-kemaan huonolaatuisia tekstityksiä, ja tämä vie häneltä liikaa aikaa. Toinen palstan vakiokeskusteli-ja ehdottaa, että aloittaja suosittelisi toimeksiantajilleen tiettyjä hyviksi tietämiään tekstittäjiä, jol-loin aloittajan ei tarvitsisi tehdä niin paljon korjauksia (13/4). Kääntäjien on siis mahdollista työs-kennellä myös osittain itse luomassaan tuotantoverkostossa, jossa hänellä on mahdollisuus valita yhteistyökumppaneitaan. Tällä tavalla kääntäjä pystyy osallistumaan laadunvarmistukseen ja mää-rittelemään työnsä tuloksia.

7.2.2.2 Ammatilaisen määrittelyä

Joissain keskusteluissa kääntäjän omaa vastuuta työstään ja sen laadusta pidetään jopa edellytykse-nä sille, että henkilö voi kutsua itseään kääntäjäksi. Keskustelussa ”How to make my dream come true of working in subtitling and dubbing?” toiset keskustelijat vastaavat varsin kriittisesti aloittajal-le, joka vähättelee palkan merkitystä av-käännösten tekemisessä.

Esimerkki 30

I doubt you will get much help from colleagues with that attitude. Clients might ques-tion your skills too, if you sell yourself cheap. (11/2)

Esimerkki 31

Be careful your dream doesn't turn into a nightmare. Even if you don't care about the money (which I find very wrong if you claim to be a professional translator), I must warn you that subtitling and dubbing may also be quite disappointing as far as pro-grams you work on, working conditions, deadlines, feedback and quality standards are concerned... (11/3)

Maallikon tunnusmerkkinä pidetään sitä, että hänen ei tarvitse tulla toimeen kääntämisestä saamillaan palkkiolla. Tällainen kääntäjä ehkä työskentelee vain osa-aikaisesti tai harrastuksena, eikä hän näin ollen ole „oikea kääntäjä“. Keskustelija perustelee:

Esimerkki 32

It's just a little bit boring to read (on and on) things such as "audiovisual translation looks so cool and I totally want to try that" (as if it were something you could do, like that, on a whim) or "I'll do that on the side, for fun, and I don't care how much I'm paid". I do care how much I'm paid, because AV translation is supposed to feed me.

Ketjussa “Fansubber research project” itsensä fanikäntäjäksi identifioiva henkilö kysyy, onko paltalla fanikäntäjiä ja toivoo saavansa lisämateriaalia tutkimusprojektiinsa. Tähän aloitukseen reagoidaan poikkeuksellisen vahvasti. Keskustelijat kommentoivat viestiä torjuvaan sävyyn:

Esimerkki 33

This is a forum for professional subtitlers. I am not sure your request will be much appreciated around here. (16/2)

Esimerkki 34

Maybe you would like to try some amateur and dilettante forums where the Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works is still unheard of? (16/3)

Komentissa 16/3 viitataan kansainväliseen tekijänoikeussopimukseen ja harrastelijakääntämisen epäselvään asemaan. Amatöörikäntäminen koetaan selvästi uhaksi ammatille. Toisenlaisiakin näkemyksiä tosin on. Av-kääntäjäksi esittäytyvä keskustelija puolustaa harrastelijakääntäjiä selittämällä, että fanitekstitys voidaan nähdä muunnelmana, ei käännöksenä. Tämä perustelu kuulostaa varsin paljon Nidan dynaamiselta ekvivalenssilta.

Esimerkki 35

Not all of the originally intended audience will catch all the nuances and jokes, and just so the fansubber may interpret things differently, according to his own experiences, and that will colour his translation, but is that really such a bad thing? The fansubber ensures that his audience experiences the film in the same way or a similar way as he does. (16/6).

7.2.2.3 Vääriä käsityksiä kääntämisestä

Usein maallikoiden virheellisinä pidetyt käsitykset av-kääntämisestä ovat se syy, jonka vuoksi av-kääntäjät haluavat puolustaa ammattiaan ja ottaa suurempaa vastuuta laadun määrittelyssä. *Übersetzer Loungessa* kirjoittava kääntäjä kritisoi konetekstityksen tasoa ja arvelee, että konekäännökset sellaisenaan eivät ole vielä käyttökelpoisia.

Esimerkki 36

Dasselbe, was bei der Machine Translation halt auch passiert. Sie kann bestenfalls ein Anhaltspunkt sein. In manchen Fällen nimmt sie einem eine Menge Tipparbeit ab, aber ohne menschliches Zutun - völlig ungenießbar! Was für ein Glück! (19/3)

Tekstityksistä keskusteltaessa kahta kääntäjää häiritsi erään kommentoijan väite, jonka mukaan av-kääntäminen on helppoa työtä:

Esimerkki 37

Sorry, but that is not true. Translating subtitles is as difficult as any translation job in terms of coming up with the right wordings in your own language. The fact that it is often "just" everyday speech does not make it any easier. It takes as much thinking as any translation, sometimes even more. (12/9)

Esimerkki 38

Fully agree with Marina. I simply don't know how anyone who's translated subtitles to any extent could say it's "very easy" (and I have translated them *a lot*). (12/12)

Provosoiva kommentti on kirjoitettu varsin puutteellisella englannilla, ja se saattaa olla ns. ”trol-
lin” kirjoittama. Sen tarkoitus on ehkä vain ollut ärsyttää kääntäjiä.

Myös tiettyjen käännosten kritisointi saa kääntäjät voimakkaasti puolustuskanalle. *Av-kääntäjiin* nimimerkillä kirjoittava kääntäjä toteaa, että:

Esimerkki 39

Käännöskritiikki näytti ainakin hyvin, kuinka eri tavoin asiantuntija syynää käännoistä omalla kapealla alallaan. Tavallinen katsoja ei huomaa käännoksessä mitään outoa, mutta erikoisalaan vihkiytynyt voi menettää kertalaakista uskonsa kääntäjään (1/5).

Hän humauttaa myös, että kritiikki nimien kirjoitusasuista on perusteltua, mutta siirtää vastuun kääntäjiltä virheelliselle käsikirjoitukselle. Hän myös esittää varsin ironisen näkemyksen katsojien tavasta kommentoida käännöksiä. Tähän toinen kääntäjä kommentoi samantyyllisesti.

Esimerkki 40

...harvoin pätee katsojapalautteen suosima selitys ”kääntäjä on ammattitaidoton idiotti.

Esimerkki 41

Kun sitten lähtee vähän erittelemään haukkujaa, käykin helposti niin, että erittelemätön haukkuja on itse ollut täysin tai ainakin osittain hakoteillä. (1/7).

Kääntäjiä loukkaa se, että maallikot ottavat itselleen oikeuden arvostella kääntäjiä, vaikka heillä ei kääntäjien mielestä tähän tarvittavaa asiantuntemusta olisi.

7.2.3 Kieleen ja teknisiin asioihin keskittyvät

Keskusteluissa on varsin paljon kommentteja, joissa käsitellään kielellisiä seikkoja, kuten kielioppia tai käännösten kieliasua ja/tai av-kääntämiseen liittyviä teknisiä seikkoja, kuten tekstin näkymistä ruudussa tai ajastusta. Tämä ei ole mikään yllätys, varsinkaan sellaisten henkilöiden osalta, jotka eivät itse tee av-käännöksiä. Ohjelmaa tai elokuvaa katsoessa katsojan huomio kiinnittyy helposti ensimmäiseksi ulkoisiin seikkoihin. Katsoja ei useimmiten intuitiivisesti ajattele kääntämisen etiikkaa tai sitä, mistä käännöksen laatu koostuu.

7.2.3.1 Kielelliset seikat kääntäjän ammattitaidon osana

Kääntäjät saattavat usein provosoitua, mikäli maallikot arvostelevat käännösten kieliasua ja kyseenalaistavat kääntäjien arviointikyvyn keskustelupalstoilla. Ketjussa ”Keskustelua käännösratkaisuisista” maallikoksi tunnistettava henkilö arvostelee *Emmerdale*-sarjan tekstityksen käännösratkaisuja. Tämä saa ammattilisen puolustamaan käännöstä.

Esimerkki 42

Emmerdale-sarjassa olen monesti kavahtanut sanaa ”tänäinen”, joka ei ole edes suomea. Sanalla tarkoitetaan siis tämänpäiväistä.

Esimerkki 43

'Tänäinen' on suomea ja löytyy kyllä esim. Kielitoimiston sanakirjasta, jos käyt katsomassa. Ei nyt ole etymologista sanakirjaa käsillä tähän hätään, mutta mielestäni asia on juuri päinvastoin: Emmerdalen kääntäjä ei ole kieltä uudistamassa vaan muistuttaa vanhemmista muodoista.

Ammattikäntäjä vastaa varsin alatyylisellä kielellä kirjoitettuun viestiin luoti-sanana virheellisestä käytöstä elokuvien tekstityksessä:

Esimerkki 44

Edellinen viesti pääsi sisältönsä takia moderoinnista läpi, mutta muuten sen muotoilu on aika asiatonta - nimimerkistä puhumattakaan. Kiitos joka tapauksessa hyvästä huomiosta asiasta, joka lienee monelle kääntäjälle vieras, ja jossa sorrutaan tosiaan turhan usein virheisiin ja yleistyksiin. (2/9).

Toinen kääntäjä siteeraa Kielitoimiston sanakirjaa ja käyttää siten auktoritatiivisena pitämäänsä lähettä kyseenalaistaakseen maallikon näkemyksen.

Esimerkki 45

Onko Kielitoimiston sanakirjakin siis väärässä tässä asiassa ja seuraavat esimerkit virheellisiä? (2/10)

Keskustelu jatkuukin pitkälti sanan oikeaan käyttöön keskittyvänä, sillä ensimmäinen kääntäjä selvittää vielä luoti-termin merkitystä (2/11).

Tämä keskustelu peilaa hyvin kääntäjien näkyvyyttä ja sitä, että käänös huomataan vasta, kun siinä on virheitä (Sprung 2000). Sen sijaan hyvästä työstä kääntäjä saa harvemmin palautetta. Kääntäjien asettuminen puolustuskannalle ei ole yllättävää, sillä he näkevät usein tehtäväkseen ammatin puolustamisen epäoikeudenmukaiselta kritiikiltä ja ammatin arvostuksen lisäämisen. Kuitenkin myös ammattikäntäjät kiinnittävät huomiota käänösten kielivirheisiin, kuten ketjussa "Da Vinci Code with English subtitles-Canale 5" profiilissaan kääntäjäksi esittäytyvä henkilö kertoo *Da Vinci-koodi*-elokuvan italiankielisestä tekstityksestä, jossa puhutaan *Harold Grey*-teestä. Toinen *Proz.comin* jäsen ilmaisee myös huvittuneisuutensa asiasta.

Esimerkki 46

Watching the film with English subtitles for my partner on Saturday, I had to laugh when Tom Hanks was offered a cup of 'Harold Grey' tea by the Ian McKellan character. Perhaps a supermarket own brand? Where do they get these people from! (17/1)

Esimerkki 47

What if it had been Lapsang Souchong I'd hate to think what this would have become ☺ (17/2).

Kääntäjät mietiskelevät kieliäspekteja myös ketjussa ” Kysymys ”pliiis”-käännöksen käytöstä”, jossa opiskelijaksi itsensä esittelevä aloittaja kysyy tutkielmaansa varten kääntäjien omia mielipiteitä ”pliiis”-sanon käytöstä tekstityksissä (3/1). Kääntäjät näyttävät omaksuneen ajatuksen dynaamisesta ekvivalenssista, sillä monet vastaajat ilmoittavat, että heidän mielestään liiallinen slangi tekstityksissä näyttää liian huomiota herättävältä, vaikka puhe olisikin vahvasti puhekielistä. Seuraavat kommentit ovat varsin tyypillisiä:

Esimerkki 48

Ruututekstissä slangi- ja murre sanat pomppaavat aika herkästi katsojan silmille, joten puhekielisyyden illuusiota kannattaa ehkä mieluummin hakea lievemmin keinoin (esimerkiksi "me tehdään" -rakenteilla), mutta kyllä pliiis saattaa johonkin yhteyteen sopiakkin.(3/2)

Esimerkki 49

Perusteluni on se, että tekstityksen ei ole tarkoitus kiinnittää katsojan huomiota liikaa, ruututeksti on kuitenkin apukeino ei itse pääasia. (3/3)

He siis ajattelevat, että puhekieli kirjoitetussa muodossa saa katsojassa aikaan varsin erilaisen reaktion kuin alkuperäinen puhe alkukielisessä katsojassa. Näin ollen tekstityksen tulisi olla mahdollisimman huomamaaton. Ajatus on hyvin samansuuntainen Eugene Nidan dynaamisen ekvivalenssin kanssa.

Ketjussa ”Tiivistäminen joskus on vähän vaikeaa” pohditaan yhtä av-kääntämisen suurimmista haasteista eli tiivistämistä. Aloittaja kysyy palstalaisten mielipidettä. Avaukseen kommentoidaan antamalla lisää esimerkkejä.

Esimerkki 50

Herättävätkö blogissa mainitut kaksivarvasankeriassalamanteri, palosverdesinvirna-sinisiipi ja pyruvaattidehydrogenaasikompleksi kauhunväristyksiä? (4/1).

Esimerkki 51

Herättivät. Samoin teki aiemmin useasti mainitsemani "fundamentalistinen myöhempien aikojen pyhien Jeesuksen Kristuksen kirkko". "cavalierkingcharlesinspanieli" sentään mahtui yhdelle riville. (4/2 ja 4/3)

Keskustelu voi olla kääntäjien keino pohtia vaikeita käännoongelmia, mutta myös esimerkki maallikoille siitä, minkälaisen ongelmien kanssa kääntäjät ovat tekemisissä, ja kuinka vaikeaa kääntäminen on.

XING Übersetzer Loungessa herätti keskustelua Saksan kääntäjien BDÜ:n Internet-sivuilla ollut video, jossa oli Googlen konekäännösohjelmalla tehty tekstitys. Eräs kääntäjä pohtii BDÜ:n haluan kokeilulla osoittaa, että kääntäjiä ei voi korvata koneilla. Toisen keskustelijan mielestä kone-tekstitys antaa varsin huonon kuvan Googlesta yrityksenä.

Esimerkki 52

Ich stelle mir gerade die Frage, ob der BDÜ mit den englischen Untertiteln absichtlich kokettieren will!? Dieser Test soll zeigen, dass man Google Translate & Co. nicht wirklich gebrauchen kann. (19/4)

Esimerkki 53

Im Grunde genommen schießt sich Google wieder selbst ins Knie, denn diese Funktion scheint genauso ausgereift zu sein wie Google Translate. (19/12)

Tämän kaltaisten kommenttien tarkoituksena saattaa olla myös palstalaisten viihdyttäminen ja huumorin tuominen työpäivään, vaikka keskusteluissa nauretaankin ajoittain toisten kääntäjien tekemille virheille. Kääntäjien suhtautumisessa käännovirheisiin on siis erilaisia lähestymistapoja, Mikäli virheet ovat erittäin alkeellisia tai arvostellut käännökset on tuotettu konekääntämisestä apuna käyttäen, eivät kääntäjät ehkä koe velvollisuudekseen puolustaa huonoksi koettua käännoä.

7.2.3.2 Käännostrategioiden ja-metodien vaikutus käännoäen laatuun

Proz.comissa keskustelussa venäläisten elokuvien tekstityksestä aloittaja kysyy ns. Gavrilov-metodin käytöstä venäläisten elokuvien saksankielisissä versioissa. Kyseessä on eräs voice-overin versio, jossa on alkuperäinen ääni, dubbaus sekä tekstitys. Keskustelun aloittaja ihmettelee, miksi

venäläiset katsojat suosivat kyseisen käännösметодin käyttöä ja pohtii, miksi katsojat eivät vaadi tekstityksiä.

Esimerkki 54

What I don't quite understand is) how it is not being questioned more. (Or is it, and I have missed something?) Am I really naive? There are lots of Russian cinephiles who download films on the Internet and are very much aware of what other ways of translating films there are.
b) what's good about it from a spectator's point of view. I read that the Polish audience prefer VO over dubbing (strange enough, but I would explain that by their wanting to make sure the film is not being censored?), but they also prefer it over subtitling. (14/3).

Sekä tekstityksessä että dubbauksessa on omat etunsa ja haittansa, ja käännöstävän valintaan vaikuttaa kyseisen maan tottumukset. Kirjoittaja selvästi suosii tekstitystä. Toinen *Proz.comin* jäsen kommentoi, että syynä voice-overin käyttöön voi olla venäläisen yleisön tottumukset, venäläinen kulttuuri ja mentaliteetti. Keskustelu on tekstitystä suosivaa.

Esimerkki 55

I think part of it is that people in Russia are USED to bad VO, and the audience don't demand it for the better. (14/3).

Ketju ” How long subtitling may take” havainnollistaa hyvin, kuinka paljon toimeksiantajien toiveet eroavat kääntäjän laatuksilyksistä ja työskentelytavoista. Aloittaja kysyy arvioita ajasta, joka muilla käyttäjillä menee 110-minuuttisen elokuvan tekstittämiseen (15/1).

Av-kääntäjäksi itsensä identifioiva henkilö painottaa vastauksessaan, että haluaa olla varma tekemänsä käännöksen laadusta ja perehtyä kunnolla käännettävän ohjelman teemoihin.

Esimerkki 56

It takes me about 24 hours, more or less 2 days. I like to watch the movie at least 2 times and I search a lot to make sure I fully understand everything, that is, I've been given films about all sorts of themes and I had to search the web in order to read about them and make a good interpretation/translation. (15/3)

Toinen av-kääntäjä siteeraa ATAA:n (Ranskan av-kääntäjien liiton) suositusta, jonka mukaan 100-minuuttisen elokuvan tekstitykseen tulisi käyttää kaksi viikkoa. Kirjoittajan mielestä tämä voi olla

käytännössä vaikeaa, koska jotkut yritykset vaativat käytännössä tekstittämään jopa 40 minuuttia päivässä.

Esimerkki 57

I know, in reality, it's difficult to demand to have 2 weeks to subtitle a film, but I cannot provide decent work in 2 days. I'm not ready for certain companies that ask their providers to subtitle 40 min / day. We are not machines. (16/5).

Ketjussa ”EMT file” kääntäjän kommentti tarjoaa näkökulman siihen, millaisia rajoituksia av-kääntämisessä tulee vastaan, ja miksi ammattitaitoinenkaan kääntäjä ei aina saa tehtyä luonteelta kuulostavia käännöksiä:

Esimerkki 58

Ykköskäännöksenä tehtyyn käännökseen eroa tällöin on oman kokemuksen mukaan ainakin se, että lukunopeus on suomen kielelle usein liian nopea (mm. suomen sanat ovat pidempiä kuin ruotsin ja rakenteet erilaisia), ja samalla repliikkejäkin saattaa olla jopa tuplamäärä kuin mitä itse ajastettuna ohjelmaan tulisi. Lisäksi ensimmäisen kääntäjän käännösratkaisut saattavat vaikuttaa myös omiin käännösratkaisuihin. Puhumatakaan siitä, että systeemin toimivuus riippuu paljon alkuperäisen kääntäjän ammattitaidosta. Huonosti ajastettu kakkostiedosto on yhtä tuskaa. (7/9)

Keskustelun perusteella on selvää, että käännösmetodit ja – strategiat ovat varsin tärkeä osa kääntämisen laatua. Joissain tapauksissa toimeksiantaja käyttää epätarkoituksenmukaisia käännöskäytäntöjä tai käännöksiä tehdään erittäin tiukkojen aikataulujen puitteissa. Tällöin luovuudelle ja kääntämisen ilolle, ns. ”flow:lle” ei jää juurikaan tilaa. Av-kääntäjät painottavat kyseessä olevan luova ammatti, jossa kääntäjä on oman alansa asiantuntija.

7.3 Yhteenveto

Keskusteluissa näkyy selvästi tiettyjä tapoja puhua laadusta. Toisaalta on vahvasti tuotanto-oloihin ja kääntämisen reunaehtoihin keskittyvää kommentointia, joka voi helposti mennä myös oman turhautumisen purkamiseksi ja ulkopuolinen voikin saada kuvan, että kääntäjien asema on todella heikko. Kuitenkin keskusteluissa on myös kääntäjiä, joille on selvää ottaa vastuu oman työn jäljestä, eivätkä he koe niin tärkeäksi kuvailla työolojaan. Joka tapauksessa on melko selvää, että sekä suo-

malaisilla että muun maalaisilla av-kääntäjillä on kokemuksia kovasta paineesta, joka kohdistuu palkkioihin ja työskentely-oloihin yleensäkin. Hyvin moni keskustelija otti esiin liiallisen kiireen, toimeksiantajien epärealistiset odotukset, harrastelijakääntäjien ja konekäännösten muodostaman uhan jne. Jotkut jopa kokivat, että tehdäkseen av-käännöstyötä toimeksiantajan odotusten mukaisesti heidän tulisi olla koneita.

Maallikot jakautuivat melko selkeästi av-käännösosalasta haaveileviin sekä yksittäisiin virheisiin ja huonoina pidettyihin käännöksiin keskittyviin. Av-käännösosalasta haaveilevista osa on muiden alojen ammattikäntäjiä tai opiskelijoita. Maallikoiden odotuksiin liittyi ajatus av-kääntämisestä luovana työnä, mikä on varsin ristiriidassa ammattilaisten näkemysten kanssa. Hehän jopa ilmaisivat, että työnantajien mielestä heidän pitäisi olla jopa ”koneita.”

8. Blogien analyysi

Tässä tutkielmassa analysoin kahta eri blogia, suomalaista *Av-kääntäjät.fi*-blogia sekä saksalaista, osa-aikaisen av-kääntäjän kirjoittamaa *Text & Blog* -blogia. Nämä blogit ovat lähestymistavaltaan varsin erilaisia. *Av-kääntäjät.fi*-blogille luonteenomaista on ammattikuntaa koskevien ajankohtaisten aiheiden käsittely, etenkin liittyen suomalaisten av-kääntäjien työtaisteluun. Blogin kommentiosiossa puheenvuoron saavat sekä ammattilaiset että maallikotkin, ja keskustelu äityy välillä varsin kiivaaksi. Blogilla on kuitenkin selvä tiedottava ja etuja ajava tarkoitus.

Text & Blog käsittelee enemmän henkilökohtaisia aiheita, kuten bloggaajan omaa elämää ja yhteiskunnallisia aiheita. *Text & Blogissa* kerrotaan tosin jonkin verran myös kääntäjän ammatista, nimenomaan kirjallisuuden ja av-kääntämisen näkökulmista. Blogien kohderyhmä on myös selvästi erilainen: *Av-kääntäjät.fi*-blogia kommentoivat sekä maallikot että toiset av-kääntäjät. *Text & Blogia* kommentoivat pääasiassa kirjoittajan omat tuttavat, jonkin verran myös käsitellyistä aiheista kiinnostuneet lukijat.

Valitsin nämä kaksi blogia tutkittaviksi useista syistä. *Av-kääntäjät.fi* on suurin aihetta käsittelevä blogi, ja käytin saman sivuston keskusteluja myös keskustelujen analyysissä. *Text & Blog* taasen oli ainoa löytämäni saksankielinen av-käännösblogi. Molemmat ovat myös tutkimuksellisesti hedelmällisiä, sillä niissä on selvästi erilainen näkökulma kääntämiseen. Molemmissa puhutaan käännösten laadusta ja kommentoidaan sen edellytyksiä.

8.1 Tuotantoprosessia ja av-kääntämisen reunaehdoja korostavat

Kuten keskusteluissa, myös blogeissa on paljon kääntämisen laatua tuotanto-olosuhteiden kautta lähestyviä puheenvuoroja. Ei ole yllättävää, että niitä on huomattavasti enemmän *av-kääntäjät.fi*-blogissa. Näissä mainitaan usein myös nimeltä eräs av-käännösalan johtava yritys, joka hallitsee tekstitysmarkkinoita Suomessa. Usein tätä yritystä käytetään jopa synonyyminä kääntäjiä heikosti kohteleville yrityksille. Tekstissä ”Netflixin käännösstrategiassa on toivomisen varaa” kuvaillaan blogin pitäjän keskustelua Netflix-yrityksen edustajan kanssa. Myös postauksessa ”Vastine BTI:n tuoreimpiin väitteisiin” kommentoidaan varsin suoraan yrityksen toimintaa.

Esimerkki 59

Vaikka keskustelu käytiin hyvässä hengessä, Huntin kommentit ja käsitykset av-kääntämisestä osoittivat valitettavan selvästi, ettei Netflixillä ymmärretä, mitä av-käännösten luominen vaatii ja miten olennaiset tekstitykset ovat ei-englanninkieliselle yleisölle. ”On selvää, että tuollaisella vauhdilla syntyvän käännöksen laatu ei päätä huimaa. Hunt sanoikin suoraan, että laatu ei häntä kiinnosta. (10)

Esimerkki 60

Wikrénin kehityskeskustelu- ja koulutustarjous kertoo pohjimmiltaan siitä, että käännösyrietykset pitävät av-kääntäjän tärkeimpänä ominaisuutena nopeutta eikä laatua. Tämä työ ei ole kuitenkaan nopeusennätyksen tavoittelua, vaan ratkaisujen hakemista ja loputonta selvitystyötä. (2)

Kääntäjät yrittävät laajentaa kääntämisen ammattimaisuuden käsitettä. Schoppin (Schopp 2012) mukaan ammattimaiseen toimintaan tulee kuulua myös solidaarisuus kollegoita kohtaan, mitä ei yleensä mainita ammattimaisesta kääntämisestä puhuttaessa (Mt. 326).

Yleisimmäksi käännösten laatuun heikentävästi vaikuttavaksi tekijäksi mainitaan kiire. Postauksissa ”Palautteen antamisesta” ja ”Laatu on silleen fifty-sixty” puhutaan sekä ajan puutteesta että alhaisista palkkioista.

Esimerkki 61

Joskus näin kääntäjänä toivoisi, että kuluttajat lähettäisivät enemmänkin palautetta erityisesti halvalla ja kiireessä teetettävistä DVD-käännöksistä, jotta kitsastelun ja hoputtamisen haitat kävisivät käännösfirmoille ja DVD-levittäjillekin selväksi. (3)

Esimerkki 62

YLE ilmeisesti liittyy Nelosen, TV Viiden ja Suomi-TV:n joukkoon asenteellaan, että laatu on sivuseikka, kunhan halvalla saadaan, katsojat tuskin välittävät. (5)

Toisaalta palkkiot ja kiire ovat myös yhteydessä toisiinsa, koska liian alhaisilla palkkioilla kääntäjä voi joutua työskentelemään liian nopeaan tahtiin.

Huonon laadun syynä pidetään myös sitä, että kääntäjällä ei ole tarpeeksi aikaa tehdä taustatyötä tai tutustua aiempiin käännöksiin kyseisestä ohjelmasta tai elokuvasarjasta. Kirjoituksessa ”Pelastakaa Bluthit! – Häpeilemätön rakkauskirjeeni Sukuviolle” todetaan:

Esimerkki 63

Siksi rintaani pusertaa tieto siitä, että Sukuviika käännätettäneen - alalle pesiytyneen toimintamallin mukaisesti - monen kääntäjän kesken pähkinäpalkkoilla ja aivan liian

tiukoilla aikatauluilla. Silloin ei pysty sopimaan samanlaisista käännösratkaisuista toistuviin vitseihin, viittauksiin ja ilmiöihin, joita uudet jaksot luovat. Puhumattakaan siitä, että kääntäjällä olisi aikaa syventyä aiempien tuotantokausien jaksoihin. (7)

Käännösten yhtenäisyyttä koskevista ongelmista kertoo myös haastateltu av-kääntäjä postauksessa ”Muutakin kuin murhia”:

Esimerkki 64

Petrin mielestä on selvä etu, jos sarjalla on koko ajan sama kääntäjä. Jos tämä ei ole mahdollista esimerkiksi aikataulusyistä, hänestä on tärkeää, että sarjan eri kääntäjät tekevät yhteistyötä: ”Termistö ja tyyli pysyvät paremmin yhtenäisenä, jos sarjalla on yksi kääntäjä tuotantokaudesta toiseen. Minusta ei kuitenkaan ole ongelma jakaa sarjaa toisen kääntäjän kanssa. Silloin täytyy vain kummankin sopia huolellisesti titteleistä, teitittelystä yms. käännösratkaisuista.” (9)

Yhdeksi huonoa laatua aiheuttavaksi tuotantotekijäksi nähdään myös se, että käännöksiä teettävällä yrityksellä ei ole tarpeeksi selviä kriteereitä käännösten laadun arviointiin tai keinoja laadun valvomiseen ja tarkkailuun. Aiheesta pro gradu-tutkielman tehneen opiskelijan kirjoituksessa ”Ristiriitaisia näkemyksiä käännösten laadusta ja laadunvalvonnasta” havainnoidaan:

Esimerkki 65

Käännösosalalla perinteisesti vallitseva laatukäsitys korostaa lähinnä kääntäjän taitoja, mutta tutkimukseni perusteella olisi siis syytä ottaa huomioon myös työnantajan rooli laadukkaan av-käännöksen tuotannossa - ei pelkästään kunnollisten palkkioiden maksajana, vaan myös laatukriteereiden ja systemaattisen laatukontrollijärjestelmän ylläpitäjänä. (8)

Text & Blog -blogissa tuotanto-oloja ei juurikaan korosteta. Kirjoituksessa ”Kolumbien - die Jagd nach dem Smaragd” lukija kysyy kommenttiosiossa Trappilta, miten tämä on päätynyt tekemään av-käännöksiä. Bloggaaja valaisee prosessia:

Esimerkki 66

Zu deiner Frage, wie man an solche Übersetzungsaufträge kommt: das ist gar nicht so leicht und auch nicht so leicht zu beantworten. Arte vergibt zum Beispiel solche Aufträge an Übersetzungsfirmen, die entweder feste oder freie (so wie ich) Mitarbeiter haben. Wenn dann ein Auftrag zu vergeben ist, wird von der jeweiligen Firma das

Pool der Übersetzer der betreffenden Originalsprachen gefragt, ob sie den Auftrag innerhalb einer bestimmten Zeit übernehmen und fristgerecht realisieren können. (16)

On tietysti ymmärrettävää, että Trapp ei koe tarvetta määritellä laadun edellytyksiä tarkemmin, koska hän ei ole missään vaiheessa ollut päätoiminen av-kääntäjä:

Esimerkki 65

Und die freien Mitarbeiter arbeiten natürlich für verschiedene Auftraggeber. Manche als “Zubrot” zu Ihrem festen Job (so wie ich), manche durch Annahme so vieler Aufträge, dass sie mehr oder weniger davon leben können. (16)

Mikäli av-käännöksiä tekee sivutyönä, eivät alaa koskevat epäkohdat ole niin konkreettisia, eivätkä ne vaikuta omaan elämään ja toimeentuloon niin vahvasti.

8.2 Kääntäjän vastuuta korostavat

Blogeissa kääntäjiä puhutti myös kääntäjän ammatin tulevaisuus ja se, tarvitaanko kääntäjiä enää tulevaisuudessa. Haasteita ammatille asettavat crowdsourcing, konekäännökset sekä käännösten tekeminen harrastuspohjalta. *Av-kääntäjät.fi*:ssä otetaan esimerkiksi YouTube-videoiden konekäännökset postauksessa „Kelpaavatko automaattiset tekstitykset?“ Konekäännöksiä ja ihmiskääntäjän työtä verrataan keskenään jälkimmäisen hyväksi:

Esimerkki 66

Jos ajastukseen ja repliikkijakoon ei koske, lopputulos on tietenkin kaottinen. Tekstit vilisevät ruudussa sitä tahtia, ettei kuvaa ehdi katsoa lainkaan. Kuitenkin käännösten teettäjien mielestä tämä ilmeisesti on tarkoituksenmukaista, ja tietenkin halpaa, koska kääntäjälle voi maksaa vähemmän ajastustyön jäädessä kokonaan väliin. (1)

Oletettavasti video on valittu esimerkiksi juuri sen takia, että laatu ei ole kovinkaan korkea. Myös harrastelijoiden tekemät käännökset nähdään huonolaatuisina, kuten postauksessa ”Hinta ja laatu tappeli, kumpi voitti”:

Esimerkki 67

Näin av-kääntäjän näkökulmasta harrastelijoiden tekemien tekstitysten käyttö tuntuu oman ammattitaidon aliarvostamiselta. Eikö osaamisella, kokemuksella ja sujuvilla tekstityksillä tosiaan ole mitään arvoa? Ymmärrän hyvin, että tekstittäminen voi olla hauska harrastus, mutta eivät huippuravintolatkaan tilaa annoksia harrastajakokeilta vain, koska nämä omaksi huvikseen tekevät melko hyvää ruokaa. (6)

Postauksen ”Netflixin käännösstrategiassa on toivomisen varaa” kommentoijillaan, että tulevaisuudessa palvelussa julkaistaisiin myös harrastelijakäännöksiä, jotka on tehty talkootyönä. Tämä pöyrityttää ammattilaisia:

Esimerkki 68

Ja vaikka amatöörikääntäjien joukossa tosiaan on varmasti taitaviakin kääntäjiä ja joku yksittäinen käännös voi olla ansiokas, käännösten yleinen laatu ei vain täytä ammattikäännösten kriteerejä. Se on valitettava fakta. (10)

Esimerkki 69

Logiikkasi mukaan kaikki erityisosaamista vaativa työ voitaisiin joukkoistaa. Moni vanhempiensa nurkissa asuva varmasti onkin kanssasi samaa mieltä. Itse haluaisin kuitenkin, että ihmiset tulevat vastaisuudessakin toimeen harjoittamalla omaa ammatiaan. (10)

Suhtautumisessa harrastelijakäännöksiin ja koneiden tekemiin käännöksiin näkyy mielenkiintoinen kaksijakoisuus. Toisaalta blogeissa argumentoidaan, että ne eivät ole tarpeeksi hyvälaatuisia korvaamaan ammattikäntäjiä, mutta toisaalta niiden nähdään uhkaavan laatustandardeja ja koko ammattikuntaa. Ammattikäntäjät eivät juurikaan pohdi sellaista mahdollisuutta, että kyseessä olisikin koko alaa koskettava murros, josta paluuta vanhoihin av-käännösmarkkinoihin ja työoloihin ei enää ole. Blogeissakaan ei juuri esitetä vaihtoehtoja, miten tästä tilanteesta päästäisiin eteenpäin ja miten laatu voitaisiin turvata uudessa tilanteessa.

8.2.1 Kuka on pätevä arviomaan käännöslaatua?

Blogeissa esitetään vahvoja mielipiteitä siitä, kuka on kykenevä ylipäätään arvioimaan käännösten laatua.

Esimerkki 70

Keskivertokatsoja ja käännöstoimistotkaan eivät osaa määritellä käännöksen laatua, vaan siihen pystyvät pohjimmiltaan vain alan ammattilaiset eli kääntäjät, samaan tapaan kuin rakennustaiteen laatua ja toimivuutta pystyvät pohjimmiltaan arvioimaan vain arkkitehdit. (2)

Esimerkki 71

Ammattitaidon kysyntä tosiaan tuntuu muuttuneen, nimittäin siten, että ammattitaitoa ei enää arvosteta. Hinnasta on tulossa nykyään ainoa arvo. (10)

Esimerkki 72

Finnvixenin vertaus rakennusteollisuuteen on osuva. Asiakkaathan maksavat ihan mielellään myös huonosta rakentamisesta, vaikka sitten sairastumisen uhalla. Kenellä on vastuu? (10)

Tämän kaltaiset näkemykset ovat ristiriidassa Perez-Gonzalezin ajatusten kanssa (Perez-Gonzalez 2012, 336). Fanikäntäjiä voidaan pitää myös vastavoimana kotouttavalle käännösstrategialle, ja angloamerikkalaisen kulttuurin ylivaltaa vaalivalle av-käännösperinteelle. Toisaalta *av-kääntäjät.fi*:ssä halutaan nostaa kääntäjien arvostusta ja blogi linkittyy vahvasti av-kääntäjien työtaisteluun.

Myöskään negatiivista palautetta ei blogeissa katsota kovinkaan hyvällä, vaikka kääntäjät itse kritisoivatkin ei-ammattilaisten tekemiä käännöksiä.

Esimerkki 73

Tässä on malliesimerkki palautteesta, josta ei ole sen saajalle mitään hyötyä. Palautteen antaja ei kerro, mistä ohjelmasta on kyse ja millaisia virheitä hän haluaisi korjattavaksi. Sen sijaan hän purkaa turhautumistaan yleisellä tasolla ja ilmaisee rivien välistä omaa ylivertaisuuttaan kääntäjänä. (3)

Markus Trapp *Text & Blog*-blogissa sen sijaan jopa pyytää lukijoita arviomaan tekemänsä käännöksen laatua:

Esimerkki 74

In den 10 Jahren, in denen ich Übersetzungen mache, war das der größte Rechercheaufwand. Ob ich meine Arbeit gut gemacht habe, kann man am 3. und 4.7.06 auf arte sehen, jeweils von 18:05 – 19:00 Uhr. (19)

Blogien välillä on taas varsin suuri näkökulmaero, joka selittyyneen blogien luonteella (yksityinen vs. useamman henkilön ylläpitämä blogi). Trapp ei varaa yksinoikeutta käännösten arvioimiseen ammattilaisille, vaan pitää katsojia kykenevinä palautteen antamiseen.

8.2.2 Kääntäjien mainitseminen hyvänä esimerkkinä

Blogeissa näkyy selvä tendenssi nostaa alallaan ansioituneita av-kääntäjiä esiin, tehdä heistä „tähtikääntäjiä“, jotka toimivat samalla ammatin edustajina ja vetävät puoleensa positiivista julkisuutta (Sela-Sheffy 2005,11-12). Markus Trapp mainitsee kaksi av-kääntäjää kirjoituksessaan „Willkommen bei den Sch`tis“:

Esimerkki 75

Zur Übersetzung: Sie wurde von der Synchro-Regisseurin Beate Klöckner (Berliner Synchron) realisiert. Die Übersetzung selbst hat Tanja Frank gemacht. Das Duo Klöckner/Frank war auch schon für die Übersetzung von «Die Fabelhafte Welt der Amélie» (2001) verantwortlich. (11)

Sama tarkoitus on myös *av-kääntäjät.fi*:n henkilökuvalla „Muutakin kuin murhia“, jossa av-kääntäjä Petri Griinari kertoo ammatistaan:

Esimerkki 76

Niinhän se menee, että vanhoja töitä ei välttämättä enää arvosta, koska käännöstyyli ja -tekniikkakin muuttuvat, toivon mukaan myös kehittyvät. Myönteisinä mieleen jäävät yleensä ne työt, joista kollegat antavat hyvää palautetta. (9)

8.3 Oikeakielisyyteen ja teknisiin seikkoihin keskittyvät

Kuten keskusteluissa, myös blogeissa oli runsaasti kieleen ja teknisiin seikkoihin fokuoituneita puheenvuoroja. Koska blogeissa yleisesti ottaen on pidempiä kirjoituksia ja enemmän tilaa käsitellä eri näkökulmia kuin keskustelufoorumeilla, on aiheidenkin kirjo väistämättä erilainen.

8.3.1 Luovuus hyvän käännöksen tuntomerkkinä

Blogeissa puhututti kääntäjän luovuus, ja se, että kääntäjän kyky käyttää luovia ratkaisuja on myös hyvän käännöksen (ja kääntäjän) tuntomerkki. Luovuutta pidetäänkin nimenomaan ammattimaisen käännöksen tuntomerkkinä, joskin sitä voidaan pitää myös fanikäännöksille luonteenomaisena. Avokääntäjän haastattelussa „Muutakin kuin murhia“ kääntäjä toteaa:

Esimerkki 77

Yksi mieleen jäänyt hauska työ oli YLElle 90-luvun lopulla kääntämäni katukorisleffa Mustat donkkaa tykimmin. Siinä sai revitellä kunnolla katu- ja koripalloslangilla, ja taisin onnistua aika hyvin. (9)

Postauksessa ”Hinta ja laatu tappeli, kumpi voitti” kuvaillaan fanitekstityksiä. Kirjoituksesta saa sen kuvan, että toisaalta fanikäännöksissä on positiivisia puolia verrattuna ammattilaiskäännöksiin: kieli on elävämpää, mutta toisaalta ne eivät ole aina kovin katsojaystävällisiä.

Esimerkki 78

Koreassa amerikkalaisten tv-sarjojen ja elokuvien ystävät tekevät yhdessä ja levittävät amatööritekstityksiä suosikkiohjelmiinsa. Tekstitysten tyyli poikkeaa televisiossa näytetyistä tekstityksistä. Fanitekstitysten muoto on vapaampi ja luovempi, niin hyvässä kuin pahassakin: toisaalta niissä käytetään elävämpää ja nykyaikaisempaa kieltä, mutta toisaalta esimerkiksi ruudulla näkyvien rivien määrästä tai lukunopeudesta ei olla niin tarkkoja. (6)

Esimerkki 79

Fanikäntäjä saattaa dialogin kääntämisen lisäksi selittää auki kulttuurisidonnaisia vitsejä ja jopa kommentoida henkilöhahmojen tekemisiä. Oletuksena on, että jos haluaa lukea kaiken ruudulla olevan tekstin, kuvan voi vaikka pysäyttää, toisin kuin televisiolähetysten. (6)

Fanikäännökset on siis suunnattu enemmän tietyille katsojaryhmälle, jolla on enemmän aikaa käytettävissä ohjelmasta nauttimiseen.

Myös *Text & Blog*-blogissa luovuus on hyvän käännöksen ominaisuus. Trapp valottaa omaa käännösstrategiaansa postauksessa ”Azalai-Im Land der Tuareg”:

Esimerkki 80:

Azalai – La Caravana de la Paz» ist ein wirklich schöner und sehr interessanter Film, nur der Text ist oft sehr schwülstig und voller Pathos. Muß wohl so sein bei einem spanischen Film über ein afrikanisches Urvolk ;-) Hab versucht es im Deutschen einigermaßen rüberzubringen, ohne daß es zu kitschig wird. (18)

Kääntäjän työn vaikeuksiin kuuluu erilaisten kulttuurienväliden erojen välittäminen tai tarvittaessa häivyttäminen katsojaa palvelevalla tavalla.

8.3.2 Av-käännösten erityspiirteet

Kääntäjät kertovat myös niistä kielellisistä erityspiirteistä, jotka liittyvät nimenomaan av-kääntämiseen. Esimerkiksi tv-sarjoissa tarinan jatkuvuus aiheuttaa päänvaivaa, kuten av-kääntäjä selittää kirjoituksessa ”Muutakin kuin murhia”:

Esimerkki 81:

Joskus käy niin, että jokin merkitys avautuu vasta muutamaa jaksoa myöhemmin, ja silloin pitää vain toivoa, ettei virhekäännösjaksoa ole jo ehditty esittää. (9)

Postauksessa ”Vastine BTI:n tuoreimpiin väitteisiin” otetaan esiin myös se, että suomen kielen erilaisuus moniin muihin länsieurooppalaisiin kieliin verrattuna tekee kääntämisestä haastavampaa. Myös Markus Trapp kirjoittaa kielten erilaisista rakenteista, mikä aiheuttaa haasteita kääntämiseen.

Esimerkki 82:

Suomi on perinteikäs tekstitysmä, jossa alan käytännöt on luotu vuosikymmenten aikana. Euroopan muiden maiden käytännöt eivät tänne suoraan istutettuina sovi, eivät varsinkaan siksi, että suomi poikkeaa täysin lähes kaikista muista maailman kielistä. Käännöstoimistojen levittämä kakkoskäännöskäytäntö, jossa vieraskielisen ja valmiiksi ajastetun tekstin päälle täytyy sovittaa suomenkieliset virkkeet kotimaisine sanajärjestyksineen ja idiomeineen, istuu tänne todella huonosti ja johtaa äidinkielen rapautumiseen ja yksinkertaistumiseen. (2)

Esimerkki 83

Das ist bei einer äußerst schnell gesprochenen Sprache wie dem Spanischen gar nicht so einfach, denn der Text muss natürlich gekürzt werden, da das Lesen mehr Zeit als das Hören beansprucht und die Bilder ja auch noch wahrgenommen werden wollen. (13)

Myös ohjelman rakenne vaikuttaa kääntämiseen. Joskus ohjelmassa saattaa olla useampia kieliä kuin yksi. Tämä on huomioitava kokonaisuuden muodostumisessa, kuten postauksessa ”Aktuelle Übersetzung-die lange Weg der Hoffnung”:

Esimerkki 84

Ich übersetze die spanischsprachigen Passagen aus dem Film (die etwa drei Viertel des gesamten Manuskriptes ausmachen), da er – wie es für einen Dokumentarfilm normal ist – aus sehr vielen O-Tönen besteht. (20)

Koska blogeja lukevat myös monet maallikot, on kääntäjien tarpeellista selittää, miten av-kääntäminen eroaa muusta kääntämisestä.

8.3.3 Yksittäisten virheiden huomaaminen

Käännösvirheet ja huono kielenkäyttö eivät ole huonon laadun tunnusmerkkejä pelkästään maallikoille, vaan myös kääntäjille. Ammattilaistenkin on helpoin havainnollistaa laatua tuotokeskeisen laadun näkökulmasta, koska se on helpoin tapa perustella laadun puuttumista alalta. Postauksessa ”Netflixin käännösstrategiassa on toivomisen varaa” mainitaan yksittäisiä virheitä Netflixillä julkaistuissa käännöksissä:

Esimerkki 85

Montakohan Nazisin taistelua tekstityksissä tulee vastaan? Netflixin viihdearvo taitaakin siis piillä huonojen käännösten bongailussa. (109)

Kyseisestä virheestä on uutisoitu laajemminkin (Nikkanen 2012,3). Samaisen postauksen kommentiosiossa alkuperäisen blogitekstin kirjoittaja antaa esimerkin tekstityksessä olleesta virheestä. Tähän toinen keskustelija (oletettavasti maallikko) vastaa ivalliseen sävyyn.

Esimerkki 86

Norjan Netflixissä oli v-sana lastenohjelman tekstityksissä. Kyllä on taso korkealla kansainvälisestikin...<http://www.nrk.no/kultur-og-underholdning/1.8378888>. (10)

Esimerkki 87

Ettekös te ammattilaiset halunnu, että ihmiset kiinnittäisi niihin hyviin tekstityksiin huomiota, eikä virheisiin? Ettei nyt ois oma lehmä ojassa? (10)

Kääntäjiä syytetään siitä, että he syyllistyvät samaan virheiden bongailuun kuin maallikot. Esimerkiksi postauksessa ”Tyhmiä virheitä, tyhmiä palautteita” kääntäjä kritisoi varsin turhautuneeseen sävyyn katsojien takertumista yksittäisiin (oletettuihin) virheisiin:

Esimerkki 88

Mutta ei mene hyvin katsomossakaan. Leikekirja paljastaa kammottavia virheitä katsojien palautteissa. Muutama esimerkki: Mirella kirjoittaa: ”Tiistaina tuli ohjelma elämäni eläimet ja siinä kerrottiin englanniksi että kanille ei saa antaa kaalia koska se turpoo mahassa ja tekee kanille ilmavaivoja... suomentaja kielikurssille ja heti”. Rakas Mirella, ohjelmassa sanottiin lettuce ja käännöksessä salaattia. Kelaa taaksepäin ja kuuntele uudelleen. (4)

On selvää, että myös ammattilaiset voivat arvioida käännösten laatua kielellisestä näkökulmasta. Se ei suinkaan ole maallikoiden yksinoikeus, mutta maallikot voivat kokea sen kaksinaamaiseksi.

8.3.4 Millainen on huono käännös?

Kääntäjät määrittelevät blogeissa myös sen, millainen on heidän mielestään laadullisesti riittämätön käännös. Kirjoituksessa ”Kelpaavatko automaattiset tekstitykset?” kuvaillaan konekäännöstä, jossa on käytetty englanninkielistä alkutekstiä pohjana muille käännöksille (ns. kakkoskäännös):

Esimerkki 89

Jos ajastukseen ja repliikkijakoon ei koske, lopputulos on tietenkin kaoottinen. Tekstit vilisevät ruudussa sitä tahtia, ettei kuvaa ehdi katsoa lainkaan. Kuitenkin käännösten teettäjien mielestä tämä ilmeisesti on tarkoituksenmukaista, ja tietenkin halpaa, koska kääntäjälle voi maksaa vähemmän ajastustyön jäädessä kokonaan väliin. (1)

Postauksessa ”Netflixin käännösstrategiassa on toivomisen varaa” kuvataan nopeasti tehtyä käännöstä:

Esimerkki 90

Kiireessä tehdyn käännöksen tunnistaa levottomasta ajastuksesta, tiivistämisen puutteesta, värittömästä kielestä ja vieraan kielen kaltaisista rakenteista. Tavallinen katsoja ei välttämättä huonoa käännöstä huomaa, ainakaan jos siinä ei ole räikeitä käännösvirheitä. (10)

Epättydyttävän käännöksen tunnistaa siis siitä, että se ei ole synkroninen kuvan kanssa, katsojan on vaikea seurata sitä, siinä on vieraita rakenteita ja on muutenkin silmiinpistävä vieraudellaan ja epä-

luonnollisuudellaan. Toisaalta Markus Trapp kritisoi mielestään epäonnistunutta elokuvan nimen käännöstä:

Esimerkki 91

Die schlechte Titelübersetzung der deutschen Verwertung (warum um Gottes Willen übersetzt man «Head in the Clouds» mit «Die Spiele der Frauen»?!) und die Positionierung im Mitternachtsprogramm durch die ARD tun ihr Übriges dazu, dass dieser Film heute Nacht sicher nicht viele Zuschauer haben wird. (14)

Ilmeisesti hänen mielestään käännöksen tulisi olla mahdollisimman lähellä alkuperäistä. Kääntäjät ovat sisäistäneet kotouttavan käännösstrategian ja muodollisen ekvivalenssin varsin syvällisesti.

8.4 Idealistikääntäjät

Kenties merkittävin ero keskustelujen ja blogien välillä on se, että ainoastaan blogeista löytyi kommentteja, joissa puhutaan kääntämisestä ideologisena toimintana. Näillä kääntäjillä ei ole pelkästään tarve tehdä kääntämistä ammatikseen ja saada siitä toimeentuloa, vaan heillä on tiettyjä poliittisia ja ideologisia tavoitteita, joita he haluavat edistää käännöksissään. *Av-kääntäjät.fi*-blogi on tosin jo itsessään melko poliittinen, koska blogissa kirjoitetaan jatkuvasti kääntäjien alhaisesta arvostuksesta ja tarpeesta tehdä av-kääntämisestä järjestäytyneenä ammatti työehtoineen. Kääntämistä tarkastellaan kuitenkin ensisijaisesti ansiotyön näkökulmasta. Markus Trappin *Text & Blog*-blogissa sen sijaan on paljon viitteitä siitä, että kääntäminen on myös poliittista toimintaa ja Trapp kokeekin tärkeäksi ottaa kantaa erilaisiin yhteiskunnallisiin kysymyksiin käännöstensä kautta. Hän näyttää valikoidenkin käännöksiä sen mukaan, miten ne linkittyvät hänen omaan elämänsä elämänsä elämään. Onkin tavallista, että hän kirjoittaa käännöksistään kertoessaan samalla myös ilmiöistä, joita käännettyt elokuvat ja ohjelmat käsittelevät. Postauksessa ”Tuareg-Doku auf arte: Leben in Wüste und Stadt“ hän kannustaa blogin lukijoita tutustumaan aavikolla elävän alkuperäiskansan elämään:

Esimerkki 92

Als visuelle Einstimmung auf das Thema der Tuareg mag diese musikalisch unterlegte Bilderserie dienen: Tuareg People, die wesentlichen Informationen über dieses faszinierende Volk gibt der bereits verlinkte Wikipedia-Artikel. (12)

Kommenttiosiossa hän kertoo tuaregien ajankohtaisesta tilanteesta. Postauksessa ”Kolumbien-die Jagd nach dem Smaragd” Trapp kehottaa hankkimaan tietoa kääntämänsä dokumentin aiheesta, Kolumbiasta. Kirjoituksessa ”Aktuelle Übersetzung: Der lange Weg der Hoffnung“ Trapp puolestaan kuvailee laittomien maahanmuuttajien elämää ja vaikeuksia.

Esimerkki 93

Ein deutschsprachiges Blog aus Kolumbien berichtet übrigens kontinuierlich von dort: das Kolumbien-Blog. Wer in dem Gruppenblog schreibt, wird auf dieser Autorensseite aufgeführt. Vielleicht fühlt sich ja der eine oder die andere durch den Dokumentarfilm animiert sich näher mit den politischen und sozialen Bedingungen des südamerikanischen Landes zu beschäftigen. (16)

Esimerkki 94

Die vergangenen Jahre waren die Dokumentarfilme über Lateinamerika, die ich für arte aus dem Spanischen übersetzt habe (siehe Text & Web), immer sehr hart. Damit meine ich, sie hatten stets sehr ernste Themen. Es ist unglaublich, was die Menschen auf sich nehmen, um der Not ihrer Existenz zu entfliehen. Um das vermeintlich gelobte Land USA zu erreichen. (20)

Markus Trapp kertoo myös kirjoittavansa toista blogia *Text & Blogin* lisäksi. *CiberaBlog* keskittyy Espanjan, Portugalin ja Latinalaisen Amerikan kulttuureihin ja yhteiskuntiin, ja Trapp kirjoittaa sitä yhteistyössä muiden alan asiantuntijoiden kanssa. Kirjoituksessa ”Bremer Sprachblog - Plädoyer für OmU” Trapp ottaa erittäin vahvasti kantaa tekstitysten puolesta av-käännösmuotona. Tämä liittyy siihen, että Trappin kotimaa Saksa on perinteisesti dubbausmaa. Hän toteaa:

Esimerkki 95

Und voll des Lobes bin ich für ein Plädoyer der Sprachblogger, das mir auch sehr am Herzen liegt, ein Plädoyer für OmU: „Darum mein Appell an die Programmdirektoren der deutschen Fernsehsender: Versuchen Sie es doch mal mit O(riginal)m(it)U(ntertiteln)! Oder nutzen Sie bitte wenigstens die technische Möglichkeit des Zweikanaltons nicht nur für jeden 50. Film. Das kann so teuer nicht sein, wenn Sie die zweite Tonspur nicht produzieren, sondern nur mit ausstrahlen müssen! Ich würde auch den Lehrerverbänden raten, sich dafür einzusetzen, denn je öfter man eine Sprache hört, desto schneller lernt man sie.” (17)

Lopuksi on huomautettava, että Trappia tuskin voidaan pitää tyypillisenä av-kääntäjänä, sillä kääntäminen on ollut hänelle sivutyö päivätyön ohessa. Lisäksi hän on kääntänyt pääasiassa dokumenttisarjoja ja dokumenttielokuvia Latinalaiseen Amerikkaan ja Espanjaan liittyvistä teemoista. Tietysti on mahdollista, että hän on kääntänyt muutakin, mutta ei vain mainitse sitä blogissaan. Tämän tut-

kielman kannalta olennaista on kuitenkin, että Trappilla on huomattavasti erilainen ote laadun tarkasteluun.

8.5 Yhteenveto

Blogeissa aineistonani oli ainoastaan kaksi eri blogia, ja toisessa näistä kirjoittaja oli koko ajan sama. *Av-kääntäjät.fi*-blogilla on kaksi ylläpitäjää, sekä vaihtuva joukko vierailevia kirjoittajia. Näin ollen kommentoijien yhteismäärä on paljon pienempi kuin keskusteluissa. Blogeissa näkyikin selviä eroja keskusteluihin verrattuna. Kommenteissa ei tyydytä pelkästään puhumaan laadusta yleisellä tasolla, vaan niissä myös määritellään laadun olemusta. Blogeissa tuli esille mm. ajatus kääntämisestä yhteistyönä, jossa kääntäjät voivat tarvittaessa huolehtia esim. tyylien ja kielen yhtenäisyydestä. Luovuus ja kielen rikkaus sekä epäsovinnaisenkin kielen käyttö mainittiin laadun tunnusmerkeinä. Ajastus ja repliikkien jakaminen mielekkäiksi kokonaisuuksiksi mainittiin usein.

Av-kääntämisessä on paljon haasteita, esim. tarve tiivistää puhuttua huomattavasti ja tarvittaessa muuttaa vaikkapa alkuperäistekstin tyyliä paremmin kohdekulttuuriin sopivaksi. Blogeissa huomattavaa on, että kääntäjät ovat selvästi sisäistäneet ajatuksen katsojaystävällisyydestä ja käännöksen näkymättömyydestä. Hyvän käännöksen tulee olla sujuva ja mahdollisimman huomaamaton. Sen ei tule olla liian vieras eikä se saa tuntua käännökseltä. Näin ollen perinteinen ajatus kääntäjän näkymättömyydestä näyttää olevan osa myös kääntäjien ihanteita. Toisaalta av-kääntäjät mieltävät itsensä autonomisiksi ammattilaisiksi, jotka haluavat vaikuttaa oman työnsä arviointiin. Kääntäjät saattavat ajatella, että he osaavat parhaiten määritellä, minkälainen on hyvä käännös ja millaisilla työskentelytavoilla hyviä käännöksiä tuotetaan.

9. Lopuksi

Av-käännösalan tutkimuksesta on viime vuosina tullut eräänlainen trendiaihe, ainakin Suomessa. Av-käännösalan kenttää on kartoitettu av-käännösalan verkostojen näkökulmasta, vastaanottotutkimuksen avulla sekä av-käännösten laatuun vaikuttavien seikkojen tutkimuksen avulla. Tämän tutkimuksen erottaa aiemmista tutkimuksista se, että tutkimusaineistona ovat nimenomaan verkkokeskustelut sekä blogit. Länsimaiset teolliset yhteiskunnat ovat muuttumassa voimakkaasti Web 2.0:n ja sosiaalisen median vaikutuksesta. Vaikka sosiaalinen media saattaa herättää ihmisissä myös ennakkoluuloja ja ärtymistä, on sen avulla relevanttia tutkia vaikkapa tietyn ammattiryhmän käsityksiä työstään.

Uusien viestintäteknologioiden huomioiminen on relevanttia toisestakin syystä. Uusi media ja tiedonvälityksen muodot ovat johtaneet siihen, että maailmastamme on tullut jatkuvasti pienempi. Yritykset voivat päättää, missä ne toimivat, palkkaavatko ne vakituisia työntekijöitä vai freelance-reita tai teettävätkö ne työt oman yrityksen sisällä vai alihankkijoiden avulla. Yleensäkin työelämä on muuttunut monimuotoisemmaksi.

Mediamuutos ja globalisoituminen vaikuttavat kääntämiseen myös siten, että viihdetarjonta ja näin myös käännettävien ohjelmien määrä on kasvanut hyvin voimakkaasti. Tämä on osaltaan koventanut hintapaineita, koska käännösten määrän lisääntyessä yritykset eivät luonnollisesti ole halukkaita maksamaan käännoksistä yhtä paljon kuin aiemmin. (Järvenpää 2012.) Suurten käännösalan yritysten käyttö alihankkijoina ei suinkaan johdu pelkästään yritysten voitontavoittelusta tai ahneudesta, vaan käytännön tarpeista. Laajojen, jopa satoja kieliä käsittävien projektien hallinnointi olisi vaikeaa yksittäiselle freelancerille (Abdallah-Koskinen 2007, 675). Myöskään suurten in-house-osastojen ylläpito ei ehkä ole aina kustannustehokasta.

Käännöstieteellisessä tutkimuksessa olisi hyvä ottaa huomioon, että käännösala on muuttunut mahdollisesti pysyvästi. Käännösmarkkinat ovat laajalti jakaantuneet edulliseen massatuotantoon sekä kalliimpiin premium-käännöksiin (Lossner 2014). Jälkimmäinen segmentti on yksittäiselle kääntäjälle luonnollisesti tuottavampi, mutta myös edullisemmille käännöksille on kysyntää.

Kääntäjien koulutuskaan ei ole välttämättä pysynyt rajun muutoksen tahdissa. Laajalti humanistinen kääntäjänkoulutus ei useinkaan pysty valmistamaan tulevia kääntäjiä siihen, mitä työmarkkinoilla on edessä. Käytännön huomioimatta jättäminen kääntäjien koulutuksessa edesauttaa kääntäjien aseman heikentymistä, koska kääntäjät eivät aina ymmärrä markkinoiden luonnetta ja niitä vaatimuksia, joita se kääntäjälle asettaa (Schopp 2012, 328).

Tämän tutkimuksen perusteella kääntäjät hahmottavat laadun varsin moniulotteisesti. Kääntäjille tärkeää on se, että he tuottavat kyseiseen tilanteeseen sopivaa, nykyaikaista ja rikasta kieltä, joka vastaa katsojien tarpeita. Vaikka yksittäisiin virheihin puuttumista ammattilaisten keskuudessa usein paheksutaankin, on myös termien ja faktojen oikeellisuus kääntäjille tärkeää. Tutkimani av-kääntäjät ovat myös ylpeitä omasta työstään, ja heillä on vahva ammatti-identiteetti. Ongelmallista on, mikäli kääntäjät kokevat, etteivät he saa vaikuttaa riittävästi omaan työhönsä. Esimerkiksi ns. kakkoskäännösten käyttö on suomalaisille kääntäjille työn laatua ja mielekkyyttä heikentävä seikka. Käsitykset laatuun vaikuttavista tekijöistä ovat eri maista tulevilla kääntäjillä muutenkin melko samantyyppisiä, mikä osoittaa av-käännösalan muutosten globaalien luonteen.

Tässä tutkimuksessa tuli ilmi myös se, että kääntäjät pyrkivät ajoittain sulkemaan maallikot ulkopuolelle, esimerkiksi arvioitaessa, kuka on pätevä määrittelemään käännöksen laatua. Kääntäjät saattavat ajatella, että ainoastaan he kykenevät määrittelemään laadun. Ei ole myöskään yllättävää, että konekäännöksiin ja harrastelijakäännöksiin suhtaudutaan erittäin kriittisesti. On kuitenkin varsin epätodennäköistä, että nykyinen kehitys pystyttäisiin pysäyttämään. Konekäännösten merkitys lisääntyy jatkuvasti, ja jossain vaiheessa kääntäjien työnkuva voi siirtyä yhä enemmän konekäännösten tarkastamiseen ja post-editoinnin suuntaan (Järvenpää 2014). Alan suuntaukset olisikin hyvä ottaa huomioon jo käännöstieteellisessä opetuksessa ja tutkimuksessa, jotta alalle suuntaavat olisivat tietoisempia ammatin eri aspekteista.

Av-kääntäjillä on myös muita motiiveja työn tekemiseen kuin perinteinen ammatin harjoittaminen ja toimeentulon ansaitseminen. Joillekin av-kääntäjille on tärkeää, että he haluavat edistää tiettyjä tärkeinä pitämiään tavoitteita, ja kiinnittää ihmisten huomion heille läheisiin aiheisiin. Ideologisten seikkojen lisäksi myös rakkaus kieleen ja kulttuurien väliseen viestintään on syy av-kääntäjän ammatin valitsemiseen ja siinä jatkamiseen. Erityisesti suomalaisilla av-kääntäjillä korostuu heidän tärkeä roolinsa rikkaan ja monipuolisen suomen kielen säilyttäjinä sekä suomalaisen tekstityskulttuurin ylläpitäjinä. Oman ammatin arvostaminen ja sen tärkeyden ymmärtäminen antaa kääntäjille

myös voimaa jaksaa työssä puutteellisista työskentelyolosuhteista ja vähäisestä arvostuksesta huolimatta.

Jatkossa olisi aiheellista tutkia sitä, miten kääntäjien ja toimeksiantajien laatukäsitykset saataisiin yhdistettyä. Monet av-kääntäjät kokevat jo nyt eettistä stressiä työskennellessään laadun ja tehokkuuden ristipaineessa. Käännöstieteellisellä tutkimuksella onkin haasteena selvittää, miten käännösten laatu ja kääntäjien hyvinvointi voidaan turvata nykyisissä tuotantoverkostoissa, ja miten uusia teknologioita voidaan hyödyntää tehokkaasti ja laatua edistävällä tavalla.

Maailma on muuttunut pysyvästi, eikä menneisyyden haikaileminen edesauta alan kestävästä kehitystä. Laadun turvaaminen vaatii eri tahojen yhteistyötä ja koko käännöksen laatukäsitteen tarkempaa määrittelyä. Tähän on nyt ainutlaatuinen mahdollisuus. Nähtäväksi jää, miten käännöstieteellinen tutkimus tulee vastaamaan uusiin haasteisiin.

Aineistolähteet

- Av-kääntäjät. fi. <http://www.av-kaantajat.fi/>. Luettu 4.2. 2013.
- Av-kääntäjät.fi. Kehu käännöstä-palvelu. http://www.av-kaantajat.fi/katsojalle/kehu_kaannosta/. Luettu 22.10.2014.
- CiberaBlog. <http://blog.cibera.de/>. Luettu 22.10.2014.
- Proz.com – The translation workplace. <http://www.proz.com/>. Luettu 4.2. 2013.
- Proz.com Translation jobs. <http://www.proz.com/translation-jobs/>. Luettu 22.10.2014.
- Proz.com Kudoz- Term Help for Translators. <http://www.proz.com/kudoz/>. Luettu 22.10.2014.
- Trapp Markus 2004-2014. Text & Blog- Das Weblog von Markus Trapp. <http://textundblog.de/>. Luettu 22.2.2013.
- XING-Das professionelle Netzwerk. <http://www.xing.com/de>. Luettu 22.2.2013.

Lähteet

- Aapo Robert 2005. *Internetin keskustelukulttuurit- tutkimus internet-keskusteluryhmien viesteissä rakentuvista puheen tavoista, tulkinnoista ja tulkinnan kehyksistä kommunikaatioyhteiskunnassa*. Joensuun yliopiston humanistisia julkaisuja 39, Joensuu.
- Abbas Yasmine & Dervin Fred (toim.) *Digital technologies of the self*. Cambridge Scholars Publishing, Newcastle-upon-Tyne.
- Anderman, Gunilla & Rogers Margaret. *Translation Today: Trends and Perspectives*. Multilingual Matters, Clevedon.
- Abdallah Kristiina 2010. Translators' Agency in Production Networks. Tuija Kinnunen & Kaisa Koskinen (toim.). 11–46.
- Abdallah, Kristiina 2011. Towards Empowerment- Students' Ethical Reflections on Translating in Production Networks. *The Interpreter and Translator Trainer* 5:1. 129-154.
- Abdallah, Kristiina 2012. *Translators in Production Networks. Reflections on Agency, Quality and Ethics*. Väitöskirja. Itä-Suomen yliopisto, Joensuu.

Abdallah Kristiina & Koskinen Kaisa 2007. Managing Trust: Translating and the Network Economy. *Meta* 52:4. 673-687.

Alvarez Roman & Carmen-Africa M. Vidal (toim.) *Translation, Power, Subversion*. Multilingual Matters. Clevedon. 10-24.

Arrojo Rosemary 1995. The "death" of the author and the limits of the translator's visibility. Mary Snell-Hornby, Zuzana Jettmarova & Klaus Kaindl (toim.) *Translation as Intercultural Communication: selected papers from the EST Congress, Prague 1995*. John Benjamins Publishing Company, Amsterdam/Philadelphia. 21-32.

Aulavuori-Rosvall, 2012. *Näin av-käännös syntyy*. Saatavilla www-muodossa: http://www.av-kaantajat.fi/katsojalle/nain_av-kaannos_syntyy/. Luettu 8.11.2012.

Austermühl, Frank 2006. The Marginalization of Translators in the Language Industry – Challenges for Translation Professionals, Teachers, and Researchers; paper presented at a conference entitled Roles and Identities of Translators and Interpreters in the 21st Century: Working between Front-lines, The Chinese University of Hong Kong. 19-20.1.2006.

Baker Mona 2006. *Translation and Conflict- A Narrative Account*. Routledge, Lontoo/New York.

Bassnett Susan 1996. The Meek or the Mighty: Reappraising the Role of the Translator. Roman Alvarez & Vidal M. Carmen-Africa (toim.) *Translation, Power, Subversion*. Multilingual Matters, Clevedon. 10-24.

Birchmeier Zachary, Dietz-Uhler Beth & Stasser Garold (toim.) 2011. *Strategic Uses of Social Technology. An Interactive Perspective of Social Psychology*. Cambridge University Press, Cambridge.

Brabazon Tara (toim.) 2008. *The Revolution Will Not Be Downloaded. Dissent in the digital age*. Chados Publishing, Oxford.

Castells Manuel 2001. *The Internet galaxy: Reflections on the Internet, Business and Society*. Oxford University Press, Oxford.

Cattrysse Patrick 2001. Part I: Concepts: Multimedia & Translation: Methodological Considerations. Gambier, Yves & Gottlieb, Henrik (toim.) *(Multi)Media Translation. Concepts, Practises & Research*. John Benjamins Publishing Company. Philadelphia.

Chaume, Frederic 2004. Film Studies and Translation Studies: Two Disciplines at Stake in Audio-visual Translation. *Meta* 49: 1. 12-24.

Chesterman, Andrew 1997. *Memes of Translation. Spread of Ideas in Translation Theory*. John Benjamins Publishing Company, Amsterdam/Philadelphia.

Chesterman, Andrew 2001. Proposal for a Hieronymic Oath. *The Translator* 7:2. 139-154.

Chesterman Andrew 2009. The Name and Nature of Translation Studies. *Hermes-Journal of Language and Communication Studies*. 42. 13-21.

Chiaro, Delia 2008. Issues of Quality in Screen Translation: Problems and Solutions. Teoksessa: Chiaro Delia, Heiss Christine & Chiara Bucaria (toim.) *Between Text and Image. Updating Research in Screen Translation*. John Benjamins Publishing Company, Amsterdam/ Philadelphia. 241-256.

Chiaro Delia, Heiss Christine & Chiara Bucaria (toim.) 2008. *Between Text and Image. Updating Research in Screen Translation*. John Benjamins Publishing Company, Amsterdam/ Philadelphia.

Chriss Roger 2006/1995. *Translation as a Profession*. Saatavilla [www-muodossa: http://www.huntrans124.com/chriss.pdf](http://www.muodossa.com).

Dam Helle v. & Korning Zethsen, Karen 2009. Translation Studies: Focus on the Translator- introduction to the thematic section. *Hermes-Journal of Language and Communication* 42.

Dam Helle v. & Korning Zethsen, Karen 2010. Translator Status-Helpers and Opponents in the ongoing Battle of an emerging Profession. *Target* 22:2. 194-211.

DePalma Donald, Rudavin Oleg & Sabel Barbara 2009. Chancen der Globalisierung. Entwicklung des Übersetzungsmarktes. *MDÜ- Fachzeitschrift für Dolmetscher und Übersetzer* 55:2. 10-13.

Derber Charles 1982. *Professionals as Workers: Mental Labor in Advanced Capitalism*. G.K. Hall, Boston.

Dervin Fred & Abbas Yasmine 2009. Introduction. Yasmine Abbas & Fred Dervin (toim.) *Digital technologies of the self*. Cambridge Scholars Publishing, Newcastle-upon-Tyne. 1-11.

Diaz Cintas, Jorge 2003. Audiovisual Translation in the Third Millenium. Anderman, Gunilla & Rogers Margaret. *Translation Today: Trends and Perspectives*. Multilingual Matters, Clevedon. 192-203.

Diaz Cintas, Jorge 2004. Subtitling: The long Journey to academic Acknowledgement. *Journal of Specialized translation* 1. 50-70.

Diaz Cintas, Jorge & Remael Aline 2007. *Audiovisual Translation: Subtitling*. St.Jerome Publishing, Manchester.

Fawcett Peter 1995. Translation and Power Play. *The Translator* 1:2. 177-192.

Fernbeck Jan 1997. The Individual within the Collective: Virtual Ideology and the Realization of Collective Principles. Steven G. Jones (toim.) *Virtual Culture: Identity & Communication in Cyber-society*. SAGE Publications, London/Thousand Oaks/Delhi. 36-54.

Fuentes Luque, Adrian 2003. An Empirical approach to the Reception of AV Translated Humour: A Case Study of the Marx Brothers' Duck Soup. *The Translator* 9:2. 293-306.

Gambier, Yves 1994. Audio-visual Communication: Typological Detour. Teoksessa Dollerup, Cay & Lindegaard, Annette: *Teaching translation and interpreting 2: insights, aims, visions: papers from the Second Language International Conference, Elsimore, Denmark, 4-6 June 1993*. John Benjamins Publishing Company, Elsimore. 261-274.

- Gambier, Yves 2007. Audiovisuaalisen kääntämisen tutkimuksen suuntaviivoja. Oittinen Riitta & Tuominen Tiina (toim.) *Olellaisen äärellä: johdatus audiovisuaaliseen kääntämiseen*. Tampere University Press, Tampere. 73-115.
- Gambier, Yves & Gottlieb, Henrik (toim.) 2001. *(Multi)Media Translation. Concepts, Practises & Research*. John Benjamins Publishing Company. Philadelphia
- Gottlieb Henrik 1994. Subtitling: people translating people. Dollerup Cay & Lindegaard Annette (toim.) *Teaching translation and interpreting 2: insights, aims, visions: papers from the Second Language International Conference Elsinore, Denmark, 4-6 June 1993*. John Benjamins Publishing Company, Elsimore. 261-274.
- Gouadec, Daniel 2007. *Translation as a Profession*. John Benjamins Publishing Company, Amsterdam/Philadelphia.
- Green Melanie C. & Carpenter Jordan M. 2011. Trust, deception and identity on the internet. Zachary Birchmeier, Beth Dietz-Uhler & Garold Stasser (toim.) *Strategic Uses of Social Technology. An Interactive Perspective of Social Psychology*. Cambridge University Press, Cambridge. 40-62.
- Guedes Bailey, Olga, Cammaerts, Bart & Carpentier, Nico 2008. *Understanding Alternative Media*. McGraw Hill Open University Press, New York.
- Hajmohammed, Ali 2004. The Viewer as the Focus of Subtitling- Towards a Viewer-oriented Approach. *Translation Journal* 8:2.
- Hansen Gyde, Malmkjaer Kirsten & Gile Daniel (toim.) 2004. *Claims, Changes and Challenges in Translation Studies: Selected contributions from the EST Congress, Copenhagen 2001*. John Benjamins Publishing Company, Amsterdam/Philadelphia.
- Hartama-Heinonen, Ritva 2008. Multisemiotiikka, intersemioosi ja kääntäminen. Helin, Irmeli & Yli-Jokipii Hilikka (toim.) *Kohteena käänös. Uusia näkökulmia kääntämisen ja tulkkauksen tutkimiseen ja opettamiseen*. Helsingin yliopisto, Käännöstieteen laitos. 113-129.
- Heinonen Sirkka. 2009. *Sosiaalinen media - Avauksia nettiyhteisöjen maailmaan ja vuorovaikutuksen uusiin muotoihin*. TUTU-e-JULKAISUJA 1/2009. Saatavilla pdf-muodossa: http://www.tse.fi/FI/yksikot/erillislaitokset/tutu/Documents/publications/eTutu_2009-1.pdf
- Helin, Irmeli 2008. Av-median ja kääntämisen kulttuuriset kontekstit. Helin, Irmeli & Yli-Jokipii Hilikka (toim.) *Kohteena käänös. Uusia näkökulmia kääntämisen ja tulkkauksen tutkimiseen ja opettamiseen*. Helsingin yliopisto, Käännöstieteen laitos. 131-148.
- Helin, Irmeli & Yli-Jokipii Hilikka (toim.) 2008. *Kohteena käänös. Uusia näkökulmia kääntämisen ja tulkkauksen tutkimiseen ja opettamiseen*. Helsingin yliopisto, Käännöstieteen laitos.
- Herring Susan C., Scheidt Lois Ann, Kouper Inna & Wright Elijah 2007. Longitudinal Content Analysis of Blogs: 2003-2004. Mark Tremayne (toim.) *Blogging, Citizenship and the Future of Media*. Routledge, Lontoo/New York.
- Holmes James S. 1994/2000. The Name and Nature of Translation Studies. Lawrence Venuti (toim.) *The Translation Studies Reader*. Routledge, Lontoo/New York. 172-185.

Holz-Mänttari Justa 1984. *Translatorisches Handeln: Theorie und Methode*. Suomalainen Tiedeakatemia, Helsinki.

House, Juliane 2009. *Translation*. Oxford, Oxford University Press.

Youyi Huang 2005. Translation quality and the responsibility of professional associations. Leena Salmi & Kaisa Koskinen (toim.) *Proceedings of the XVII World Congress. International Federation of Translators*. FIT Paris/Tampere. 51-55.

Ihander Anna-Maija & Sorsa Jukka 2010. *Av-käännösallalla tuulee- Hikipajojen varjosta yhteiseen rintamaan*.

Saatavilla www.muodossa:http://www.av-kaantajat.fi/katsojalle/av-kaannosalalla_tuulee/ Luettu 25.11.2012.

Il Segno di Caino – The Translator`s Hall of Shame. ProZ.com -"Translation Industry Jobs" Board. <http://segnodicaino.blogspot.fi/2010/02/prozcom-translation-industry-jobs-board.html>. Luettu 4.2.2013

Immonen, Leena 2008. *Sanojen matkassa kuvatilaan*. Helsingin yliopisto, Käännöstieteen laitos.

Jones Steven G. (toim.) *Virtual Culture: Identity & Communication in Cybersociety*. SAGE Publications, London/Thousand Oaks/Delhi. 36-54.

Jüngst, Heike 2010. *Audiovisuelles Übersetzen*. Ein Lehr- und Arbeitsbuch. Narr, Tübingen.

Juva Kersti 2005. Kotimaani on Suomi. Rikman Kristiina (toim.) *Suom.huom. Kirjoituksia kääntämisestä*. WSOY, Helsinki. 10–28.

Jäckel Anne 2001. The Subtitling of *la Haine* – A Case Study. Gambier, Yves & Gottlieb, Henrik (toim.) *(Multi)Media Translation. Concepts, Practises & Research*. John Benjamins Publishing Company. Philadelphia

Jänis Marja 2004. Kääntämisen laatu. Riitta Oittinen & Pirjo Mäkinen (toim.) *Alussa oli käännös*. 67-81.

Järvenpää Eeva 2014. Käännöskone tarvitsee ihmistä. *Hämeen Sanomat*. 19.8.2014.

Katan David 2009. Translation Theory and Professional Practice: A Global Survey of the Great Divide. *Hermes* 42:7. 111-153.

Keen Andrew 2007. *The Cult of The Amateur- how today`s internet is killing our culture*. Doubleday, New York.

Kinnunen Tuija & Koskinen Kaisa 2010b. Introduction. Kinnunen Tuija & Koskinen Kaisa 2010. *Translators` Agency*. Tampere Studies in Language, Translation and Culture. Series B 4. Tampere University Press; Tampere.

Kinnunen Tuija & Koskinen Kaisa (toim.) 2010a. *Translators` Agency*. Tampere Studies in Language, Translation and Culture. Series B 4. Tampere University Press; Tampere.

- Kokkola, Sari 2007. Elokuvan kääntäminen kulttuurikuvien luojana. Teoksessa Oittinen Riitta & Tuominen Tiina (toim.) *Olellaisen äärellä: johdatus audiovisuaaliseen kääntämiseen*. Tampere University Press, Tampere. 202-221.
- Koolstra, Cees M., Peeters, Allerd L. & Spinhof, Herman 2002. The Pros and Cons of Dubbing and Subtitling. *European Journal of Communication* 17:3. 325-354.
- Koskinen, Kaisa 2000a. *Beyond Ambivalence: Postmodernity and the Ethics of Translation*. Tampereen yliopisto, Tampere.
- Koskinen Kaisa 2000b. Institutional Illusions- Translating in the EU Commission. *The Translator* 6:1. 49-65.
- Kotilainen Sirkku (toim.) *Suhteissa mediaan*. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä, Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja, no. 99.
- HS 2012. Kääntäjät paheksuvat MTV Mediaa. *Helsingin Sanomat*. 28.9.2012.
- Lietsala Katri & Sirkkunen Esa 2008. *Social media- Introduction to the tools and processes of the participatory economy*. Hypermedia Laboratory Series 17. Tampere University Press, Tampere.
- Lievrouw Leah A. 2011. *Alternative and Activist New Media*. Digital and Society Series. Polity Press, Cambridge/Maiden.
- Lossner Kevin 2012. How low can ProZ go? Saatavilla [www-muodossa: http://www.translationtribulations.com/2012/01/how-low-can-proz-go.html](http://www.muodossa.com/2012/01/how-low-can-proz-go.html).
- Lossner Kevin 2014. Post-slavery bondage and poverty. Saatavilla [www-muodossa: http://www.translationtribulations.com/2014/08/post-slavery-bondage-and-poverty.html](http://www.muodossa.com/2014/08/post-slavery-bondage-and-poverty.html).
- LTC (The Language Technology Centre) 2009. Study on the size of the language industry in the EU. DGT-ML Studies 08. Euroopan komission käännöstoimen pääosasto DGT. Brysseli.
- Lugmayr Artur, Franssila Helja, Näränen Pertti, Sotamaa Olli, Vanhala Jukka & Yu Zhiwen 2012. *Media in the Ubiquitous Era. Ambient, Social and Gaming Media*. Information Science Reference, Hershey.
- Chan, Andy Lung Jan 2005. Why are most Translators underpaid? *Translation Journal* 9:2.
- Luostarinen Matti 2010. *Uusi mediayhteiskunta: Blogit ja sosiaalinen media innovaatioyhteiskunnan muutoksessa*. Books On Demand GmbH, Helsinki.
- McDonough Dolmaya, Julie 2011. A Window into the Profession- What Translator Blogs have to offer Translation Studies. *The Translator* 17:1 77-104.
- McDonough Julie 2007. How do Language Professionals Organize Themselves? An Overview of Translation Networks. *Meta* 52:4. 793-815.

- Mera Miguel 1998. Read my lips: Re-evaluating subtitling and dubbing in Europe. *Links & Letters* 6, 1999. 73-85.
- Morozov Evgeny 2011. *The Net Delusion- The Dark Side of Internet Freedom*. Public Affairs, New York.
- Munday Jeremy 2009. *Introducing Translation Studies- Theories and Applications*. Routledge, Lontoo/New York.
- Nida Eugene 2000. Principles of Correspondence. Lawrence Venuti (toim.) *The Translation Studies Reader*. Routledge, Lontoo/New York. 126-140.
- Nida Eugene 1969/1989. Science of Translation. Andrew Chesterman (toim.) *Readings in Translation Theory*. Finn Lectura, Helsinki.
- Nikkanen Hanna 2012. Kutsuvieras: Nazisin taistelulle saa nauraa. *Journalisti*. 88:18. 3.
- Niemi-Pynttari, Risto 2009. 'Fleimaus, epäkohteliaisuus vai leikillisuus: verkossa kiistelyn taidosta'. Kotilainen Sirkku (toim.) *Suhteissa mediaan*. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä, Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja, no. 99. 115-132.
- Oittinen Riitta & Tuominen Tiina (toim.) 2004. *Olellaisen äärellä: johdatus audiovisuaaliseen kääntämiseen*. Tampere University Press, Tampere.
- Oittinen Riitta & Mäkinen Pirjo (toim.) 2004. *Alussa oli käänös*. Tampere University Press, Tampere.
- Olohan, Mauve (toim.) 2000. *Intercultural Faultlines. Research Models in Translation Studies I. Textual and Cognitive Aspects*. St.Jerome Publishing, Manchester.
- Paakkinen Jouni 2003. Yhdeksänmetrinen maasika. Atena Kustannus Oy, Jyväskylä.
- Pellonperä, Aino 2012. Av-kääntäjien laajentuva työnkuva. Saatavilla www-muodossa: http://www.av-kaantajat.fi/katsojalle/av-kaantajien_laajentuva_tyonkuv/ Luettu 19.9. 2012.
- Perez-Gonzalez Luis 2012. Amateur subtitling and the pragmatics of spectatorial subjectivity. *Language and intercultural communication*. 12:4. 335-352.
- Pym Anthony 1992. *Translation and text transfer: an essay on the principles of intercultural communication*. Peter Lang, Frankfurt am Main.
- Pym Anthony 1995. Translation as a Transaction Cost. *Meta* 40:4. 594-605.
- Pym, Anthony 2000. On Cooperation. Teoksessa Olohan, Mauve (toim.) *Intercultural Faultlines. Research Models in Translation Studies I. Textual and Cognitive Aspects*. St.Jerome Publishing, Manchester. 181-192.
- Pym Anthony 2007. Natural and directional equivalence in theories of translation. *Target* 19:2. 271-194.

- Rikman Kristiina (toim.) 2005. *Suom. huom. Kirjoituksia kääntämisestä*. WSOY.
- Risku Hanna 2004. Migrating from translation to technical communication and usability. Hansen, Gyde, Kirsten Malmkjaer & Daniel Gile (toim.) *Claims, Changes and Challenges in Translation Studies: Selected contributions from the EST Congress, Copenhagen 2001*. John Benjamins Publishing Company, Amsterdam/Philadelphia. 181–195.
- Risku Hanna 2009. *Translationsmanagement: interkulturelle Fachkommunikation im Informationszeitalter*. Narr, Tübingen.
- Risku, Hanna & Dickinson, Angela 2009. Translators as Networkers: The Role of Virtual Communities. *Hermes-Journal of Language and Communication Studies* nr. 42. 49-70.
- Robinson, Douglas 1997. *Becoming a translator: an accelerated course*. Routledge, Lontoo.
- Safran Christian, Garcia-Barrios Victor Manuel & Ebner Martin 2012. The Integration of Aspects of Geo-Tagging and Microblogging in e-Learning. Artur Lugmayr, Helja Franssila, Pertti Näränen, Olli Sotamaa, Jukka Vanhala & Zhiwen Yu. *Media in the Ubiquitous Era. Ambient, Social and Gaming Media*. Information Science Reference, Hershey. 95–110.
- Saksa Silja 2004. *Babelin perilliset- kääntäjien ja kääntämisen historiaa*. Atena Kustannus Oy, Jyväskylä.
- Schleiermacher Friedrich 1813/2007. Eri kääntämismetodeista. Tapani Kilpeläinen (toim.) *Kääntökirja. Kirjoituksia kääntämisen filosofiasta*. Niin & näin, Tampere. 7-36.
- Schlesinger Miriam 2009. Crossing the Divide: What researchers and practitioners can learn from one another. *The International Journal for Translation and Interpreting Research*. 1:1. 1-14.
- Schopp Jürgen 2012. “Sprachberufe“ in Bewegung? Bemerkungen zum Begriff der Professionalität und zu aktuellen Entwicklungstendenzen im Translationswesen. Nissilä, N. & Siponkoski N. (toim.) *Kielet liikkeessä, Språk i rörelse, Languages in Motion, Sprachen in Bewegung*. VAKKI-symposiumi XXXII 11.-12.2.2012. VAKKI Publications 1. Vaasa. 323-334.
- Schubert Thomas & Schrott Gregor 2001. Virtual Communities. *Wirtschaftsinformatik* 43:5. 517-519.
- Sela-Sheffy Rakefet 2005. How to be a (recognized) translator- Rethinking habitus, norms, and the field of translation. *Target* 17:1. 1-26.d
- Serban, Adriana; Matamala, Anna & Lavaur, Jean- Marc (toim.) *Audiovisual Translation in Close-up. Practical and theoretical Approaches*. Peter Lang, Bern.
- Simeoni Daniel 1998. The pivotal status of the translator’s habitus. *Target* 10:1. 1-39.
- Smith Joanne 2008. Putting their life on (the) line: blogging and identity. Brabazon Tara (toim.) *The Revolution Will Not Be Downloaded. Dissent in the digital age*. Chados Publishing, Oxford. 135-144.

Song, Felicia Wu 2009. *Virtual Communities- Bowling Alone, Online Together*. Peter Lang Publishing, New York.

Sprung Robert C. 2000. Introduction. Sprung Robert C. (toim.) *Translating into Success. Cutting-edge strategies for going multilingual in a global age*. John Benjamins Publishing Company, Amsterdam/Philadelphia. ix-xxii.

Sprung Robert C. (toim.) 2000. *Translating into Success. Cutting-edge strategies for going multilingual in a global age*. John Benjamins Publishing Company, Amsterdam/Philadelphia.

Trammell Kaye D. & Keshelashvili Ana 2005. Examining the New Influencers: A Self-Presentation Study of A-List Blogs. *Journalism & Mass Communication Quarterly* 82:4. 168-182.

Tremayne Mark (toim.) 2007. *Blogging, Citizenship and the Future of Media*. Routledge, Lontoo/New York.

Tuomi Jouni & Sarajärvi Anneli 2009. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Kustannusosakeyhtiö Tammi, Helsinki.

Tuominen Tiina 2011. Accidental Readers? Some Observations on the Reception of Subtitled Films. Teoksessa Serban, Adriana; Matamala, Anna & Lavour, Jean- Marc (toim.) *Audiovisual Translation in Close-up. Practical and theoretical Approaches*. Peter Lang, Bern. 189-204.

Tuominen Tiina 2012. *The Art of Accidental Reading and Incidental Listening. An empirical study on the viewing of subtitled films*. Väitöskirja. Tampereen yliopisto, Tampere.

Törrönen Mikko 2008. *Web 2.0: verkon numerologia*. BTS Kustannus, Helsinki.

Vehmas-Lehto Inkeri 2004. Kääntäjän työ. Riitta Oittinen & Pirjo Mäkinen (toim.) *Alussa oli käänös*. Tampere University Press, Tampere. 35-49.

Venuti Lawrence 1995. *The Translator's Invisiblity. A History of Translation*. Routledge, Lontoo/New York.

Venuti Lawrence 1998. *The Scandals of Translation. Towards an Ethics of Difference*. Routledge, Lontoo ja New York.

Venuti Lawrence (toim.) 2000. *The Translation Studies Reader*. Routledge, Lontoo/New York.

Vertanen, Esko 2007. Ruututeksti tiedon ja tunteiden tulkkina. Oittinen, Riitta & Tuominen, Tiina(toim.) *Olellaisen äärellä: johdatus audiovisuaaliseen kääntämiseen*. Tampere University Press, Tampere. 73-115.

Väliäho Tuomo 2012. Kääntäjien joukkopako uhkaa MTV3:n ohjelmien tekstitystä. *Helsingin Sanomat* 26.10.2012.

Zickmund Susan 1997. Approaching the Radical Other: the Discourse Culture of Cyberhate. Steven G.Jones (toim.) *Virtual Culture: Identity & Communication in Cybersociety*. SAGE Publications, London/Thousand Oaks/Delhi. 185-205.

Zoch Annette 2004. Übersetzer- Unsichtbarer Beruf kämpft um Anerkennung. *Stern* 11.9.2004. Saatavilla www-muodossa: <http://mobil.stern.de/wirtschaft/arbeit-karriere/karriere/uebersetzer-unsichtbarer-beruf-kaempft-um-erkennung-529529.html?mobil=1>. Luettu 13.12.2012.

Tutkielmat

Abdallah, Kristiina 2003. *Tekstittämisen laatu ja digiaika - uhkatekijöitä ja ratkaisuja*. Pro gradu-tutkielma. Tampereen yliopisto.

Heikkilä Maija 2010. *Audiovisuaalisten käännösten laatu verkkokeskustelujen aiheena*. Kandidaattitutkielma. Tampereen Yliopisto.

Hietamaa Tarmo. *Kaukoavaruuden kääntäjät: Av-kääntäjien työolojen vaikutus vieraiden maailmojen luonnissa*. Pro gradu –tutkielma. Tampereen yliopisto.

Jaskanen, Susanna 1999. *On the Inside Track to Loserville*. Pro gradu-tutkielma, Helsingin yliopisto. Helsingin yliopiston verkkojulkaisut.

Kurvi Tiina 2013. *Käännöslaatu av-käännösalan kuohunnan jaloissa - Kyselytutkimus av-kääntäjien työoloista*. Pro gradu-tutkielma, Helsingin yliopisto.

Pihlajamäki, Minna 2008. *Alakouluikäiset lapset tekstitysten vastaanottajina*. Pro gradu-tutkielma. Tampereen yliopisto.

Tuominen, Tiina 2002. *Bridget Jonesin kulttuuritöyssyt; Alluusioiden kääntäminen ja reseptio*. Pro gradu-tutkielma. Tampereen yliopisto.

Vuonokari, Tuulikki 2008. *Ruututekstit ja kritiikki*. Pro gradu-tutkielma. Tampereen yliopisto.

,

Liitteet

Taulukko 1.

Av-kääntäjät.fi kes- kustelu	1.Palautteen antami- nen on taitolaji	7 viestiä	6.8. 2010 9.8.2010
Av-kääntäjät.fi kes- kustelu	2. Elokuvakäännökset	11 viestiä	9.11. 2011 10.2. 2012
Av-kääntäjät.fi kes- kustelu	3. Kysymys ”pliiis”- käännöksen käytöstä	10 viestiä	5.3. 2012 24.7. 2012
Av-kääntäjät.fi kes- kustelu	4. Tiivistäminen jos- kus on vähän vaikeaa	9 viestiä	16.08. 2010 11.1. 2011
Av-kääntäjät.fi kes- kustelu	5.”Laadun haasteet käännösalan tuotanto- verkostoissa”	4 viestiä	23.9.2010 29.12. 2010
Av-kääntäjät.fi kes- kustelu	6. Tulevaisuuden am- matti?	7 viestiä	21.5. 2011 24.5. 2011
Av-kääntäjät.fi kes- kustelu	7. EMT file	10 viestiä	16.5. 2012 24.5. 2012
Av-kääntäjät.fi kes- kustelu	8. Keskustelua käännösratkaisuista	14 viestiä	12. 7. 2011 11.1. 2013
Av-kääntäjät.fi kes- kustelu	9. Kysymys elokuvien käännöksistä	9 viestiä	11.10. 2012 4.12. 2012
Av-kääntäjät.fi kes- kustelu	10. Graduni kääntäjien työolojen vaikutukses- ta työntekoon ja työn tuloksiin	1 viesti	9.1. 2013
Proz. com	11. How to make my dream come true of working in subti-	22 viestiä	18. 10. 2010 11. 2. 2011

	ting/dubbing?		
Proz. com	12. Film without subtitles	15 viestiä	7. 7. 2008 13. 11. 2008
Proz. com	13. Some quality issues on subtitling	7 viestiä	26. 8. 2008 8.9. 2008
Proz.com	14. What is it with subtitles to russian films?	4 viestiä	8. 12. 2009 31.1. 2010
Proz. com	15. How long subtitling may take?	11 viestiä	21. 6. 2012 26. 9. 2012
Proz. com	16.Fansubbers research project	14 viestiä	31. 10. 2011 13. 11. 2011
Proz. com	17. Da Vinci Code with English subtitles-Canale 5	4 viestiä	25. 5. 2009 14. 7. 2009
XING Übersetzer-Lounge	18. Fortbildung Untertitelung	24 viestiä	27. 11. 2012 5. 12. 2012
XING Übersetzer-Lounge	19. BDÜ testet Google Translate- jetzt auch in engl. Sprache!	17 viestiä	6. 11. 2012 8. 11. 2012
XING Übersetzer-Lounge	20.Wörtliche Übersetzung eines Films Ausgangssprache Holländisch-Zielsprache Deutsch	8 viestiä	31. 10. 2012 1.11. 2012

Taulukko 2.

Av-kääntäjät.fi blogi	1. Kelpaavatko auto- maattiset tekstitykset?	6 kommenttia	13.11.2010
Av-kääntäjät.fi blogi	2. Vastine BTI:n tuo- reimpiin väitteisiin	6 kommenttia	13.12.2012
Av-kääntäjät.fi blogi	3. Palautteen antami- sesta	2 kommenttia	6.8.2010
Av-kääntäjät.fi blogi	4. Tyhmiä virheitä, tyhmiä palautteita	6 kommenttia	19.5.2010
Av-kääntäjät.fi blogi	5. Laatu on silleen fifty- sixty	2 kommenttia	29.1.2011
Av-kääntäjät.fi blogi	6. Hintaa ja laatu tappeli, kumpi voitti?	Ei kommentteja	23.9.2011
Av-kääntäjät.fi blogi	7. Pelastakaa Bluthit!- Häpeilemätön rakkaus- kirjeeni Sukuvialle	4 kommenttia	29.4.2013
Av-kääntäjät.fi blogi	8. Ristiriitaisia näke- myksiä laadusta ja laa- dunvalvonnasta	1 kommentti	7.5.2013
Av-kääntäjät.fi blogi	9. Muutakin kuin murhia - Henkilökuvassa Petri Griinari	2 kommenttia	16.4.2012
Av-kääntäjät.fi blogi	10. Netflixin kää- nösstrategiassa on toi- vomisen varaa	76 kommenttia	20.10.2012
	11. Willkommen bei		

Text & Blog	den Sch'tis – Übersetzerische Herausforderung für Beate Klöckner & Tanja Frank	14 kommenttia	4.1.2009
Text & Blog	12. Tuareg-Doku auf arte: Leben in Wüste und Stadt	12 kommenttia	11.7.2007
Text & Blog	13. Von der Kunst die Sprache im Untertitel zu übersetzen	4 kommenttia	29.10.2006
Text & Blog	14. Head in the Clouds: Penélope & Charlize in der ARD	2 kommenttia	8. 12. 2009 31.1. 2010
Text & Blog	15. Prof. Neuschäfer über Almodóvars 'Patty Diphusa'	Ei kommentteja	22.9.2008
Text & Blog	16. 'Kolumbien – Die Jagd nach dem Smaragd' auf arte	6 kommenttia	31.3.2008
Text & Blog	17. Bremer Sprachblog: Plädoyer für OmU	2 kommenttia	1.3.2007
Text & Blog	18. Azalai- Im Land der Tuareg	Ei kommentteja	14.5.2006
Text & Blog	19. arte-Doku-Reihe «Die Geschichte Spaniens»	5 kommenttia	14.6.2006
Text & Blog	20. Aktuelle Übersetzung: Der lange Weg der Hoffnung	9 kommenttia	18.12.2009

Deutsche Kurzfassung

Universität Tampere
Fachbereich Sprach-, Translations- und Literaturwissenschaften
Multilinguale Kommunikation und Translationswissenschaft
Translationswissenschaft (Finnisch-Deutsch)

HEIKKILÄ MAIJA: 80691 Die Untertitelungsqualität in den Diskussionen und Blogs von professionellen AV-Übersetzer

Masterarbeit: 90 Seiten
Anhänge: 4 Seiten
Deutsche Kurzfassung: 10 Seiten
Oktober 2014

2 Audiovisuelle Übersetzung und der Stand der Forschung der AV-Übersetzungen

In meiner Masterarbeit habe ich untersucht, was die Qualität der audiovisuellen Übersetzungen eigentlich ist, und wie die professionellen AV-Übersetzer die Qualität begrifflich fassen. Als Ausgangspunkt für diese Studie habe ich die sogenannten AV-Übersetzungen, d.h. audiovisuelle Übersetzungen gewählt.

Hierunter versteht man Untertitel, die in TV-Programmen und Filmen ausgestrahlt werden. Untertitelung ist die bevorzugte Übersetzungsmethode in Finnland und anderen skandinavischen Ländern. Einige Studien haben sogar angedeutet, dass die exzellenten Lesekompetenzen der finnischen Schüler eigentlich ein Resultat der finnischen Untertitelungskultur sind. Oft wird auch behauptet, dass das Lesen von Untertiteln es leichter macht, Fremdsprachen zu lernen (Koolstra et al. 2002, 340–341).

Andere AV-Übersetzungsmethoden sind Dubbing und Voice-over. Bei diesen Methoden wird das ursprüngliche Tonband durch ein neues ersetzt (Diaz Cintas 2003, 195). In Kapitel 1 habe ich die heutige Situation der AV-Übersetzungsbranche und die Besonderheiten der AV-Übersetzung vorgestellt. In Finnland sind die meisten AV-Übersetzer Freelancer oder Unternehmer, die keine festen Löhne bekommen und ihre Sozialversicherung und Pension selbst bezahlen müssen. In den letzten Jahren ist die Situation der AV-Übersetzer ständig schwieriger geworden. Im Jahr 2012 hat MTV3, einer von den größten TV-Kanälen in Finnland, alle Übersetzungsfunktionen outgesourct. Broadcast Text International übernimmt nun die gesamten AV-Übersetzungen. Danach haben die finnischen AV-Übersetzer, die zuvor ganz isoliert voneinander waren, bessere Arbeitsbedingungen und Löhne zu fordern begonnen. (Ihander & Sorsa 2010.)

Auch in der translatologischen Forschung ist die AV-Übersetzung nicht sehr beliebt gewesen. Die Untertitel müssen in einen ganz kleinen Raum passen, und deshalb muss der Dialog radikal gekürzt werden (Kokkola 2007, 203). Auch der sogenannte Feedback-Effekt hat den Status der AV-Übersetzungen gesenkt. Weil die Zuschauer die ursprüngliche Rede hören können, sind sie imstande die Übersetzung zu beurteilen. Audiovisuelle Übersetzung bekommt aus diesem Grund auch mehr Kritik als die anderen Übersetzungsformen. (Diaz Cintas & Remael 2007, 56.)

3 Übersetzungsqualität

In Kapitel 3 habe ich das Konzept der Übersetzungsqualität erklärt. Übersetzungsqualität ist schwierig zu definieren, weil die Translationswissenschaft traditionell auf die Produkte und Prozesse der Übersetzung fokussiert ist (Dam & Zethsen 2009, 1). In Finnland hat Kristiina Abdallah die Produktionsbedingungen und Netzwerke der AV-Übersetzung untersucht (Abdallah 2007, 2011). Wegen der Globalisierung und neuer Informationstechnologien ist die Übersetzungsindustrie sehr stark gewachsen. Auch die Qualitätssicherung ist schwieriger als vorher. (Youyi 2005, 51.) Ein Übersetzer ist oft nur ein Teil des Produktionsnetzwerkes, das aus Übersetzungsbüros, Endkunden und anderen Professionellen besteht (Gouadec 2007, 304).

Das Konzept der Äquivalenz ist in der Übersetzungswissenschaft seit jeher zentral. Übersetzungen wurden oft als zweitrangig im Vergleich mit dem Original betrachtet. Im striktesten Sinn ist die

Aufgabe der Übersetzer, nur eine so exakt wie mögliche Kopie zu produzieren. (House 2009, 3.) Auch die Qualität wird oft dadurch bewertet, ob die Übersetzung das Original spiegelt. Translationswissenschaftler haben auch versucht, verschiedene Normen für das Handeln der Übersetzer zu definieren. Chesterman hat drei Normen vorgestellt: Diese sind die Loyalitätsnorm, die Kommunikationsnorm und die Relationsnorm. Nach Chesterman soll der Übersetzer die Kommunikation zwischen den Teilnehmern des Prozesses erleichtern, die Bedürfnisse der anderen berücksichtigen und die Beziehung zwischen dem Ausgangstext und der Übersetzung beibehalten. (Chesterman 1997, 67 -68.) In der Praxis kann es aber schwierig sein, die Qualität eines jeden Übersetzungsauftrags zu definieren, weil die Partizipanten in dem Prozess oft sehr unterschiedliche Vorstellungen über Qualität und Normen haben (Abdallah 2010, 24).

4 Ethik der Übersetzung

Wenn man die Übersetzungsqualität betrachtet, sollte man auch die ethischen Aspekte der Übersetzung berücksichtigen. Wie schon in Kapitel 3 erwähnt wurde, muss der Übersetzer oft viele Interessen und Bedürfnisse beachten, die manchmal auch in Konflikt miteinander sind (Pym 2000, 182). Es kann auch kompliziert sein, weil die Partizipanten am Übersetzungsprozess z.B. die Qualität nicht gleich definieren. Für diesen Zweck haben die Übersetzungswissenschaftler ethische Theorien und Rahmen entwickelt, die das Handeln des Übersetzers regeln sollten. Ein Beispiel ist die Skopostheorie.

Nach dieser Theorie soll der Übersetzer so arbeiten, dass der Zweck (Skopos) und die Bedürfnisse des End-Users berücksichtigt werden (Risku 2009, 42). In meiner Analyse habe ich aber festgestellt, dass es keine allgemeingültige Ethik der Übersetzung gibt (siehe auch Abdallah 2011, 149).

5 Soziale Medien

Für die Analyse habe ich die Medien, die man „Soziale Medien“ nennt, benutzt. Mit dem Terminus „Web 2.0“ bezeichnet man die zweite Phase in der Entwicklung des Internets. Dieser Terminus soll

die sozialen und technischen Eigenschaften bezeichnen (Törrönen 2008, 18 -19). Für meine Analyse habe ich die Diskussionsforen av-kääntäjät.fi (Finnland), Proz.com (Vereinigte Staaten) und XING Übersetzer Lounge (Deutschland) gewählt. Alle drei sind sog. praxisorientierte Webcommunities, die Übersetzer als Zielpublikum haben (McDonough 2007, 796 -798). In diesen Foren diskutieren die Übersetzer über ihre Aufträge, Übersetzungsbüros, Kunden, Software, Preise, Übersetzungsprobleme usw.

In Kapitel 5 habe ich das Phänomen „Soziale Medien“ näher betrachtet. Um ein exakteres Bild über die Diskussion zu bekommen, habe ich auch zwei Blogs, die von AV-Übersetzern geschrieben sind, in die Analyse integriert. Dies sind av-kääntäjät.fi (Finnland) und Text & Blog (Deutschland). Das erste ist konnektiert mit der Website av-kääntäjät.fi, die von einem finnischen AV-Übersetzer gegründet wurde, um über die Arbeitsmarktsituation der finnischen AV-Übersetzer zu informieren und über die Aspekte der Arbeit zu diskutieren. Text & Blog ist das private Blog von Markus Trapp, Teilzeit-Übersetzer und Bibliothekar.

Ich glaube, dass ich mithilfe dieser Blogs und Foren ein detaillierteres Bild über den Beruf und die Qualitätskonzepte der professionellen AV-Übersetzer bekommen kann. Ein Ziel dieser Studie ist auch, die Kluft zwischen Theorie und Praxis zu verkleinern. Wie Miriam Schlesinger festgestellt hat, ist der Prozess der Qualitätssicherung kontinuierlich (Schlesinger 2009, 4).

6. Korpus und Methoden

In Kapitel 6 habe ich das Material näher klassifiziert, und meine Arbeitsmethode erklärt. Für die Analyse habe ich die qualitative Forschungsmethode Diskursanalyse gewählt. Ich habe versucht, bestimmte Diskurse und Arten der Rede zu finden. Die Analyse ist theorieorientierend (Tuomi & Sarajärvi 2009, 97). Das Material wird auch neue Blickpunkte vorstellen, obwohl es auch theoretische Rahmen für die Analyse gibt. Eine ganz ähnliche Methode hat Tiina Tuominen in ihrer Dissertation benutzt (Tuominen 2012).

Meine Hypothese war, dass die Diskussion der Professionellen auch den gesamten Prozess beachten wird, nicht nur Details oder bloße sprachliche Fehler. In meiner Seminararbeit aus dem Jahr 2010 habe ich herausgefunden, dass die Laien auch nicht nur auf die sprachliche Ebene fokussieren, obwohl dies eine übliche Stereotypie ist (Heikkilä 2010).

7. Analyse der Diskussionen

In der Analyse habe ich die Kommentare in 6 verschiedene Kategorien eingeteilt: In Kommentare von kritischen Laien, von positiven Laien, von professionellen, die sich auf die Arbeitsbedingungen und Produktionsprozesse konzentrieren, von professionellen, die die Verantwortung der Übersetzer betonen, Kommentare von auf sprachliche und technische Details fokussierenden Übersetzern und von idealistischen Übersetzern. In Kapitel 7 habe ich die Kommentare analysiert. Weil die Foren offen für alle sind, gibt es auch interessierte Laien, die an den Diskussionen teilnehmen. Deshalb habe ich eigene Kategorien für die nicht-Professionellen gemacht.

Die kritischen Laien stellen Fragen über „falsche“ Übersetzungen und die fehlenden Untertitel in einigen TV-Programmen und Filmen. Am häufigsten sind die kritischen Laien der Meinung, dass die Übersetzer Schuld an den schlechten Übersetzungen haben. Andererseits gibt es auch positive Laien, die manchmal auch vom Beruf des AV-Übersetzers träumen. Ab und zu sind die positiven Laien auch ganz naiv, sie haben keine realistischen Vorstellungen über den Job und die Realität der AV-Übersetzungsbranche.

Die professionellen Übersetzer demonstrieren die klare Tendenz, die Verantwortung für schlechte Übersetzungen an die Auftraggeber zu verweisen. Oft wird betont, dass die Löhne, die die Auftraggeber (meistens Übersetzungsbüros, aber manchmal auch direkte Kunden) bezahlen, zu einer Verschlechterung der Qualität führen. Auch die ständige Eile und harte Deadlines sind etwas, womit die Professionellen nicht sehr zufrieden sind.

Es kann auch passieren, dass die Übersetzer mit Texten, die schon einmal übersetzt wurden, arbeiten müssen. Auch die Transkripte und andere Hilfsmaterialien können fehlerhaft sein. Übersetzer bringen auch ganz relativistische Meinungen über Qualität zum Ausdruck. Einige denken, dass man sich auch mit schlechterer Qualität begnügen kann, falls die Übersetzung der jeweiligen Situation und dem geplanten Benutzungszweck angemessen ist.

Die Verantwortung der Übersetzer betonenden Professionellen bemerken, dass der Übersetzer auch „nein“ sagen kann, wenn die Konditionen, die der Auftraggeber anbietet, nicht gut genug sind. Z.B. die EMT-files, die dazu dienen, die Übersetzung in einem fertigen Template zu machen, werden als problematisch für die Qualität des Endproduktes gesehen. Die finnische Sprache unterscheidet sich ganz stark von den skandinavischen Sprachen, und deshalb sind die fertigen Muster nicht immer benutzbar.

In den Diskussionen kann man auch Kommentare finden, in denen die Übersetzer sehr aktiv Verantwortung für die Qualität und den gesamten Prozess übernehmen. Einige Übersetzer haben eigene Produktionsnetzwerke geplant, um mehr Beschlussfähigkeit zu bekommen. Auch die Diskussions Teilnehmer reflektieren darüber, wie man die Professionalität des AV-Übersetzers eigentlich bestimmen kann. Viele denken, dass ein echter Professioneller auch professionelle Löhne fordert, und nicht für „Peanuts“ oder als Hobby arbeitet.

Das Handeln der Amateurübersetzer ist gesetzlich auch ganz unklar, und viele Professionelle denken, dass Amateurübersetzung suspekt und kriminell ist. Der Vormarsch der Maschinenübersetzungen macht die Übersetzer auch ängstlich. Sie sind irritiert, dass man die Menschen durch Maschinen zu ersetzen versucht. Sie empfinden die Kritik, die Laien über ihre Arbeit äußern, als ungerecht und beleidigend.

Vielleicht ist überraschend, dass die Professionellen auch selbst über sprachliche Fehler und technische Details diskutieren. Die AV-Übersetzer haben auch das Ideal der unsichtbaren Übersetzung verinnerlicht. Die meisten Kommentare weisen eine Nähe zur „dynamischen Äquivalenz“, einer Theorie des Übersetzungswissenschaftlers Nida auf. Die größten Probleme, die die Übersetzer identifizieren, sind das zu hektische Arbeitstempo und die unrealistischen Erwartungen seitens der Arbeitgeber. Die AV-Übersetzer betonen, dass der Beruf sehr anspruchsvoll und komplex ist, und dass die Qualitätskonzepte und die Realität im Alltag des AV-Übersetzers ganz weit auseinander sein können.

8. Analyse der Blogs

In der Bloganalyse habe ich zwei ganz unterschiedliche Blogs observiert. Das finnische Av-kääntäjät.fi und das deutsche Text & Blog haben bestimmte Profile und Denkansätze. Markus Trapp, der Text & Blog schreibt, ist eigentlich ein Übersetzer in Teilzeit. Als berufsorientiertes und aktives Blog ist Av-kääntäjät.fi sehr stark auf die Nachteile des Berufs fokussiert. Trapp dagegen bloggt über die einzelnen Übersetzungen, an denen er gearbeitet hat, und über die ideologischen Motive, die mit seiner Arbeit verbunden sind.

Die Übersetzer in av-kääntäjät.fi scheuen sich nicht davor, bestimmte Arbeitgeber und Büros zu nennen, und über die Hindernisse der Qualität offen zu sprechen. Oft wird eine multinationale Firma, die AV-Übersetzungsmärkte auch in Finnland dominiert, als schlechtes Beispiel genannt. Die AV-Übersetzer versuchen, das Konzept der Professionalität zu erweitern, indem sie ihre Kollegen und Studenten dazu herausfordern, bestimmte Übersetzungsbüros zu boykottieren. Schopp hat bemerkt, dass Solidarität gegenüber Kollegen ein Teil des professionellen Handelns ist (Schopp 2012, 326).

Für die Übersetzer ist es sehr wichtig, dass die Termini und der Stil der Übersetzung einheitlich sind. In TV-Serien kann es problematisch sein, dieselben Übersetzungslösungen in allen Folgen zu benutzen. Bei der AV-Übersetzung gelten viele Regeln und Besonderheiten. Auch Übersetzen von Humor, Witzen, Titeln, Anredenormen usw. sind Tests für das berufliche Können des AV-Übersetzers.

Auch in den Blogs sind die Profis empört darüber, dass Fanübersetzungen und Maschinenübersetzungen auch im audiovisuellen Bereich immer üblicher werden. Für die Berufsübersetzer ist es ganz klar, dass diese Übersetzungen die Standards nicht erfüllen. Einige sagen voraus, dass der Beruf sogar aussterben könnte, weil die Auftraggeber nur an den Gewinnen interessiert sind.

Es ist verständlich, dass sich die Profis um die Zukunft Sorgen machen, aber andererseits wird in den Blogs nicht darüber diskutiert, ob diese Entwicklungstendenzen eigentlich ein Symptom von

etwas Größerem sind. Möglicherweise ist die AV-Übersetzungsbranche fundamental verändert, und es gibt keine Rückkehr mehr zu den alten Arbeitsbedingungen. Im Prinzip reflektieren die Übersetzer nicht wirklich darüber, wie man in dieser neuen Situation die Qualität sichern könnte und wie der Beruf am besten lebenskräftig bleiben kann.

In dem Blog av-kääntäjät.fi werden sehr scharfe Meinungen über den Expertstatus des AV-Übersetzers geäußert. Mehrmals wird sogar behauptet, dass nur ein Übersetzer in der Lage ist, die Übersetzungsqualität zu evaluieren und zu kritisieren. Diese Meinung steht im Widerspruch zu der Theorie, die Perez-Gonzalez vertritt. Nach ihm können Fanübersetzungen mit ihren entfremdenden Lösungen, auch ein Form von Resistenz gegenüber den herrschenden, domestizierenden Übersetzungsstrategien sein.

In Blogs werden auch die sprachlichen und technischen Aspekte der AV-Übersetzung diskutiert. Die Professionellen sind der Meinung, dass die Übersetzungen kreativ und sprachlich vielseitig sein sollten, aber auch benützungsfreundlich. Ab und zu muss der Übersetzer auch den Stil der Übersetzung verändern, weil die Untertitel sonst zu fremd wirken würden.

Weil die Kritik an einzelnen Fehlübersetzungen die leichteste Weise ist, Qualität begrifflich zu fassen, notieren die Profis auch einzelne Fehler. Dies kann aber von den Laien als scheinheilig betrachtet werden, weil die Übersetzer selbst nicht wollen, dass ihre Fehler offengelegt werden.

Interessanterweise benennen die Übersetzer auch, was für eine Übersetzung eigentlich schlecht ist. Chaotisches Timing, zu viel Text, zu wenig Kreativität und ein fremdes Gefühl sind Merkmale einer schlechten Untertitelung.

In den Blogs habe ich auch einen anderen Denkansatz gefunden, der nicht in den Diskussionen zum Vorschein kam. Der deutsche Blogger sieht das Übersetzen offensichtlich auch als idealistisches Handeln.

Für ihn haben ideologische Aspekte auch eine Bedeutung. Er hat vielleicht bewusst Filme und Programme gewählt, die seine politischen Präferenzen spiegeln, und er ermutigt die Leser auch, sich näher mit den Themen zu beschäftigen. Dies kann auch eine Folge daraus sein, dass der Blogger Untertitler in Teil-Zeit ist, und mit dieser Arbeit nicht seinen Lebensunterhalt verdienen muss. Auf

jeden Fall zeigen die Blogs, dass auch AV-Übersetzer andere Motive für ihre Arbeit haben können. Für viele ist Übersetzer auch eine Berufungsprofession.

9. Schlussfolgerungen

In den letzten Jahren ist die Forschung der AV-Übersetzung zu einem Trendthema geworden. Diese Studie unterscheidet sich von den meisten anderen, weil das Material aus Blogs und Diskussionsforen besteht. Die neuen Medien und das Web 2.0 haben die westlichen industrialisierten Gesellschaften auf eine grundsätzliche Weise verändert. Die Welt ist ständig kleiner geworden. Der Anzahl der TV-Kanäle und Unterhaltungsangebote ist kräftig gewachsen, und die Auftraggeber sind nicht bereit, so viel wie früher für die Übersetzungen zu bezahlen. Auch die Unternehmen können selbst entscheiden, ob sie feste Arbeitnehmer einstellen oder die Arbeit outsourcen.

Die globalen Entwicklungstendenzen haben auch die Übersetzungsbranche verändert. Die Übersetzungsmärkte sind weltweit in zwei Klassen geteilt; in billige Übersetzungen, die nach industriellen Prinzipien produziert werden und in Qualitätsübersetzungen, für die oft besser bezahlt wird (Lossner 2014). Die Übersetzerausbildung ist nicht imstande gewesen, auf die neuen Herausforderungen zu reagieren. Die Kluft zwischen Wissenschaft und Praxis kann auch zur Verschlechterung des beruflichen Prestiges führen. (Schopp 2012, 328.)

Viele Übersetzer, deren Kommentare in dem Material waren, leiden unter ethischem Stress. Sie denken, dass sie nicht genug Einfluss auf ihre eigene Arbeit haben, und die wirtschaftlichen und Prozessbedingungen der Arbeit ein Hindernis für Qualität sein können.

Oft haben die Übersetzer den Beruf gewählt, weil ihnen Sprachen und Kommunikation am Herzen liegen. Die finnischen Übersetzer sind sehr stolz auf die Untertitelungskultur in Finnland, und sie sehen sich selbst als Bewahrer einer lebendigen finnischen Sprache. Es ist aber kaum zu vermeiden, dass die Entwicklung weitergehen wird. Die größte Herausforderung für die Translationswissenschaftler im Bereich audiovisuelle Übersetzung ist herauszufinden, wie die Qualität in Produktionsnetzwerken gesichert werden könnte, und wie der Status des Übersetzerberufs verbessert werden

könnte, ohne neue Technologien und den Bedarf an Effizienzsteigerung außer Acht zu lassen. Dies ist auch eine einzigartige Möglichkeit. Die Zukunft wird zeigen, ob die Forschung auf diese Veränderungen reagieren kann.

